

აპოლონ ქუთათელაძის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
სამხატვრო აკადემია
რესტავრაციის, ხელოვნების ისტორიისა და თეორიის ფაკულტეტი
ხელოვნებათმცოდნეობის სპეციალობა

გვანცა გეგეჭკორი

შუა საუკუნეების ტრადიცია და ნოვაცია თანამედროვე
ქართულ რელიგიურ მინანქარში
(წმ. გიორგის გამოსახულებათა მაგალითზე)

სამაგისტრო ნაშრომი

ხელმძღვანელი: ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი,

პროფესორი ლეილა ხუსკივაძე

თბილისი 2009

შესავალი

საქართველოში უძველესი დროიდან, ხელოვნების სხვა მრავალ დარგს შორის, ლითონის მხატვრულ დამუშავებას ერთ-ერთი განსაკუთრებული ადგილი ეკავა. ჭედურობის მნიშვნელობა ჯერ კიდევ წარმართული ხანიდან შემორჩენილ, სხვადასხვა ფუნქციის მქონე საგნებში იკვეთება. სამარხებში ნაპოვნი სამკაულები, საყოფაცხოვრებო და სარიტუალო დანიშნულების ნივთები გამოირჩევიან კომპოზიციური სრულყოფილებითა და ორნამენტის სიმდიდრით. ჭედურობა, ძირითადად, ვერცხლზე და ოქროზე სრულდებოდა. ფერადოვანი გამის გასამდიდრებლად მასში ძვირფასი ქვები შეჰქონდათ. ჭედურობაზე ფერთა სიუხვის მოთხოვნილება გარკვეული წინაპირობა იყო, რომელმაც მოგვიანებით, ქრისტიანულ სამყაროში, საფუძველი შეუქმნა მინანქრის გამოყენებას.

ტიხრული მინანქრის წარმოშობის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში სხვადასხვა აზრი და თეორია არსებობს. იყო მცდელობა, ტიხრული მინანქრის ყველაზე ადრეული გამოსახულებები ძველ საქართველოსთანაც დაეკავშირებინათ.¹ ჩვენთან მართლაც არსებობდა ყველა წინაპირობა ამ ტიპის ტექნიკის განვითარებისათვის – მეტალის მხატვრული დამუშავების უძველესი ტრადიცია, ინკრუსტაციის ხელოვნება. არმაზისხევში აღმოჩენილი სამკაულები მოწმობენ, რომ გვიან ანტიკურ ხანაში, საქართველოში, უკვე საკმაოდ გავრცელებული ყოფილა ფერადი მინის დამუშავება და მისი ოქრომჭედლობაში გამოყენება. თუმცა ეს, ისევე როგორც სხვა ქვეყნების შემთხვევაში, არ იძლევა საფუძველს ვისაუბროთ ტიხრული მინანქრის არსებობაზე ძველ საქართველოში. მეცნიერთა უმრავლესობა ტიხრული მინანქრის ხელოვნებას ქრისტიანულ სამყაროს უკავშირებს და მას უშუალოდ შუა საუკუნეების მონაპოვრად მიიჩნევს.²

ქართული ტიხრული მინანქრის განვითარების საწყისად VIII საუკუნე ითვლება.³ ჩვენამდე არ არის მოღწეული მანამდე არსებული არც ერთი ძეგლი.

¹ Ch. Amiranachvili, Les emaux de Georgie, Paris, 1962, გვ. 13-14

² Л. З. Хускивадзе, Грузинские эмали, თბილისი, 1981 გვ. 7-13

³ იხ. იგივე გვ. 53-56

ძველი ქართული მინანქარი VIII–XV საუკუნეებს მოიცავს და მხატვრული ღირსებით, მრავალფეროვნებით, სიმდიდრითა და რაოდენობით მსოფლიოში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და გამორჩეულია. სტილისტური თავისებურებებისა და აშკარად თვითმყოფადი ევოლუციის მიუხედავად, ქართული ტიხრული მინანქარი მაინც მჭიდროდაა დაკავშირებული ბიზანტიურთან. საქართველოსა და ბიზანტიას შორის საუკუნეების განმავლობაში არსებობდა მჭიდრო პოლიტიკური, სარწმუნოებრივი და კულტურული ურთიერთობა. შესაბამისად, მათ შორის ხდებოდა მიღწევებისა და გამოცდილებების გაზიარება. გარდა ამისა, მინანქარი თავისი პორტატიულობის გამო საქართველოში მრავლად შემოდის. ბიზანტიელი იმპერატორები ხშირად და უხვად აჯილდოვებდნენ ქართველ კურაპალატებსა და მეფეებს ომებში გაწეული დახმარებებისათვის. სწორედ ამიტომ, საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში, ქართული ტიხრული მინანქრის გვერდით დიდი რაოდენობითაა დაცული ბიზანტიური ტიხრული მინანქრები, დაწყებული IX საუკუნიდან – XII საუკუნით დამთავრებული. არც თუ მცირე რაოდენობის ბიზანტიური მინანქარი ამკონს ხახულის კარედის ცენტრალურ ნაწილსაც. და მაინც, ბიზანტიასთან ახლო კავშირის მიუხედავად, ქართულმა ტიხრულმა მინანქარმა განვითარების საკუთარი გზა განვლო.

ქართულ შუა საუკუნეების მინანქრულ ხელოვნებაში, ისევე როგორც ბიზანტიურში, ტიხრული მინანქრის ტექნიკა დომინირებს. ტვიფრული მინანქრის ერთადერთი ნიმუში, ნ. კონდაკოვის მიერ XIII–XIV საუკუნეებით დათარიღებული მიქელ და გაბრიელ მთავარანგელოზების ხატი ჯუმათის ეკლესიიდან, დაკარგულია.⁴ ქართული და ბიზანტიური ტიხრული მინანქრები, როგორც წესი, კეთდებოდა მაღალი სინჯის ოქროზე ან ოქროსა და ვერცხლის შენადნობზე ე. წ. ელექტრონზე, რაც მინანქარს უფრო მაგარს ხდიდა. ქიმიკოს ი. ტარუაშვილის მიერ ჩატარებულმა ექსპერიმენტებმა (შესრულებული აქვს X–XI საუკუნეების ქართული ტიხრული მინანქრის ასლები) შ. ამირანაშვილს საშუალება მისცა, გამოეკვეთა ქართული მინანქრის ზოგიერთი თავისებურება.⁵ კერძოდ: ხორცისფერი ტონის გადმოცემისას ღვინის ან ლილისფერი შეფერილობის გამოყენება, ესოდენ დამახასიათებელი ქართული ტიხრული

⁴ Л. З. Хускивадзе, Грузинские эмали, თბილისი, 1981 გვ. 17

⁵ შ. ამირანაშვილი, ხახულის კარედი, თბ.1972

მინანქრისთვის, ადგილობრივი ნედლეულის, შავი ქვის ანუ მანგანუმის, გამოყენებით აიხსნება. ი. ტარუაშვილის ექსპერიმენტი ასევე ეხება ფირფიტაზე ოქროს ტიხრების ვერცხლის წყლით, ცივი წესით, მირჩილვას. რთულია იმის გარკვევა, ეს ხერხი მხოლოდ საქართველოსთვის იყო დამახასიათებელი თუ ბიზანტიაშიც გამოიყენებოდა, მაშინ, როცა საყოველთაოდ აღიარებული მოსაზრებით, ფირფიტაზე ტიხრების საბოლოო ფიქსირება ცეცხლის გამოყენებას ითხოვდა. ამას ემატება ისიც, რომ ჩვენამდე მოღწეულია უშუალოდ ამ ტექნიკის გავრცელების პერიოდში მცხოვრები და ამ პროცესების თვითმხილველი ბერის თეოფილეს (XIII) მიერ აღწერილი ტიხრული მინანქრის დამუშავების თანმიმდევრობა.⁶ ფირფიტის ზედაპირის მთლიანად მინანქრით დაფარვის შემთხვევაში, მისი კიდეები ან ოქროს ტიხარით შემოისაზღვრებოდა ან განსაზღვრულ სიმაღლემდე იკეცებოდა, რომელიც შეესაბამებოდა შემდგომში მასში ჩასხმული მინანქრის სისქეს. ხოლო თუკი ფირფიტის მხოლოდ ნაწილობრივი მომინანქრება იყო საჭირო, მაშინ მასზე, გარკვეული ზომის სიღრმეზე, მატრიცის საშუალებით, მთლიანი გამოსახულების სილუეტს აღრმავენდნენ. ამ დროს, ჩვეულებრივ, ოქროს ფირფიტა თავსდება მატრიცაზე და მასზე ფრთხილად, ისე, რომ ფირფიტა არ გაიხეს, თეგის საშუალებით, კეთდება გამოსახულების სილუეტის შესაბამისი ჩაღრმავებულ;ი არე. ხანდახან იკვეთებოდა მთელი გამოსახულების კონტური მთლიანად, ხან მხოლოდ ცალკეული ფიგურების სილუეტი, რაც ცალკეული ტიხრებით აღნიშვნას ითხოვდა და შესაბამისად, ორმაგ კონტურს იძლეოდა. შემდეგ ოსტატი წვეტიანი ნემსით ხაზავდა გამოსახულების ნახატს და მასზე პინცეტით დებდა წინასწარ დამზადებულ ოქროს ტიხრებს, რომლებიც, თავის მხრივ, პინცეტის საშუალებით იღუნებოდა. ბერ თეოფილეს ტრაქტატის მიხედვით, ფირფიტაზე ტიხრების მირჩილვა ფქვილის წებოთი ხდებოდა, საბოლოო ფიქსირება კი ცეცხლის გამოყენებას ითხოვდა. ოქროს ფუძეზე სასურველი გამოსახულების ოქროსავე ტიხრები ქმნიან იზოლირებულ, სრულიად ჩაკეტილ უჯრედს ფერადი მინისმაგვარი მასის ე. წ. სმალტისათვის. სმალტის დამზადების რეცეპტი ძირითადად შემდეგში მდგომარეობს: ტყვია—კალიუმიან მინას სხვადასხვა ელფერის შესაძენად ემატება ამა თუ იმ ლითონის ჯანგი. მეტალის ზედაპირზე სმალტა რამდენჯერმე იდება და იწვება, ვიდრე უჯრედები ბოლომდე არ

⁶ Л. З. Хускивадзе, Грузинские эмали, თბილისი, 1981, გვ. 18

შეივსება და ტიხრებისა და მინანქრული მასის ზედაპირი ერთ დონეს არ მიაღწევს. ტიხრული მინანქარი ასევე საჭიროებს დამატებით დამუშავებას. კერძოდ: გულმოდგინე გახეხვასა და გაპრიალებას, რომელიც მას გამძლეობასა და ბრწყინვალეობას აძლევს.

ძველი ქართული ტიხრული მინანქრები წარმოადგენდნენ ცალკეულ ფირფიტებს, მედალიონებს და ჯვრებს, რომლებიც ამკობენ ძველ ხატებს, ხელნაწერთა ყდების მოჭედილობებს და ა. შ. მათ, როგორც წესი, შემოუყვებოდათ მარგალიტის მწკრივი. ეს მცირე ზომის ნამუშევრები ჭედურობასთან ერთად კომპოზიციურ მთლიანობას ქმნიან. ქართული მინანქრული ხელოვნების თემატიკაში შედის ქრისტეს, ღმრთისმშობლის, წმინდანთა და მოციქულთა ცალკეული გამოსახულებები მკერდამდე ან მთელი ტანით, ასევე სიუჟეტური კომპოზიციები. მინანქარში გავრცელებულია ჯვარცმის, ასევე წმ. გიორგის სასწაულების ამსახველი სცენები.

რელიგიური სიუჟეტების მქონე მრავალრიცხოვანი მემკვიდრეობისაგან განსხვავებით, საერო ხასიათის ნამუშევართა რაოდენობა მწირია, მათი წარმომავლების გარკვევა კი რთული. საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს რელიგიურ თემაზე შექმნილ მინანქრულ ნამუშევართა მინანქრისავე ორნამენტული დეკორი. ზოგჯერ ის ფიგურული გამოსახულების სამკაულად წარმოგვიდგება, ზოგ შემთხვევაში კი, როგორც დამოუკიდებელი ორნამენტული მორთულობა. მაგალითად; ორნამენტული ჯვრები ან ფირფიტები ხახულის კარედზე.

უძველესი ქართული ტიხრული მინანქრები VIII–IX საუკუნეებით თარიღდება: ხახულის კარედზე მოთავსებული კვადრიფოლიუმი ჯვარცმის გამოსახულებით (VIII საუკუნე), მედალიონები მარიამისა და წმ. თევდორეს გამოსახულებით (IX საუკუნე), ასევე მარტვილის „ვედრება“ (IX საუკუნე) და სხვა.⁷ სწორედ ამ ძეგლებს გულისხმობენ სპეციალისტები, როცა მიუთითებენ, რომ მინანქრული ხელოვნების პირველი ანთროპომორფული ძეგლები საქართველოში გვხვდება. ამის მიზეზი ბიზანტიაში გამძვინვარებული ხატმებრძოლეობა იყო, რომელიც არ შეხებია საქართველოს.⁸ X–XIII საუკუნეებში ქართულმა მინანქარმა თავისი განვითარების მწვერვალს მიაღწია.

⁷ ლეილა ხუსკივაძე, შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქარი, გამომცემლობა „ხელოვნება“ 1984 წ. ტაბ.1. გვ. 21, ტაბ.3–4. გვ.22, და ტაბ.5, გვ.23

⁸ Л. З. Хускивадзе, Грузинские эмали, თბილისი, 1981 გვ. 16–18

სწორედ ამ პერიოდში იქმნება უამრავი ფირფიტა თუ მედალიონი. ამ პერიოდის სიმდიდრისა და ბრწყინვალეების თვალსაჩინოებისთვის მხოლოდ ხახულის კარელიც საკმარისია, რომელიც სამეცნიერო ლიტერატურაში ტიხრული მინანქრის „მუზეუმის“ სახელითაა ცნობილი. აღსანიშნავია ისიც, რომ ხახულის კარელის ჩასადგამი ხატის ღვთისმშობლის გამოსახულება მსოფლიოში ყველაზე დიდი მინანქარია.⁹ მინანქრებს შორის ყველაზე გვიანია ორი ფირფიტა წმ. გიორგის გამოსახულებით.¹⁰ ისინი XV საუკუნეზე ადრინდელი არ უნდა იყოს. შემოქმედებითი ძიების მხრივ ამ ფირფიტებში ახალი არაფერია, თუმცა აშკარად ჩანს ქართული მინანქრული ხელოვნების მაღალი დონე მისი არსებობის ბოლო ეტაპზეც კი.

XV საუკუნიდან საქართველოში ტიხრული მინანქრის ტრადიცია დავიწყებას მიეცა. ამის გამომწვევ ერთ–ერთ მიზეზად შეიძლება დავასახელოთ მუსულმანური აღმოსავლეთის განუწყვეტელი აგრესიით შექმნილი მწვავე პოლიტიკური ვითარება. ამ ავბედითმა საუკუნეებმა თავისი კვალი დაატყო ზოგადად ქართულ ხელოვნებას და მით უფრო მინანქარს, როგორც ერთ–ერთ ყველაზე ძვირადღირებულს.

⁹. ლეილა ხუსკივაძე, შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქარი, გამომცემლობა „ხელოვნება“ 1984 წ. ტაბ.16. გვ.31 და გვ.18.

¹⁰ იხ. ლეილა ხუსკივაძე, შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქარი, გამომცემლობა „ხელოვნება“ 1984 წ. ტაბ.149 და150. გვ.111 და გვ.113.

დიდი ინტერვალის შემდეგ, XX საუკუნის 40-იანი წლებიდან, საქართველოში ტიხრული მინანქრის ტრადიციის აღდგენა იწყება. დასაწყისისათვის ნაკლებად პოპულარულმა მინანქარმა თანდათანობით მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწია და 90-იანი წლებიდან, როგორც თანამედროვე ხელოვნების ერთ-ერთმა წამყვანმა დარგმა, აქტიური განვითარება დაიწყო. წარსულის მდიდარი ტრადიციები თანამედროვე ოსტატებს ძველთაგანვე სანაქებო მინანქრის დახელოვნებაში მყარ ნიადაგს უქმნიდა, თუმცა ამავდროულად უდიდეს პასუხისმგებლობასაც აკისრებდა. ბუნებრივია, ტრადიციის აღდგენა თავდაპირველად შუა საუკუნეების ნამუშევართა კოპირებით ხდებოდა, რისი უმთავრესი მიზეზიც საამაყო მემკვიდრეობის აღდგენა იყო. დავით ციციშვილი, ავთანდილ სპარსიაშვილი, ივანე ტარუაშვილი და შემდეგ მომდევნო თაობის ოსტატები ქმნიდნენ შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქრის ზუსტ ასლებს. ამ მხრივ, აღსანიშნავია ივანე ტარუაშვილისა და ერმილე მაღრაძის მიერ შესრულებული ვარძიის ღმრთისმშობლის ხატის მედალიონები. ერმილე მაღრაძის ასლები თავისი დახვეწილობითა და სიზუსტით აშკარად გამოირჩეულია. ეს ნიმუშები საბუთია იმისა, თუ რა გზა გაიარა ტიხრული მინანქრის განვითარებამ იმ მონაკვეთში, რომელიც ერთმანეთს ივანე ტარუაშვილსა და ერმილე მაღრაძეს აშორებს. ისინი უწყვეტ პროგრესზე მეტყველებენ. ზუსტი ასლების გვერდით სრულდება მათი ვარიაციებიც, რომლებიც ერთი შეხედვით შეუმჩნეველი, მცირედი ნიუანსებით განსხვავდებიან ორიგინალისაგან. ეს შეიძლება იყოს ოდნავი ცვლილება დამუშავების, ტიპაჟის და ფერთა განაწილების მხრივ. რა თქმა უნდა, ძველი ნამუშევრების ასლები და ვარიაციები არ საჭიროებენ დიდ შემოქმედებით ფანტაზიას. შესაბამისად, ისინი ნაკლებად იძლევიან საკუთარი შესაძლებლობების გამოვლენის საშუალებასაც. ქართველი ოსტატები სხვადასხვა წარმომავლობის ნიმუშთა ასლებს თუ ვარიაციებს ერთ ნაწარმოებში აერთიანებენ და ქმნიან ახლებურ კომპოზიციურ გადაწყვეტას. ამ მხრივ ყურადღებას იპყრობს რამოდენიმე მაგალითი წმ. ნინოს ფოკის დედათა მონასტრიდან (საქართველოს სამხრეთით). ფოკაში მოღვაწე

მონაზვნები, სამინანქრო სახელოსნოს ხელმძღვანელ დავით კაკაბაძესთან ერთად, ცალკეული ხატების გვერდით, ასრულებენ ღმრთისმსახურებისათვის საჭირო საგნებს: სამღვდელმთავრო მიტრა, ბარძიმ-ფეშხუმი, სამღვდელმთავრო კვერთხი, ტრაპეზის ხელის ჯვარი და სხვა. ფოკის ოსტატები სხვადასხვა ეპოქისა და წარმომავლობის მინანქრულ ფირფიტებს ფერადოვანი წონასწორობისა და გარკვეული კომპოზიციური რიტმის მიხედვით ანაწილებენ.

შუა საუკუნეების ქართული მინანქრისაგან განსხვავებით, რომელიც ძირითადად ბაჯადლო ოქროზე ან ოქროსა და ვერცხლის შენადნობზე ე. წ. ელექტრონზე სრულდებოდა, თანამედროვე ხელოვნები იყენებენ ოქროს, ვერცხლს, სპილენძს და სხვა მეტალს. თავდაპირველად ფირფიტის ზედაპირი უანგისა და მტერისაგან სუფთავდება ზუმფარით (шкурка). იმის გამო, რომ ყველა ფერს დნობის სხვადასხვა, განსხვავებული, ტემპერატურა აქვს, მათი რეგულირებისათვის ფირფიტას უკანა მხრიდან ედება კონტრემალი. წინიდან კი, უკვე გახეხილ ზედაპირზე, პირველ ფენად, თავსდება ფონდონი (ერთგვარი ფხვნილი), რის შემდეგაც ფირფიტა იწვება. გამოსაწვავად, ძირითადად, დენის ღუმელი გამოიყენება, თუმცა ზოგი ოსტატი ფუსფუსას ან ძველი ტრადიციისამებრ შეშის ღუმელს იყენებს. ფირფიტის ზედაპირზე წვეტიანი ნემსით ან გამოსახულების ნახატს იძლევიან, ან კიდევ პირდაპირ პინცეტით დებენ ტიხრებს, რომლებიც, თავის მხრივ, პინცეტითვე იღუნება. ტიხრები ფირფიტაზე დროებითი წებოთი მაგრდება და იწვება. გამოწვის შედეგად ტიხრები ფონდონს უკავშირდება და ასე ხდება მათი საბოლოო ფიქსირება ზედაპირზე. სასურველი გამოსახულების შექმნის შემდეგ, იწვება ფერების დადება. საქართველოში ძირითადად გავრცელებულია ფრანგული, ავსტრიული, იაპონური, რუსული სმალტები. მათ შორის განსაკუთრებით პოპულარულია ფრანგული სმალტა ლიმოჟის მინანქრის ქარხნიდან. წყალში გახსნილი სხვადასხვა ფერის ფხვნილები ნემსის წვერით თავსდება მეტალის ზედაპირზე და იწვება. ეს პროცესი რამდენჯერმე მეორდება, ვიდრე უჯრედები ბოლომდე არ შეივსება და ტიხრებისა და მინანქრული მასის ზედაპირი ერთ დონეს არ მიაღწევს. გამოიყენება დამამთავრებელი ფონდონიც (უფერო) ზედაპირის გასასწორებლად. მინანქარი ასევე საჭიროებს დამატებით დამუშავებას, კერძოდ, გულმოდგინე გახეხვას. ფირფიტის ზედაპირი თავიდან ალუმინის ზუმფარით იხეხება, რის შემდეგაც კიდევ ერთხელ იწვება. ბოლოს კი, ზედაპირის

საბოლოო დასამუშავებლად, იყენებენ ჩვეულებრივ ზუმფარას, მინიმუმ 6–7-ჯერ ნომრების შემდეგი თანმიმდევრობით: 320, 400, 600, 800, 1000, 1500, 2000.

შუა საუკუნეების ასლებისა და ვარიაციების პარალელურად თანდათანობით ხდება თემატური სპექტრის გაფართოვება. რელიგიურ მოტივებთან ერთად ჩნდება საერო ხასიათის ნამუშევრებიც: დეკორატიული კომპოზიციები, სამკაულები... აქ ოსტატი შემოქმედებითად სრულიად თავისუფალია. ყველაფერი მის შესაძლებლობებსა და ფანტაზიაზეა დამოკიდებული. ბუნებრივია, ამან განაპირობა ახალი ფორმების ძიება. წარსულის მემკვიდრეთა გვერდით გამოჩნდნენ ხელოვანები, რომლებმაც ტრადიციული მინანქრის პარალელურად საფუძველი ჩაუყარეს ნოვატორულ იდეებს. ახალი გამომსახველობის ძიებაში ისინი მიმართავენ იმ მხატვრულ ხერხებს, რომლებიც ფერწერისთვისაა დამახასიათებელი. ფერთა გამაში მრავლად არსებული სუფთა ფერების გვერდით გვხვდება მათი გრადაციებიც. ზოგან მკვეთრად მოსაზღვრული, ზოგან კი ერთმანეთში გადაღვენილი ფერები ძალიან ინტენსიური და აქტიურია. ტიხრული მინანქრის ტექნიკაში ფერწერულობის პრობლემა თანამედროვე მოვლენაა. ტიხრული მინანქრის გვერდით დაიწვეს ფერწერული მინანქრის გამოყენება. იგი ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში იყო ცნობილი, მაგრამ საქართველოში მაინცდამაინც არ განვითარებულა. მას ფრაგმენტულად მოიცავდა ტიხრული მინანქრის მეთოდი სახის მოდელირებაში შუქ-ჩრდილის ეფექტის მიღწევის მიზნით. დღესდღეობით კი, კონკრეტული მხატვრული ჩანაფიქრიდან გამომდინარე, ფართო მნიშვნელობა მიიღო. ზოგი ოსტატის ნამუშევარში ტიხრულ მინანქართან ერთად ფერწერული მინანქარი დიდი უფლებით სარგებლობს, ზოგის შემოქმედებაში კი სულაც წამყვანი ხდება. თანამედროვე სტილის მიმდევრები მის საქართველოში გავრცელებას ლიტველ რიმას ბურნეიკას სახელს უკავშირებენ, რომლის მოწაფეები ზაზა ლოდია და გოგა კუპრაძე იყვნენ. ფერწერული მინანქარი ტექნოლოგიურად ზუსტად ტიხრული მინანქრის მსგავსია, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ტიხრებით იზოლირებულ უჯრედში თავსდება არა ერთი ფერის მინანქრული მასა, არამედ გვერდიგვერდ იდება 3–4 და ა. შ. სხვადასხვა, ერთმანეთის მონათესავე ფერების ნახევარტონები. დღესდღეობით საქართველოში, როგორც ძველი ტრადიციის მიმდევარი, ასევე ნოვატორი მრავალი ოსტატი მუშაობს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მინანქრის ხელოვნება ჩვენი დროის ერთ-ერთი წამყვანი დარგია. იგი საზოგადოების

ყურადღების ცენტრში მოექცა. მისი ტექნოლოგიის შესწავლა ყველასათვის ხელმისაწვდომი და ერთი შეხედვით, მარტივი გამოდგა, რამაც დიდი საფრთხე შეუქმნა ძველთაგანვე საამაყო და სანაქებო ტრადიციის წარმატებულად წარმართვას. თვითდინების გზით განვითარება მინანქრის ხელოვნების გაუფასურების შიშს ბადებდა. პირველი სახელოსნოების გახსნა სწორედ მისი განვითარების პროცესის სწორად წარმართვის სურვილმა გამოიწვია.

თანამედროვე მინანქრის პოპულარობაში განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის სხვადასხვა ზომისა და ფორმის, ნაირნაირი კომპოზიციური აგებისა და კოლორიტის სამკაულებს. აქ ყველაზე აშკარად იგრძნობა ოსტატის უშრეტი ფანტაზიის უნარი. სამკაულს შეიძლება ჰქონდეს კონკრეტული (თევზი, ნავი, ყვავილი და ა. შ.) ან აბსტრაქტული ფორმა. კომპოზიციებს თუ დავაკვირდებით, ზოგი ძლიერ გაწონასწორებულია, გეომეტრიული სიზუსტით აგებული, ზოგი კი თვითდინებით შექმნილი.

ახალი ტექნიკითა და გამოსახვის ახალი ხერხებით თანამედროვე ოსტატები საეროსთან ერთად რელიგიურ სიუჟეტებსაც ქმნიან. მათი ნაწილი წარმოდგენილია გულსაკიდის სახით ანუ შენარჩუნებული აქვს სამკაულის ფუნქცია. დიდი რაოდენობით სრულდება ხატებიც. ამ ნამუშევრებში მეტნაკლებად დაცულია იკონოგრაფია, თუმცა თითოეულს სრულიად სხვადასხვა გამოსახვის საშუალებები, ტიპაჟი და კოლორიტი აქვს. ყოველ მათგანში ისახება ამა თუ იმ ხელოვანის ინდივიდუალური ხელწერა. მინანქრის მცირე ზომების გამო მრავალფიგურიანი კომპოზიციები იშვიათად, თანაც შემოკლებული რედაქციით, გვხვდება. ძირითად თემას, შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქრის თემატიკის მსგავსად, წარმოდგენს ქრისტეს, ღმრთისმშობლის, წმინდანთა და მოციქულთა ერთფიგურიანი გამოსახულებები.

აქვე უნდა აღინიშნოს ნამუშევრები, რომელთაც დაკარგული აქვთ ტრადიციული გაგებით რელიგიური განწყობა. უჩვეულო დეტალთა შეტანითა და ფიგურათა თავისუფალი განლაგებით იქმნება სრულიად თავისებური კომპოზიცია. ახალი ხედვით შესრულებული ასეთი ტიპის ნამუშევარი სხვა, არატრადიციულ მხატვრულ ხერხებს მიმართავს და ახალ მხატვრულ სახეს ქმნის, რომელიც თანამედროვე ხელოვნების თითქმის ყველა დარგში გავრცელდა.

თანამედროვე მინანქრის ჩვენს მიერ წარმოდგენილი მიმოხილვიდან გამოვყოფთ რელიგიურ თემაზე შექმნილ ნამუშევართა ოთხ ძირითად მიმართულებას:

1. შუა საუკუნეების ნამუშევართა ზუსტი ასლები
2. ორიგინალის ძლიერი გავლენით შესრულებული შუა საუკუნეების ნამუშევართა ვარიაციები
3. იკონოგრაფიის დაცვით შექმნილი დამოუკიდებელი ნამუშევრები
4. ახალი ხედვით შექმნილი რელიგიური სიუჟეტის სრულიად თავისებური მხატვრული სახე

თანამედროვე მინანქრის უაღრესად მდიდარი თემატიკიდან გადავწყვიტეთ, შუა საუკუნეების მინანქართან პარალელების გავლების მიზნით, რელიგიურ, კერძოდ წმ. გიორგის თემატიკაზე, შევჩერდეთ. რასაკვირველია, მათი სრულად ამოწურვა შეუძლებელია, თუნდაც მათი სიმრავლის გამო. ჩვენ მიზანს ზოგადი სურათის შექმნა წარმოადგენს. სწორედ ამ მიზნით ავარჩიეთ მეტნაკლებად თვალსაჩინო ნამუშევრები, რომლებიც ზემოთ ჩვენს მიერვე ჩამოყალიბებულ მიმართულებებს მოიცავენ.

წმ. გიორგის კულტი საქართველოში

თეორ ცხენზე ამხედრებული წმ. გიორგი – სიკეთისა და რწმენის სიმბოლო, დაუმარცხებელი გმირი – საქართველოში, მრავალრიცხოვან წმინდანთა შორის, ყოველთვის უპირველესი თაყვანისცემის ობიექტი იყო. ჩვენში ძნელად მოიძებნება წმინდანი, მოწამე იქნება იგი თუ ეკლესიის მოღვაწე, რომელიც პოპულარობით „ქრისტეს მხედარს“ გაუტოლდება. ამის დასტურია წმ. გიორგისადმი მიძღვნილი სხვადასხვა სახის დიდძალი მასალა:

1. წერილობითი ძეგლები. – ქრისტიანულ სამყაროში ეკლესიის არც ერთ მოღვაწეზე არ შექმნილა იმდენი რაოდენობით ლიტერატურა, რამდენიც წმ. გიორგის შესახებ. ქართულად ითარგმნა წმ. გიორგის ცხოვრების ამსახველი არაერთი კანონიკური თუ არაკანონიკური ე. წ. „აპოკრიფული“ ძეგლი: სხვადასხვა პერიოდში შექმნილი წმ. გიორგის „წამებები“, საეკლესიო საგალობლები, ეკლესიის მამების მიერ მისდამი მიძღვნილი ჰომილიები ანუ შესხმა-ქადაგებები, სასწაულების რამდენიმე ციკლი. გარდა თარგმნილი თხზულებებისა, იქმნება ორიგინალური, ქართულენოვანი ლიტერატურაც, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს ძველ საქართველოში წმ. გიორგის კულტის უდიდეს პოპულარობას. ასევე შემორჩენილია უამრავი ხალხური ზეპირსიტყვიერების ნიმუში: თქმულება, ლექსი, პოემა თუ ლეგენდა. მართალია, ხალხურ წერილობით ძეგლებში წარმოდგენილი წმ. გიორგის კულტი საგრძნობლად განსხვავდება მისი საეკლესიო (მართლმადიდებლური) სახისგან, მაგრამ ეს ფაქტიც საქართველოში „ქრისტეს მხედრის“ გაფეტიშებისა და განსაკუთრებული სიყვარულის შედეგია.

2. დღესასწაულები. – წმ. გიორგის სახელთანაა დაკავშირებული მრავალი საეკლესიო და სახალხო დღესასწაული. ხშირია ისეთიც, რომლის მსგავსი სხვა ქვეყნებში არ გვხვდება. ვახუშტი ბატონიშვილის სიტყვებით, „ნიშნი და სასწაულნი უმრავლესნი არიან მთავარ-მოწამისა გიორგისანი ყოველსა ივერიასა შინა.“¹¹

¹¹ ბატონიშვილი ვახუშტი აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV. თბილისი, 1973წ გვ. 40.

3. ეკლესია-მონასტრები. – ქართული ხალხური ზეპირსიტყვიერი ტრადიციის მიხედვით, ჩვენში წმ. გიორგის სახელზე იმდენი ეკლესიაა აგებული, რამდენი დღეცაა წელიწადში. ვახუშტი ბატონიშვილისავე სიტყვებით, „არა არიან ბორუცუნი ანუ მაღალნი გორანი, რომელსა ზედა არა იყოს შენნი ეკლესიანი წმიდისა გიორგისანი.“¹²

4. სახვითი მასალა. – წმ. გიორგის ცხოვრების ამსახველი უამრავი სცენა ამშვენებს ეკლესია-მონასტრებს. ფრესკული მხატვრობის გვერდით, იქმნება ჭედური ძეგლები, ხატწერის ნიმუშები, ხელნაწერი წიგნის მინიატურები, მინანქრული ფირფიტები თუ ქვაზე კვეთილი რელიეფები. ეს აურაცხელი სახვითი მასალა არა მარტო მხატვრული ღირსებით გამოირჩევა, არამედ საგულისხმოა თემატურ-შინაარსობრივი მრავალფეროვნებითაც. თ. საყვარელიძის დაკვირვებით, „საქართველოში დადასტურებულია წმ. გიორგის თითქმის ყველა ის იკონოგრაფია (ცალკე წარმოდგენილი ფიგურა სხვადასხვა ვარიანტებით, სიუჟეტური კომპოზიცია თუ მისი ცხოვრების ამსახველი მთელი ციკლი), რომელიც სხვა ხალხთა ხელოვნებიდანაც კარგადაა ცნობილი.“¹³ პარალელურად ქართველი ოსტატები ქმნიან სრულიად ორიგინალურ, ადგილობრივ საეკლესიო-სახალხო რწმენა-ტრადიციებზე დაფუძნებულ, იკონოგრაფიულ ვერსიებს, რომლებიც წარმოადგენენ მნიშვნელოვან წყაროებს წმ. გიორგის შესახებ შემონახული ლეგენდების კვლევის თვალსაზრისითაც.

საქართველოში წმ. გიორგის კულტის განსაკუთრებულ პოპულარობაზე ის ფაქტიც მეტყველებს, რომ ჩვენი ქვეყნის სამი სახელიდან ერთ-ერთი გიორგია. „ხოლო ქუეყანა ესე იწოდების სახელითა სამითა. პირველად – საქართველო, მეორედ – ივერია, მესამედ – გიორგია... კუალად გიორგიაცა მხნედ მომჭირნეობისა მუშაკობისა ქართველთათა ეწოდა [რამეთუ „გიორგი“ მუშაკად ითარგმნების].“¹⁴ სხვა ქვეყნის მცხოვრებთათვის კი საქართველო მხოლოდ სახელ „გიორგისთან“ ასოცირდება. „არამედ ევროპელნი და ბერძენნი

¹² ბატონიშვილი ვახუშტი აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV. თბილისი, 1973წ გვ. 40.

¹³ თემურ საყვარელიძე, წმ. გიორგის “წმინდა ქართული იკონოგრაფიული ვერსიები”, ხელნაწერი გვ. 2

¹⁴ ბატონიშვილი ვახუშტი აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV. თბილისი, 1973წ გვ. 39.

უხმოვენ ჯორჯიანსა, და რუსნი გრუზსა, და მაჰმადიანნი გურჯსა მათითა ორფოლრაფიისა გამო, არამედ იგივე გიორგიავე არს.”¹⁵

გველქაპთან მებრძოლი წმ. გიორგი იყო გამოსახული საქართველოს უზენაესი ხელისუფლებისა და დამოუკიდებლობის სიმბოლოზე – საქართველოს სახელმწიფო დროშაზე, რომელსაც მაშინ „დროშა სამეფო“, „დროშა სეფე“ ერქვა. ქართულ საისტორიო წყაროებში ძველ ქართულ დროშებზე ინფორმაცია საკმაოდ მწირია, რადგან ქართველებმა მათ შესახებ იმდენად კარგად იცოდნენ, რომ საუბარი ზედმეტად ითვლებოდა. ცნობები შემონახულია მხოლოდ ზოგიერთი უცხოელი ისტორიკოსისა და მოგზაურის თხზულებებიდან. არსებული მასალებისა და კვლევების შედეგად, საქართველოს სახელმწიფო დროშის არსებობა შეიძლება ვივარაუდოთ ვახტანგ გორგასლის პერიოდიდან (V ს), საქართველოს პოლიტიკურ დაქუცმაცებამდე, ცალკე სამეფო-სამთავროებად დაშლამდე (XV ს), როცა უკვე დროშათა ნაირსახეობა გაიზარდა და თითოეულ სამეფოს თავისი სიმბოლიკა ჰქონდა. გარდა ამისა ოდითგანვე სახელმწიფო დროშასთან ერთად არსებობდა საეკლესიო, ღაშქრის დროშები. თავ-თავიანთი დროშები ჰქონდათ ღაშქრის ცალკეულ რაზმებსაც, ასევე ამირსპასალარებს, სპასალარებს, ერისთავთ-ერისთავებს და ერისთავებს. თუმცა საქართველოს სახელმწიფო დროშა – ერთიანი საქართველოს შემაკავშირებელი, მისი სიმბოლო, მისი სიძლიერისა და სიამაყის გამოხატულება, „ემბლემა ერის პატიოსნებისა, ერის ღირსებისა“ (ილია) – თეთრი ფერის ყოფილა. არსებობს ცნობა, რომლის მიხედვითაც მასზე წმ. გიორგის სიმბოლიკა იყო გამოხატული. შუა საუკუნეების პოლონელ მოგზაურს, კოტოვიჩის, ეროვნული ნიშნით – ქართული სახელმწიფო დროშით – იერუსალიმში სალოცავად ჩასული ქართველები უნახავს. „გეორგიანები გიორგი მთავარმოწამეს (რომლის სახელიც თავიანთთვის ეროვნულ სახელადაც–კი აქვთ შეთვისებული) უადრეს თაყვანსა სცემენ და სხვა წმინდანებზე მეტად განსაკუთრებით სცემენ პატივს, თავის მფარველადაც (პატრონადაც) მიაჩნიათ (ადიდებენ) და სამხედრო დროშებზე დახატული მისი სახე ყოველთვის დააქვთ ხოლმე.”¹⁶ მეცნიერთა მიერ, ეს დროშა საქართველოს ეროვნულ დროშად არის მიჩნეული – „ვითარცა მათი

¹⁵ ბატონიშვილი ვახუშტი აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV. თბილისი, 1973წ, გვ. 40.

¹⁶ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII. თბილისი 1984წ. გვ. 160.

ეროვნული ნიშანი, და არა სამხედრო.”¹⁷ ივ. ჯავახიშვილის თქმით, „ქართველებს, როგორც ეროვნებას, განსაკუთრებული უფლება ჰქონდათ, რომ თავიანთ აფრიალებულ დროშებით იერუსალიმში შესულიყვნენ სალოცავად.”¹⁸ ამიტომაც კოტოვიჩის აღწერილობა ქართულ სამხედრო დროშას კი არა, საქართველოს სახელმწიფო ეროვნულ დროშას ეხება. მართალია ჯერ კიდევ არ არის დადგენილი, ალამზე წმ. გიორგის სახე უკვე XI–XIII სს–ებში იყო გამოხატული, თუ იგი შედარებით გვიანი პერიოდის დანართია, მაგრამ ცხადია, საქართველოს ეროვნული სახელმწიფო დროშის თეთრ ფონზე გამოსახებოდა გველეშაპთან მებრძოლი ცხენოსანი წმ. გიორგი შინდისფრად.

წმ. გიორგი კაბადოკიელი იყო, ქართველთა განმანათლებლის, წმ. ნინოს, ბიძაშვილი. „რამეთუ მამა ნინოსი იყო ზაბილონ, და ესე ზაბილონ იყო კაბადუკიელი, ნათესავი წმიდისა დიდის მოწამის გიორგისა.”¹⁹ „წამების” ზოგიერთი რედაქციიდან, ცნობილია წმ. გიორგის მშობლების სახელებიც: მამა გერონტიოსი და დედა პოლოტრონია. ქრისტიანი მშობლების შვილი და ღვთის შიშით აღზრდილი ქრისტეს წმინდა მოწამე ცნობილი იყო მეფე დიოკლეტიანესთანაც. წარჩინებული, მდიდარი და სიბრძნით შემკობილი, მამაცობისა და ძალის გამო, ჯარის ერთ ნაწილს ედგა სათავეში. მაგრამ როცა კერპთაყვანისმცემელთა უგნურება და უღვთოობა იხილა, როცა დიოკლეტიანემ ქრისტიანებს დევნა დაუწყო, „მაშინ გამობრწყინდა წმიდაი გიორგი, ვითარცა ვარსკულავი ბრწყინვალე ღამესა შინა ბნელსა, მხნე მხედარი ქრისტესი და მარგალიტი პატიოსანი უფალი ჩუენი გიორგი.”²⁰ ქრისტეს სარწმუნოებისათვის მან წუთისოფლის დიდება უარყო, მთელი თავისი ქონება ღარიბებს დაურიგა და მოემზადა წამებისათვის, „რამეთუ ყოველი დიდებაი კაცთაი არს ვითარცა ყუავილი ველთაი. მცირედ მოთმინე იქმენ, რაითა იხარებდე ანგელოზთა თანა უკუნისამდე.”²¹ მხნე მხედარი ქრისტესი, მთავარმოწამე გიორგი არ შეუშინდა მისთვის გამზადებულ მრავალგვარ სატანჯველს. გაიდრო ბრწყინვალე სამოსი და უბრალოდ ჩაცმული მეფისა და მსაჯულების წინაშე წარსდგა, როგორც

¹⁷ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII. თბილისი 1984წ, გვ. 161.

¹⁸ იხ. იგივე, გვ. 160-161.

¹⁹ ბატონიშვილი ვახუშტი აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV. თბილისი, 1973წ გვ. 39-40.

²⁰ წამებაი წმიდისა გიორგისი, რომელი აღწერა და თანა დახუდა ყოველსა სიმხნესა მისსა მოწაფე წმიდისა გიორგისი ბასიქარტო. ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ გვ. 46

²¹ იხ. იგივე გვ. 47

ჭეშმარიტი ქრისტიანი, რომელსაც სწამს მხოლოდ „ერთი ღმერთი – მამაი შემოქმედი და ერთი უფალი იესუ ქრისტე, ძე მისი მხოლოდშობილი, რომლისა მიერ დაებადნეს ყოველნი, და სული ღმრთისაი წმიდაი – ერთი სამებაი სრული ღმრთეებითა და ერთი მეუფეებითა.“²² ქრისტიანობის უარყოფისა და კერპების თაყვანისცემის სანაცვლოდ, მეფე დიოკლეტიანე წმ. გიორგის განცხრომით ცხოვრებას, სიმდიდრესა და პატივისცემას შეპირდა, მაგრამ ქრისტეს მხედარი ჭეშმარიტი ღმერთის არა თუ უარყოფას არ აპირებდა, არამედ მის რწმენას მეფესაც ურჩევდა: „რაითა ღირს იქმენ სასუფეველსა ცათასა, რამეთუ შენი ესე ხელმწიფებაი მცირედ-ჟამ არს და მოსაცემელი შენი და ლიქნაი ვერ შემძრავს მე სარწმუნოებისაგან ღმრთისა ჩემისა.“²³ განრისხებულმა დიოკლეტიანემ თავდაპირველად წმ. გიორგის დაკიდება და ლახვრით განგმირვა გადაწყვიტა. მაგრამ ლახვარი იმწამსვე უკუიქცა, ხოლო წმინდანის სხეულს სისხლი, როგორც ცვარი გადმოსდინდა. შემდგომში მეფემ მისი ბორკილით შეკერა, საპყრობილეში შეყვანა და გულზე მძიმე ლოდის დადება ბრძანა. ამ წვალებით რომ ვერას გახდა, მოწამე ღურსმნებშემოჭედილ მბრუნავ ბორბალზე გააბრუნეს, რომ სხეული ნაწილებად დაეჭრათ. დღის ათ საათზე ზეციდან უფლის ანგელოზი ჩამოვიდა, წმ. გიორგი სატანჯველიდან გამოიხსნა და განკურნა. ქრისტეს მკვდრეთით აღმდგარი მოწამის დანახვაზე მრავალმა ირწმუნა ჭეშმარიტი ღმერთი, მათ შორის დედოფალმა ალექსანდრამაც. კიდევ უფრო განრისხებულმა დიოკლეტიანემ წმ. გიორგის ახლადგამომწვარ კირის ორმოში ჩაგდება ბრძანა. სამი დღის შემდეგ, მისი დამწვარი ძელების წამოსაღებად მისულ მხედრებს წმინდანი უვნებელი დახვდათ, რომელსაც ანგელოზი იცავდა. „იესუ ქრისტემან, ძემან ღმრთისამან... დაიხსნას მახეთაგან ეშმაკისათა ყოველნი, რომელნი ხადიან სახელსა წმიდასა მისსა.“²⁴ ამის შემდეგ წმ. გიორგის შიგნიდან ღურსმნებით მოჭედილი, გახურებული რკინის ფეხსაცმელები ჩააცვეს და გაატარეს. თუმცა, უფლის ნებით, მისი სხეული მალევე განიკურნა. დიოკლეტიანემ მოწამის ძროხის ძარღვით გვემაც ბრძანა, მაგრამ წმ. გიორგიმ ამ სატანჯველსაც გაუძლო. ბოლოს ქრისტეს მხედარი საპყრობილეში შეაგდეს, სადაც მან არაერთი სასწაული მოახდინა. მორწმუნენი მცველებს ქრთამს

²² წამებაი წმიდისა გიორგისი, რომელი აღწერა და თანა დახუდა ყოველსა სიმხნესა მისსა მოწაფე წმიდისა გიორგისი ბასიქარტოს, ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ. გვ. 49

²³ იხ. იგივე გვ. 51

²⁴ იხ. იგივე. გვ. 58

აძლევენ და ღამდამოხმით მოწამესთან სარწმუნოების განსამტკიცებლად შედიოდნენ. თან მიჰყავდათ სნეულები და ბრძელები, რომელთაც წმინდანი ღოცვით კურნავდა. წმ. გიორგის მიერ კერპების შემუსვრის შემდეგ, მეფე დიოკლეტიანემ მისი ქალაქ გარეთ გაყვანა და თავის მოკვეთა ბრძანა. სიკვდილის წინ მოწამემ ზეცას თვალელები მიაპყრო, ხელები გაშალა და უფალს, „რომლისა სუფევისაი არა არს დასასრული“, ²⁵ ყველა მორწმუნის, მათ შორის მისი, სული შეაგედრა. „მოუვლინე, უფალო, შეწვენაი ყოველთა, რომელნი ხადიან სახელსა შენსა და ყავ მათ შორის შიში შენი და სიყუარული და სურვილი წმიდათა შენთაი... რაითა ღირს იქმნენ სასუფელელსა ცათასა.“ ²⁶ როცა ღოცვა დაასრულა, მოწამემ მუხლი მოიდრიკა და ჯაღათს კისერი მიუშვირა. წმ. გიორგის წამება დასრულდა 23 აპრილს (ახლით 6 მაისი), პარასკევ დღეს, დილის შვიდ საათზე.

წმ. გიორგის კულტის გავრცელება V ს-დან ბიზანტიაში დაიწყო, ხოლო VI ს-დან სრული აღიარება მოიპოვა. ქრისტეს მოწამის სახელი მაშინ გახდა ცნობილი, როცა მისი საქმეების თვითმხილველისა და მოწაფის – ბასიქარტოსის – მიერ დაწერილი „წამება“ გავრცელდა. უძველესი თხზულება წმ. გიორგის შესახებ IV–V სს-ებით დათარიღებული ვენაში დაცული პალიმფსესტური ფრაგმენტების სახით არის შემორჩენილი. ²⁷ ფრაგმენტებიდან ჩანს, რომ სპარსელი მეფე, დადიანი, გიორგის შვიდი დღის განმავლობაში აწამებდა. საპყრობილეში მის სანახავად მისული იესო ქრისტე მოწამეს სამჯერ სიკვდილს, აღდგომას და დიდებას უწინასწარმეტყველებს. სიკვდილის წინ კი წმინდანს უფალი აღუთქვამს, რომ დაიფარავს და თხოვნას შეუსრულებს ყველას, ვინც გიორგის სახელს ასხენებს. კ. კრუმბახერის, გ. ლაზარევისა და ა. კირპიჩნიკოვის აზრით, სწორედ ამ უძველეს ძეგლზე აღმოცენდა წმ. გიორგის უფრო ვრცელი „წამება“ (გელასი კესარიელი, პალესტინელი ეპისკოპოსი, IV ს-ის ბოლო და V ს-ის დასაწყისი), ²⁸ რომელიც შემდგომში ოფიციალური ეკლესიის მიერ აპოკრიფად ანუ არაკანონიკურ თხზულებად იქნა მიჩნეული. ეს აპოკრიფული თხზულება ცნობილი იყო ქართული ეკლესიისთვისაც. იგი ნახსენებია ექვთიმე მთაწმინდელის პასუხში, რომელიც მან ჭყონდიდელ ბერს,

²⁵ წამებაი წმიდისა გიორგისი, რომელი აღწერა და თანა დახუდა ყოველსა სიმხნესა მისსა მოწაფე წმიდისა გიორგისი ბასიქარტოს, ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ. გვ. 72

²⁶ იხ. იგივე. გვ. 72

²⁷ ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ. გვ. 11.

²⁸ იხ. იგივე. გვ. 12.

გიორგის, გაუგზავნა. შეკითხვაზე, თუ რომელი წიგნების კითხვას კრძალავდა მართლმადიდებელი ეკლესია, იგი პასუხობს: „კუალად <<წმიდისა გიორგისა არს წამებაი>> უცხო და უცხონი რაიმე საქმენი სწერიან, რომელსა <<დადიანესი>> ეწოდების, ხოლო წამებაი ჭეშმარიტი წმიდისა გიორგისა, რომელი ეკლესიათა შინა იკითხვის, იგი არს, რომელი დეოკლიტიანეს მიერ იწამა.”²⁹ ისტორიულად მეტი დამაჯერებლობისათვის, სპარსეთის მეფე დადიანი მოგვიანებით ქრისტიანთა დევნით ცნობილი ბიზანტიის იმპერატორ დიოკლეტიანეთი შეიცვალა. თუმცა ამ ინტერპრეტაციის შედეგად არ ჩამოყალიბებულა ის „ჭეშმარიტი” რედაქცია, რომელიც ეკლესიაში იკითხებოდა. გაჩნდა მრავალი ე. წ. ნაჯვარი თხზულებები. აპოკრიფებიდან გადმოსულ ელემენტებს ახალიც დაემატა. ზოგში გვხვდება წმ. გიორგის დედ-მამის სახელი, მისი ბავშვობის ამსახველი ეპიზოდები. გერმანელი მეცნიერის კ. კრუმბახერის აზრით, წმ. გიორგის „წამება”, რომელშიც ბიზანტიის იმპერატორი, დიოკლეტიანე, ფიგურირებს, ორი ძირითადი რედაქციით გვხვდება. ერთი, სასწაულებით უფრო მდიდარი, აპოკრიფი, მეორე კი ლოგიკურად უკეთ შეკრული, კანონიკური თხზულება.³⁰ ორივე ეს რედაქცია ნათარგმნია ქართულად: პირველი ერთი, ხოლო მეორე სამი ვარიანტით.

საქართველოში მეომარი წმინდანებისადმი, განსაკუთრებით წმ. გიორგის ცხოვრებისადმი, ინტერესი XI–XII სს–ებში, ძლიერი ფეოდალური მონარქიის ფორმირების პროცესში, იზრდება. საბრძოლო სულისკვეთების ასამაღლებლად, ამ დროს, განსაკუთრებით იყო აქცენტირებული ყოვლისშემძლე ძალის მქონე დაუმარცხებელი გმირის კულტი. ქართულად ითარგმნა სხვადასხვა პერიოდში შექმნილი წმ. გიორგის ოთხი წამება. მათგან უძველესი X ს–ის ხელნაწერია, რომლის ავტორი ხელნაწერისვე მიხედვით წმ. გიორგის მონა და მისი საქმეების მხილველი, ვინმე ბასიქარტოსია. იგი შესულია ათონის ქართველთა მონასტრის Ath.–8 -სა (X ს) და სინას მთის Sin.–62 (X ს) ხელნაწერებში და წარმოადგენს ე. წ. კიმერულ ანუ ძველ, თავდაპირველ, გადაუმუშავებელ თხზულებას.³¹ მასთან შინაარსობრივად ახლოს დგას წმ. გიორგის მეორე, ასევე კიმერულ რედაქციად მიჩნეული, XI–XII სს–ების ხელნაწერით მოღწეული თხზულება. ავტორად დასახელებულია პასიკრატოსი ანუ იგივე ზემოხსენებული „წამების” ავტორი –

²⁹ კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბილისი, 1960წ. გვ.433.

³⁰ ე. გაბიაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ. გვ. 13.

³¹ იხ. იგივე გვ. 15. და გვ. 42–73.

ბასიქარტოსი.³² ორივე ქართული ტექსტი ერთი წარმომავლობისაა და ბიზანტიური კანონიკური რედაქციის ორ განსხვავებულ თარგმანს წარმოადგენს. მესამე თხზულება სათაურშივე გვამცნობს, რომ ეკუთვნის სვიმეონ ლოლოთეტის ანუ მეტაფრასტის, ბიზანტიური საეკლესიო მწერლობის გამოჩენილი მოღვაწის, კალამს. ავტორმა ძველი ე. წ. კიმერული „წამებები“, მეტი მხატვრული ელფერის მიცემის მიზნით, გადააკაზმა, გადააკეთა ანუ გადაამეტაფრასტა. უდავოა, რომ ეს თხზულება კანონიკური კიმერული თხზულების საფუძველზეა შექმნილი. მისი თარგმანი ეკუთვნის დიდ ქართველ საეკლესიო მოღვაწეს ექვთიმე მთაწმინდელს. უძველესი ხელნაწერი, რომელიც ამ თარგმანს შეიცავს, შექმნილია ათონის ქართველთა მონასტერში 990 წელს, Ath.–79.³³ „წამების“ მეოთხე თხზულება XII–XIII სს–ებშია თარგმნილი, მაგრამ მისი ბერძნული წყარო ერთ-ერთი უძველესია წმ. გიორგის „წამებებს“ შორის. თარგმანი სამმა გვიანდელმა ხელნაწერმა შემოინახა: ქუთ.–7 (XII ს), ქუთ.–92 (XVIII ს), Q–336 (1874წ).³⁴ ამ თხზულების გვიან თარგმნა შემთხვევითი არ არის. მისი ბერძნული დედანი წარმოადგენს, ბიზანტიურ მწერლობაში გავრცელებული ორი ვარიანტიდან, პირველს, უფრო ადრეულს, რომელიც, როგორც ჩანს, არაკანონიკურობის გამო, ათვალისწინებული იყო საქართველოშიც მაშინ, როცა ჯერ კიდევ IX–X სს–ებში მეორე, კანონიკური რედაქციის სამი თარგმანი შეიქმნა.

ძველმა ხელნაწერებმა ასევე შემოინახეს წმ. გიორგისადმი მიძღვნილი ჰომილიების ანუ შესხმა-ქადაგებების ქართული თარგმანები. ისინი წარმოადგენენ რიტორიკულ ქება-დიდებას, რომელიც ეკლესიაში მოწამის ხსენების დღეს იკითხებოდა. თარგმნილია ორი შესხმის სამი ვერსია. აქედან ერთ-ერთი ათონის (Ath.–8) X ს-ის I ნახევრის ქართულ ხელნაწერშია შესული.³⁵ მეორე შესხმის ორი თარგმანი არსებობს: ერთი ექვთიმე მთაწმინდელს შეუსრულებია და დაცულია ათონის (Ath.–32) 977 წელს გადაწერილ ხელნაწერში,³⁶ ხოლო მეორე, რომელიც ერთმა XIII ს–ის ქართულმა ხელნაწერმა შემოინახა (ქუთ.–7), უცნობი მთარგმნელის კალამს ეკუთვნის და შესრულებულია არა უადრეს XII–XIII სს–ებისა, ე. წ. პეტრიწონული სტილით.³⁷

³² ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ გვ. 16.

³³ იხ. იგივე, გვ. 17 და გვ.160–177. და გვ. 160–177

³⁴ იხ. იგივე, გვ. 18. და გვ. 178–199.

³⁵ იხ. იგივე, გვ. 19. და გვ. 214–220.

³⁶ იხ. იგივე 19 და გვ. 220–241.

³⁷ იხ. იგივე, გვ. 19

წმ. გიორგის კულტი ფართოდაა წარმოდგენილი ძველი მწერლობის კიდევ ერთ დარგში – ჰიმნოგრაფიულ მწერლობაში. VIII–IX სს-ესში წმ. გიორგის არაერთმა ცნობილმა ბიზანტიელმა საეკლესიო მოღვაწემ მიუძღვნა საგალობელი. მათი რიცხვი ბიზანტიურ მწერლობაში ცამეტია, ქართულად კი ნათარგმნია შვიდი.³⁸ ასევე დაწერილია ერთი ორიგინალური საგალობელიც – იოანე მინჩხის მიერ.

რაც შეეხება სასწაულებს, ისინი საკმაო რაოდენობითაა ჩართული წმ. გიორგის „წამების“ ოთხივე ქართულად თარგმნილ ტექსტში და „შესხმებში“. მათი უმეტესობა ერთმანეთს იმეორებს, ზოგი კი მხოლოდ რომელიმე მათგანის საკუთრებაა. ასევე მრავლადაა თარგმნილი, „წამებათაგან“ დამოუკიდებელი ფორმისა და სათაურის მქონე, უშუალოდ სასწაულების შემცველი თხზულებებიც. ასეთი თხზულებების ყველაზე სრული და ძველი ქართული ხელნაწერია Q-762 (XIII–XIV სს), რომელიც შვიდ სასწაულს შეიცავს.³⁹ დანარჩენები შესაბამისად ნაკლებს: მაგ.: ბოდლეს კოლექციის ოქსფორდის უნივერსიტეტის XI ს-ის ხელნაწერი – ხუთს,⁴⁰ იერუსალიმის (Ier.-2) XI ს-ის ხელნაწერი კი მხოლოდ სამს.⁴¹ საინტერესოა ერთ-ერთი XVIII ს-ის ხელნაწერი (Q-757),⁴² რომელიც ოთხ სასწაულს წარმოგვიდგენს და ორიგინალურობით გამოირჩევა. თითოეული მათგანი წმ. გიორგის ცნობილი შესაბამისი სასწაულიდან მოდის, მაგრამ იმდენადაა გადაკეთებული და ახალი დეტალებით შევსებული, რომ დამოუკიდებლად აღიქმება.

დიდძალი რაოდენობით ქართულად თარგმნილი ლიტერატურის გვერდით, ძველ საქართველოში წმ. გიორგის კულტის უდიდესი პოპულარობისა და თაყვანისცემის ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითი, ის თხზულებებია, რომლებიც ქართულ ენაზე შეიქმნა. საქართველოში წმ. გიორგის შესახებ შექმნილი თხზულება, ლეგენდა, ლექსი თუ პოემა შინაარსობრივად ბიზანტიური მწერლობიდან გადმოთარგმნილ თხზულებებს ემყარება. ყველა მათგანი შექმნილია სასულიერო პირების მიერ, გარდა ვაჟა-ფშაველას ლექსისა. ფშავში გავრცელებული ლეგენდა, რომელიც ვაჟას გაუღექსავს, დაიბეჭდა გაზეთ

³⁸ ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ. გვ. 24.

³⁹ იხ. იგივე, გვ. 21. და 73–140

⁴⁰ იხ. იგივე, გვ. 21 და 73–140

⁴¹ იხ. იგივე, გვ. 21 და 73–140

⁴² იხ. იგივე, გვ. 22–23.

ივერიაში 1893 წელს (№7).⁴³ მისი ავტორობა ლექსის ბოლოს, ხელმოწერით დასტურდება. ლეგენდა ნახევრად ორიგინალურია, ნახევრად ნასესხები. მასში აღწერილია, თუ როგორ დაუბრუნა, შვიდი თვის შემდეგ, თეთრმა გიორგიმ დედას ლექების მიერ მოტაცებული ყრმა. ზოგიერთ ქართულ წერილობით წყაროში, ბიზანტიურიდან მომდინარე წმ. გიორგის სასწაულები, ადგილობრივი სასწაულებითაა შეცვლილი, დედნისეულ სახელებს ადამიანთა ქართული სახელები ცვლიან, ქართულად არის გადაკეთებული დედნის ტოპონიმებიც, გადმოცემულია ადგილობრივი ყოფა-ცხოვრება. მაგ.; აბუსერიძე ტბელის თხზულება – „... სასწაულნი წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგისნი“...⁴⁴ – დაწერილი ქართველი ავტორის მიერ XIII ს–ში, იმ ლეგენდების საფუძველზე, რომლებიც დღევანდელი აჭარის ტერიტორიაზე აბუსერისძეთა წმ. გიორგის სახელობის საგვარეულო ეკლესიის მშენებლობის ირგვლივ შეიქმნა. აბუსერიძე ტბელი, რომელიც ძირითადად ფოლკლორულ მასალას ეყრდნობა, ყველა ამ სასწაულს წმ. გიორგის სახელს უკავშირებს. თუმცა ავტორი კარგად იცნობს თარგმნილ ლიტერატურასაც. მის თხზულებაში მოხსენებულია ის სასწაულებიც, რომელთაც ბერძნულიდან თარგმნილი სასწაულების ციკლში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ.

ქრონოლოგიურად მეორე, წმ. გიორგისადმი მოძღვნილი, თხზულება არის XVI ს–ის საეკლესიო პირის, სადგერის (ბორჯომთან ახლოს) წმ. გიორგის სახელობის ეკლესიის დეკანოზის, სვიმეონის, მიერ თექვსმეტმარცვლიანი – რუსთაველის – შაირით დაწერილი „ქებაი სადგერის წმინდა გიორგიისა“.⁴⁵ ავტორს, ძმასთან ერთად, განუახლება წმ. გიორგის ხატი და ვერცხლით მოუჭედავს მისივე სახელობის ჯვარი. სვიმეონ დეკანოზი არ არის წმ. გიორგის კულტის შემთხვევითი მსახური. ამ ჯვრისა და წმ. გიორგის წმინდა ნაწილების მოვლა-პატრონობა, მისივე თქმით, ოდიტგანგე, მისი წინაპრების ვალდებულება ყოფილა.

წმ. გიორგისადმი მოძღვნილ საგალობელთა შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია X ს–ის I ნახევარში, სინას მთაზე მოღვაწე, ქართველი ჰიმნოგრაფის იოანე მინჩხის მიერ შექმნილი წმ. გიორგის საგალობელი. „გალობანი წმიდისა გეორგისნი, თქუმულნი ნეტარისა მინჩხისანი“ დაცულია

⁴³ ე. გაბიაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ. გვ. 32

⁴⁴ იხ. იგივე გვ. 25–27. და გვ. 255–268.

⁴⁵ იხ. იგივე, გვ. 27–28. და გვ. 300–303.

სინას მთის (Sin.-2) XI ს-ის ხელნაწერში.⁴⁶ საგალობელი, რომელიც მაღალი მხატვრული ღირსებით გამოირჩევა, საინტერესოა იმიტომაც, რომ არის კანონი ანუ ცხრა გალობისაგან შედგება მაშინ, როცა ქართულად თარგმნილი საგალობლების უმეტესობა რვა გალობიანია (აკლიათ მეორე გალობა – „მოიხილეს“).

ჩვენამდე მოღწეულია ამბროსი ნეკრესელის, 1794–1812 წლების ნეკრესის ეპისკოპოსის, „ქადაგება და სწავლანი ძალითა ღმრთისაითა დიდისა მთავარმოწამისა ღვაწლით შემოსილისა წმიდისა გიორგისა“. ქადაგება, რომელიც 1815 წლის ერთმა ხელნაწერმა (S-4970) შემოინახა, წარმოთქმულია წმ. გიორგის ხსენების დღეს ნეკრესის ეკლესიაში.⁴⁷ წმ. გიორგის სარწმუნოებრივი გმირობების, წამებისა და სასწაულების მაგალითები ცრუმორწმუნეობის დაგმობის აუცილებლობასა და ქრისტიანული სარწმუნოების სასიცოცხლო მნიშვნელობაზე ქადაგებენ.

ქართულად შექმნილია წმ. გიორგისადმი მიძღვნილი პოეტური თხზულებაც. დათუნა ქვარიანის „წამება წმინდისა მთავარმოწამისა გიორგისა, რომელმან ინება თავით თვისით ურმისთვალსა ზედა აღსვლა“ XVIII–XIX სს-ების რამდენიმე ხელნაწერმა შემოინახა.⁴⁸ თხზულებაში მოცემული დეტალების მიხედვით, ავტორს „წამება“ 1678–1680 წლებში გაუღეპსავს. პოეტის თქმით, საერო ცხოვრებით გატაცებულ ხალხს, აღარ შეეძლო ხუცურით დაწერილი ძველი სასულიერო წიგნების კითხვა, ამიტომაც მან ყველაზე პოპულარული წმინდანის, მთავარმოწამე გიორგის „წამება“ და სასწაულები გაღეპსა და მკითხველთათვის ხელმისაწვდომი მხედრულით წარმოადგინა. დათუნა ქვარიანი ზუსტად მიყვება წმ. გიორგის „წამების“ და „სასწაულების“ უძველესი ქართული თარგმანების ტექსტებს.

წმ. გიორგის უსაზღვრო თაყვანისცემის კიდევ ერთ მაგალითს წარმოადგენს „ვედრება წმიდა გიორგისადმი“ (ხელნაწერი H-1135, XVIII–XIX სს-ები).⁴⁹ ამ ორიგინალურ, მცირე ზომის ტექსტში ჩამოთვლილია ქრისტიანული სამყაროს თითქმის ყველა წმინდა გიორგი, მათ შორის თითქმის ყველა ქართული ეკლესიის წმინდა გიორგი. ტექსტს ბოლოს დართული აქვს ვედრების

⁴⁶ ე. გაბიაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1991წ გვ. 28. და გვ. 282–291.

⁴⁷ იხ. იგივე. გვ. 29. და გვ. 269–279.

⁴⁸ იხ. იგივე. გვ. 30–31. და გვ. 305–375.

⁴⁹ იხ. იგივე. გვ. 33.

ტრაფარეტი, მკედრებლის სახელის ჩასაწერად დატოვებული თავისუფალი ადგილით. ეს ფურცელი იკეცებოდა და თილისმის მსგავსად, გულზე ჩამოსაკიდებელ ფუტლარში იდებოდა.

წმიდაო გიორგი კაბადუკიისაო, წმიდაო გიორგი იერუსალიმისაო,
წმიდაო გიორგი ბეთლემისაო, წმიდაო გიორგი გეთსამანიისაო,
წმიდაო გიორგი ეგვიპტისაო, წმიდაო გიორგი რომისაო,
წმიდაო გიორგი გალატიისაო, წმიდაო გიორგი თესალონიკისაო,
წმიდაო გიორგი კილიკიისაო, წმიდაო გიორგი კესარიისაო,
წმიდაო გიორგი კორინთისაო,
წმიდაო გიორგი ოდოშისაო, წმიდაო გიორგი აფხაზეთისაო,
წმიდაო გიორგი ჩხარისაო, წმიდაო გიორგი ატოცისაო,
წმიდაო გიორგი უძოსაო, წმიდაო გიორგი უსანეთისაო,
წმიდაო გიორგი კავთისაო, წმიდაო გიორგი კორინთისაო,
წმიდაო გიორგი გორისაო, წმიდაო გიორგი ცხინვალისაო,
წმიდაო გიორგი მუხრანისაო, წმიდაო გიორგი დიდმისაო
წმიდაო გიორგი ქაშოეთისაო, წმიდაო გიორგი კალაუბნისაო,
წმიდაო გიორგი თელეთისაო, წმიდაო გიორგი გორიჯერისაო,
წმიდაო გიორგი მარტყოფისაო, წმიდაო გიორგი ხაშმისაო,
წმიდაო გიორგი ნინოწმიდისაო, წმიდაო გიორგი საგარეჯოსაო,
წმიდაო გიორგი მანავისაო, წმიდაო გიორგი ფხოველისაო,
წმიდაო გიორგი ზიარისაო, წმიდაო გიორგი კონდოლისაო,
წმიდაო გიორგი თელავისაო, წმიდაო გიორგი რუისპირისაო,
წმიდაო გიორგი შილდისაო, წმიდაო გიორგი გრემისაო,
წმიდაო გიორგი ყვარელისაო, წმიდაო გიორგი გავაზისაო,
წმიდაო გიორგი ალავერდისაო, წმიდაო გიორგი გურჯაანისაო,
წმიდაო გიორგი კარდანახისაო, წმიდაო გიორგი ქიზიყისაო,
წმიდაო გიორგი მეღაანისაო,

ღვთაებო, პირო ღვთისაო, სვეტო ცხოველო, კვართო საუფლოვ და ყოველნო წმიდაო, თქვენ მფარველ და მეოხ ყვეენით მონასა [მხევალსა] ამას თქვენსა სახელით [].

სრულიად საუცხოო და ორიგინალურია ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში წარმოდგენილი წმ. გიორგის კულტი. ეს არის, უდავოდ, ცალკე მდგომი ფენომენი, რომელიც საგრძნობლად განსხვავდება ქრისტეს მოწამის საეკლესიო

სახისგან. თქმულებებში ღვთაებებსა და წმინდანებს შორის უფროს-უმცროსობა მათდამი ხალხის დამოკიდებულებაზეა დამყარებული. საქართველოს თითქმის ყველა კუთხის ლეგენდაში უზენაეს ღვთაებად წმ. გიორგია აღიარებული. ღმერთად მოიხსენებენ ღოცვის დროს წმ. გიორგის ხევსურებისა და ფშავეების ხევისბერები: „ღმერთო იხინჯის წმინდა გიორგი.“⁵⁰ ღმერთის მსგავსად სცემენ თაყვანს და მასზე ძლიერად მიაჩნიათ წმ. გიორგი სვანებსაც. წმინდა გიორგი (ჯგრაგ), რომელიც მიქელ მთავარანგელოზივით, შემოქმედს გვერდით უზის, მუდმივად ადამიანის კეთილდღეობაზე ზრუნავს. საინტერესოა სოფ. ბარაღეთის მასწავლებლის მიერ ჩაწერილი თქმულება „იესო ქრისტესი, ელია წინასწარმეტყველისა და წმინდა გიორგის“ შესახებ:⁵¹

„ერთხელ იესო ქრისტე, ელია წინასწარმეტყველი და წმ. გიორგი ერთად გზად მიდიოდნენ. ბევრი რომ გაიარეს, მოიღალნენ და ერთ ადგილას დასასვენებლად და პურის საჭმელად დასხდნენ. იქვე მგზავრების მახლობლად ერთი მეცხვარე ცხვრის ფარას აძოვებდა. მიუგზავნეს ელია მეცხვარეს, სადილად ერთი ბატკანი მოგვეცით. მივიდა ელია მეცხვარესთან და უთხრა:

– „გულკეთილო მეცხვარე, ერთი ბატკანი მაჩუქე“-ო.

– „თუნდაც ნახევარი ფარა მიირთვი, ოღონდ კი მითხარი ვინა ხარო“ – უპასუხა მეცხვარემ.

– „მე ელია წინასწარმეტყველი ვარ, პურის მოსაგალს გაძლევთ, თქვენ ყანას წვიმას ვუგზავნი ხოლმე და გლეხკაცის ჭირნახულს მფარველობას ვუწევო“, უთხრა ელიამ.

– „ვაჰმე! ჩემი ღმერთისა რომ არ მეშინოდეს, აი ამ კომბლით თავს გაგიტეხავდიო“- უპასუხა მეცხვარემ.

– „რათა, რაზე ხარ ჩემზე გულმოსულიო?“-ჰკითხა ელიამ.

– „რაზე და: დასთესავს პურს ერთ დღიურ მიწას საწყალი ქვრივ-ოხერი ან ვინმე ღარიბ-ღატაკი, შენ მისდგები, არც აცივებ, არც აცხელებ, და იმ ყანას სულ სეტყვით ჩაუღლეწავო“.

დაბრუნდა ელია წინასწარმეტყველი ხელცარიელი თავის ამხანაგებთან და უამბო ყველაფერი, რაც მეცხვარემ უთხრა.

ახლა თითონ იესო ქრისტე წავიდა მეცხვარესთან და ბატკანი სთხოვა.

⁵⁰ დავით გორელი, რამდენიმე სიტყვა ფშავ-ხევსურულ დრესასწაულებზე, „ივერია“, 1886წ. №242.

⁵¹ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი I, თბილისი 1960წ. გვ.41-43.

–„თუნდა ნახევარი ფარა ინებე, ოღონდ კი მითხარი ვანა ხარო“,–უთხრა მეცხვარემ.

–„მე შენი უფალი ვარ, ქვეყნის შემოქმედო“.

–ვაჰმე! მიუგო მეცხვარემ, ჩემი ღმერთისა რომ არ მეშინოდეს, აი ამ კომბლით თავს გაგიტყავდიო“.

–„ისეთი რა დაგიშავე მერე?“– ჰკითხა იესო ქრისტემ მეცხვარეს.

–„რა და ის, რომ ჭაბუკს წუთისოფელს გამოასალმებ ხოლმე, ბევრს ისეთს მოხუცებულს ადამიანს კი, რომელსაც ცხოვრება მოჰბეზრებია, ცოცხალს ატარებ ხოლმე დედამიწის ზურგზედაო“,–მიუგო მეცხვარემ.

ასე დაბრუნდა იესო ქრისტეც ცარიელ-ტარიელი. ახლა ადგა და წმინდა გიორგი წავიდა მეცხვარესთან. მეცხვარე რომ შეეკითხა წმინდა გიორგის, ვინა ხარო, უპასუხა:

–„მე წმინდა გიორგი ვარ, გაჭირვების დროს რომ შემეხვეწებით ხოლმეო. მე გიფარავთ ავი სულებისა და ეშმაკებისაგან და თქვენის მტანჯველის ხელისაგან გიხსნით ხოლმეო“.

მეცხვარემ რომ წმიდა გიორგის სიტყვები მოისმინა, შესძახა:

–„მთელი ფარა მომირთმევიო“, – და მის წინ მუხლი მოიყარა.

პურის ჭამას რომ მორჩნენ, იესო ქრისტემ კალთა დაიბერტყა და თქვა: „ამ მინდორზე საუკეთესო მოსავალი მოვიდეს: თითო ძნას ასი კოდი გამოსავალი ჰქონდესო“.

წმიდა გიორგიმ იესო ქრისტეს ნათქვამი მეცხვარეს უამბო და ურჩია მინდორი მოხანო, მეცხვარეც ისე მოიქცა. ხანმა გაიარა და ამ საკვირველმა მგზავრებმა შემთხვევით იმ ადგილზე გამოიარეს, სადაც ერთ დროს ისადილეს და იქ ეხლა ხშირი ყანა იდგა. როცა წმიდა გიორგიმ იესო ქრისტეს შეატყობინა, რომ ეს ყანა სწორედ იმ მეცხვარეს ეკუთვნოდა, რომელმაც მას ერთხელ ბატკანი დაუჭირა, ელია წინასწარმეტყველს უთხრა, ერთი ამ მეცხვარის ყანას სეტყვა აწვიე და ჩაუღეწეო. წმიდა გიორგიმ მაშინვე მეცხვარეს შეატყობინა და გააფრთხილა, შენს ყანას განსაცდელი მოეღისო. მეცხვარემ საჩქაროდ თავისი ყანა ორი ხარის ფასად ერთ ქვრივ დედაკაცს მიჰყიდა. მოვიდა სეტყვა და ისე მირევ–მორეგვა ეს ქვრივის ყანა, რომ ნათესის ნაალაგევიც კი აღარა ჩანდა. როცა იესო ქრისტემ მეცხვარის იონები შეიტყო, მაშინვე ელია წინასწარმეტყველს უბრძანა ქვრივის ყანა წინანდებურად აღადგინეო. ელია წინასწარმეტყველს იესო ქრისტეს ბრძანება ჯერ არ აესრულებინა, რომ

მეცხვარემ წმიდა გიორგის ჩაგონებით ქერივი დედაკაცისაგან ყანა შეისყიდა; ელიამ რომ წინანდებურად მოსავალი აღადგინა, მეცხვარემ პურის მკას მიჰყო ხელი და თითო ძნისაგან ას-ასი კოდი გამოსავალი აიღო.”

თქმულებაში ღვთაებათა უმთავრესი ადგილი წმ. გიორგის უკავია. მხოლოდ მის წინ იდრეკს მუხლს მეცხვარე. მის სურვილს ვერც შემოქმედი და ვერც ელია ეწინააღმდეგება. იგი „ადამიანის მფარველია, მეტადრე გაჭირვების დროს, და კაცს ყოველგვარი ბოროტებისა და უბედურებისაგან იხსნის ხოლმე.”⁵² წმ. გიორგი მეცხვარის ღმერთია, რომლისაც მას ეშინია, პატივს სცემს და მზად არის მთელი თავისი ქონელა, მთელი ცხვრის ფარა, შესწიროს. ღმერთი კი უძლურ არსებად არის წარმოდგენილი, რომელმაც არ იცის თუ რა ხდება ქვეყანაზე. იგი შურისმაძიებელია, მაგრამ წმ. გიორგის მეტოქეობა არ შეუძლია. მას ისიც ვერ გაურკვევია, როგორ ან რას ახერხებენ ადამიანები მისი სასჯელის თავიდან ასაცილებლად. ამ ღმერთს არაფერი აქვს საერთო ყოვლისშემძლე და ყოვლისმხილველ ერთ-არს, ძლიერ შემოქმედთან.

ასეთივე უძლური, გულქვა და მრისხანეა ღმერთი სხვა ქართლურ, კახურ, იმერულ და სვანურ თქმულებებში. მას ადამიანისთვის ყველაფერი შურს. რომ არა წმ. გიორგი, იგი მზად არის მშობლებს შვილები დაუხოცოს, საწყალ გლეხს ჭირნახული გაუნადგუროს და სახლი გადაუწვას. მაგრამ, როგორც კი ღმერთი ადამიანის წინაარმდეგ რამეს განიზრახავს, წმ. გიორგი დედამიწაზე ჩამოდის და კაცს განსაცდელისაგან თავის დახსნას ასწავლის. ქართულ თქმულებაში წმ. გიორგი ძლიერებით თვით შემოქმედს აღემატება. ის არის უზენაესი ღვთაება, რომლის მზრუნველობასა და ადამიანის მფარველობას საზღვარი არ აქვს.

წმ. გიორგის განსაკუთრებული პატივისცემა მხოლოდ თქმულებებით არ შემოიფარგლება. ქართველი ხალხი მას ცხოვრებაშიც ყველაზე მეტად სცემდა თავყვანს. თითქმის ყველა უმთავრესი ეკლესია და დღესასწაული საქართველოში წმ. გიორგის სახელთანაა დაკავშირებული. მაგ., ხევსურეთში ხახმატის ჯვარი, გუდანის ჯვარი და სამების ჯვარი – ყველა წმ. გიორგის ტაძარია; ასევე მთელ აღმოსავლეთ საქართველოში განთქმული თეთრი გიორგი სოფ. ეწყურსა (კახეთი) და ალავერდში (კახეთი); ფშავეში ცნობილი ლაშარის ჯვარი და მთიულების ღომისის ჯვარი წმ. გიორგის სალოცავებია. კახეთისა და ქიზიყის

⁵² ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი I, თბილისი 1960წ. გვ.43.

სოფლებში შემორჩენილია წმ. გიორგის განთქმული დღეობები. კერძოდ: თელავში, ახმეტაში, კონდოლში, გრემში, ყვარელში, ველისციხეში, ვეჯინში, გურჯაანში, კარდანახში, სირნალში, ბოდბეში, მაღაროში, მეღაანში, ზიარში, ფხოველში, მანავში, ნინოწმინდაში, საგარეჯოში, მარტყოფში, პატარძელში, ხაშში, ყარაბულაღში, ქურმოხის წმიდა გიორგის ეკლესიაში, სოფ. კახის მახლობლად; ქართლშიაც ყველა განთქმული დღეობა წმ. გიორგის დღესასწაულია: გერისტობა სოფ. არბოში, უსანეთობა, გიორგის-ჯვრობა, დანახვისში, ატოცისა სოფ. ბრეძის მახლობლად. ჩამოთვლილი სოფლების გარდა, ქართლში კიდევ შემდეგ ადგილებში აღნიშნავენ წმ. გიორგის დღეობებს: ახალჯვარი კაკანათბერის ციხის ჩრდილოეთით, ერედვის ციხე დაბა ცხინვალის აღმოსავლეთით, ძლიერი ნიში წმიდა გიორგისა ქ. დუშეთის მახლობლად, სპარსის წმიდა გიორგი გერისტოვის მახლობელ მთაზე, თელეთის ეკლესია, სოფ. ჩხიკეთის სამხრეთით მდებარე სამება წმიდა გიორგის ეკლესია, სოფ. ყორანთას ატოცის წმიდა გიორგის ჯვარის სასვენი ეკლესია და სხვა მრავალი. წმ. გიორგის დღეობებს აღნიშნავენ დასავლეთ საქართველოშიც. კერძოდ: სოფ. ჩხარში, სადაც მდებარეობს მოწამის ბეჭი, სოფ. წვეის სასწაულმოქმედი ხატი, მრავალძალის წმიდა გიორგის სასწაულმოქმედი ჯვარი, წმ. გიორგის ეკლესია სოფ. ილორში, სოფ. ხინოში, სოფ. აჭის მახლობლად, გუნების კარში, ლომის კარში და სოფ. ცისაში, გამოჩინებულის მთაზე, სოფ. ჯიხანჯირის წმ. გიორგი, სოფ. ნიგოთში და სხვა კიდევ მრავალ ადგილას.⁵³

წმ. გიორგი – მთელ საქართველოში უპირველესი თაყვანისცემის ობიექტი – შესაბამისად, ყველაზე რთული და იდუმალებით მოცულია. წმინდანის მრავალგვარი სახე, ამა თუ იმ ასპექტის წინ წამოწევა, მის შესახებ ახალი თეორიების განვითარების შესაძლებლობას იძლევა და სხვადასხვა დისციპლინის წარმომადგენლების (ხელოვნებათმცოდნეების, ფილოლოგების, ხელოვნების ისტორიკოსების, მითოლოგების, ეთნოლოგების და სხვა) ინტერესის სფერო ხდება. ცხადია, წმ. გიორგის უსაზღვრო თაყვანისცემას, თვით შემოქმედზე ზეაღმატებულობას, საეკლესიო მოძღვრებასთან არაფერი აქვს საერთო. პირიქით იგი პირდაპირ არღვევს მას. შესაბამისად, უდავოა, რომ ქართველი ხალხის წარმოდგენაში, ამ წმინდანს ძველი, წარმართული ღვთაების ადგილი უკავია. ერის ფსიქიკიდან საუკუნეების განმავლობაში დამკვიდრებული

⁵³ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი I, თბილისი 1960წ. გვ.48-49.

რელიგიის ამოშლა ქრისტიანობისთვის შეუძლებელი აღმოჩნდა, ამიტომ ახალ სარწმუნოებაზე გადასვლა ძველზე ახლის დაკავშირებით ხდებოდა. ამის ერთ-ერთი დასტური ქრისტიანული სალოცავებიცაა, რომელთა უმრავლესობა ყოფილ წარმართულ ნაკერპალებზეა დაფუძნებული. სწორედ ძველი და ახალი სარწმუნოებების ჭიდილში ხდებოდა ძველ და ახალ ღვთაებათა შერწყმა და ახალი კულტის გაჩენა-დამკვიდრება. თუმცა წმ. გიორგის მრავალმხრივობა და განსაკუთრებული პოპულარობა გვაფიქრებინებს, რომ იგი ვერ ჩაენაცვლებოდა ერთ რომელიმე ღვთაებას და რომ მისი კულტი ფორმირებულია თანდათანობით, შუა საუკუნეების უძველესი რელიგიურ-მითოლოგიური სახეების შერწყმის გზით. წმ. გიორგის ერთიანი ხატი, უთვალავი ეპითეტებითა და ფუნქციებით, დაუსრულებლად იყოფა და მის სხვადასხვა სახეს ავლენს.

ივ. ჯავახიშვილის შეხედულებით, წმ. გიორგის წარმართობის დროინდელი, ქართველების უზენაესი ღვთაების – მთვარის – ადგილი უკავია. „ყველგან, სადაც ქართველებს უცხოვრიათ, მთვარის თაყვანისცემის კვალია შემორჩენილი; ამის გამო მთვარის ვითარცა მთავარ-მეუფისა და ღვთაების თაყვანისცემა, ყველა ქართველი ტომის უძველეს რწმენად უნდა ჩაითვალოს.“⁵⁴ წარმართობის დროს, ორშაბათს მთვარის დღე ერქვა და მთვარის კულტის მსახურებისთვის იყი განკუთვნილი. (დღესაც ორშაბათს მეგრულად – თუთაშხა, სვანურად კი დოშდიშ ქვია, რაც „მთვარის დღედ“ ითარგმნება). ივ. ჯავახიშვილის ვარაუდით, ორშაბათი, ქართველების სარწმუნოებრივი შეხედულების თანახმად, საზოგადო უქმე დღე უნდა ყოფილიყო. სწორედ წარმართობის ამ უმთავრეს ღვთაებას უკავშირებს მეცნიერი წმ. გიორგის კულტს. მაგალითად მოყავს საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში გავრცელებული წმ. გიორგის დღესასწაულების ადათ-წესები, რომელთა შედარებაც მთვარის დღესასწაულის აღწერილობასთან მათ შორის აშკარა კავშირზე მეტყველებს. კახეთის განთქმული თეთრი-გიორგობა, გორის ჯვრის (ქართლი), სოფ. სორის „ჯაჭვის მონასტრის“ (რაჭის მაზრა), ხევსურეთისა და ფშავის, სვანეთის, გურიის, „წმიდა გიორგის ხატობა მთვარის ხატობის თაყვანისცემის და მსახურების ნაშთს წარმოადგენს.“⁵⁵ თუმცა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში თაყვანისცემის განსხვავებული წესი და ჩვეულებაა შემონახული. საერთო მხოლოდ დამის თევაა. წმ. გიორგის ყველა ზემოთ

⁵⁴ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი I, თბილისი 1960წ. გვ.59.

⁵⁵ იხ. იგივე გვ. 54.

ჩამოთვლილ დღესასწაულში ღამის თევას უმთავრესი ადგილი უკავია, რაც უშუალო კავშირშია მთვარის კულტთან, რომლის მსახურება მხოლოდ ღამით, მწუხრის შემდეგ, არის შესაძლებელი. გარდა ამისა, თეთრი გიორგობა 15 აგვისტოს, მთვარის აღდგომის დროს, აღინიშნება. სოფ. სორის „ჯაჭვის მონასტრის“ მრავალძალის წმ. გიორგის დღესასწაული კი ყოველთვის მთვარის თაყვანისცემის დღეს, ორშაბათს, იზეიმება. ივ. ჯავახიშვილის დასკვნას, რომ წმ. გიორგის საქართველოში მთვარის ღვთაების ადგილი უკავია, არც მთვარის სქესი გამორიცხავს. განსხვავებით ბერძნულისაგან, ქართული შეხედულებით, მთვარე სქესით მამაკაცია, რასაც არა ერთი ხალხური ლექსი თუ ლეგენდა მოწმობს.

არის მოსაზრება, რომლის მოხედვითაც წმ. გიორგის კულტის წინამორბედად საქართველოში მიჩნეულია მიწის ღვთაება – გეპი. „ამას უნდა უკავშირდებოდეს ჩვენში დღემდე შემორჩენილი ტოპონიმები, გეპი ანუ ღები რაჭაში, გერი ქართლში, გერ–გეტი ხევში, წმინდა გიორგის სვანური სახელი „ჯგერაგ“ და მეგრული სახელი „ჯგერ.“⁵⁶ მთვარის ღვთაების მიწის ღვთაებასთან გაიგივება კი იმით აიხსნება, რომ ძველ საქართველოში ყველა სასოფლო–სამეურნეო სამუშაო მთვარის კალენდრით სრულდებოდა.

წმ. გიორგის სვანური (ჯგრაგი) და მეგრული (ჯგაგე, ჯერგე, ჯაგე, გეგე) სახელწოდებები წლების მანძილზე იპყრობენ მკვლევართა ყურადღებას, რომელთა კვლევაც სხვადასხვა მოსაზრებებს აძლევს დასაბამს. მაგ.; აკად. ა. შანიძე სვანურ „ჯგრაგს“ ორ სიტყვად შლის – „ჯგირი“ და „გერგე“, რაც წმ. გიორგის ნიშნავს.⁵⁷ ტერმინის სხვაგვარ ინტერპრეტაციას იძლევა ა. ლეკიაშვილი, რომელიც „ჯგრაგის“ საწყის ფორმად მეგრულ ჯგერაგუნას მიიჩნევს. ავტორის აზრით, იგი ზედმიწევნით შეესაბამება წმინდა აგუნას ანუ წმინდა მებრძოლს, წმინდა მოღვაწეს, რაც, თავის მხრივ, წმ. გიორგის ერთ–ერთი მთავარი ეპითეტია.⁵⁸

წმ. გიორგის თაყვანისცემის ადგილები რიტუალებითა და გადმოცემებით, მოწამის შესახებ არაერთი ახალი ეპითეტის გაჩენა–დამკვიდრების მიზეზი ხდება. ერთ–ერთ ასეთ, მთელ დასავლეთ საქართველოში ცნობილ, საკულტო ცენტრს ილორის წმ. გიორგის ეკლესია (ოჩამჩირის მახლობლად) წარმოადგენს.

⁵⁶ ავთანდილ გიორგობიანი, წმინდა გიორგის კულტი, „რელიგია“ 1993წ. №3–4.

⁵⁷ ა. შანიძე, სვანური კულტის ტერმინი ჯგრაგ, „მაცნე“, ენის სერია, №2, 1973.

⁵⁸ ა. ლეკიაშვილი, წმ. გიორგის ქართული კულტის საკითხისათვის, საენათმეცნიერო კრებული, თბილისი 1979წ, გვ.149–152.

სასწაულმოქმედი ძალითა და ყოვლისშემძლეობით სახელგანთქმულ ილორის ტაძარში სხვადასხვა დაავადებით შეპყრობილი ადამიანები, განსაკუთრებით, სულით ავადმოყოფები, მიჰყავდათ. ილორში დადიოდნენ სალოცავად უშივილონიც, რომელნიც წმ. გიორგის ვერცხლის პატარა აკვანის მოდელს სწირავდნენ. საყურადრებოა, რომ სწორედ გიორგობა დღეს წინასწარმეტყველებდნენ, თუ როგორი ამინდი იქნებოდა მთელი წლის მანძილზე. ადგილობრივთა წარმოდგენით, 10 ნოემბერს, ქრისტეს სახელგანთქმული მარტვილი ხარს იპარავდა და ღამით ჩუმად ილორის ეკლესიის გალავანში ტოვებდა. ამ ხარზე შემდეგ მკითხაობდნენ, ხოლო მის ხორცს, რომელსაც წვრილად ჭრიდნენ, ხალხს ურიგებდნენ, როგორც სასწაულმოქმედ რელიქვიასა და საუკეთესო წამალს ყოველგვარი ავადმოყოფობის წინააღმდეგ. ილორის წმ. გიორგის სახელთან იყო დაკავსირებული მართლმსაჯულების ოქროს სასწორის სასწაულიც, რომელიც ეკლესიის თაღიდან ეშვებოდა. დავისა და გაუგებრობის მომრიგებელი წმინდანი მშვიდობასა და სამართალს სწორედ ამ სასწორის მეშვეობით ამყარებდა. მაგრამ როცა ერთმა ცოდვილმა მისი მოტყუება გადაწყვიტა, განრისხებულმა წმ. გიორგიმ ოქროს სასწორი სამუდამოდ წაიღო ცაში.

ხალხში ფართოდ გავრცელებული წარმოდგენით, ჭექა-ქუხილის დროს, ცაში დაქრის თეთრ ცხენზე ამხედრებული წმ. გიორგი, რომელიც თავისი ბოლოგაყოფილი ისრით – ბორძალით – სდევნის და გმირავს ავ სულებს. სამეგრელოს გარკვეული გვარის წარმომადგენლებს, ილორის წმ. გიორგის „მოვალეებს“, ყოველწლიურად, მეომარი წმინდანისათვის ეკლესიაში მიაქვთ სამჭედლოში გამოჭედილი რკინის ისრები. ხალხური გადმოცემის თანახმად იქ, სადაც მეხი ეცემა, ამ რკინის ისრის კვალს პოულობენ. ჭექა-ქუხილის დროს ადგილობრივი მცხოვრებლები პირჯვარს იწერენ და წმ. გიორგის მეხის თავიდან აცილებას თხოვენ. მეხის დაცემა აღიქმება წმინდანის მიერ გამოგზავნილ სასჯელად დამკვიდრებული წესრიგის დარღვევის გამო (ტყუილი, ქურდობა და ყველაფერი ის, რაც ადგილობრივ მორალს ეწინააღმდეგება).

ასე რომ, მრავალმხრივი, ხალხური ეპითეტით „მრავალძალი“ წმ. გიორგი – თეთროსანი, მოისარი, მეხმტყორცნელი, ამინდის გამგებელი, მიწათმოქმედთა და მესაქონლეთა მფარველი, უნივერსალური მომმარაგებელი, რომელიც უხვ მოსავალსა და საქობელს იძლევა, შვილების მიმცემი, მკურნალი, მორალის მკაცრი დამცველი, მთავარი მსაჯული, უღმობელი დამსჯელი – თავისი

ეპითეტებითა და ფუნქციებით წმინდა ქართული განუმეორებელი მოვლენაა. ის არის ქართველთა რელიგიური აზროვნებისა და ხალხურ წარმოდგენაში არსებული იდეალის შერწყმით მიღებული სრულქმნილი ხატი.

წმ. გიორგის ცხოვრება, მისი წამებისა და სასწაულების ამსახველი სცენები, ქართული იკონოგრაფიის ერთი დიდი თემაა. საქართველოში არანაკლებ არის გავრცელებული წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი – ძღვევამოსილი და ტრიუმფატორი, ქრისტიანობის მცველი ჭაბუკი რაინდი საომარი სამოსითა და აღჭურვილობით – გამოსახული მკერდამდე ან წელამდე, ან ფეხზე მდგომი მთელი ტანით. საქართველოში წმ. გიორგის ცხოვრების სახვითი მასალა წინ უსწრებს „წამების“ ლიტერატურულ ძეგლებს. წმ. გიორგის უძველესი გამოსახულება დაცულია წებელდის (გულრიფშის რაიონი) კანკელის ფილაზე (VII–VIII სს–ები). მასზე წარმოდგენილი ორი მხედრიდან ერთ–ერთი წმ. გიორგია, რომელიც შუბით გმირავს ბიზანტიის იმპერატორ – დიოკლეტიანეს. ასეთივე გამოსახულებაა შემორჩენილი მარტვილის ტაძრის დასავლეთ ფასადის რელიეფზეც (VII ს). IX ს–დან, როცა საქართველოში მეომარი წმინდანებისადმი ინტერესი გაიზარდა და წმ. გიორგის „წამების“ არაერთი ბიზანტიური თხზულება ითარგმნა, „ქრისტეს მხედრის“ ცხოვრების ამსახველი ეპიზოდები ლიტერატურული წყაროებით გამდიდრდა. საყოველთაოდ გავრცელებული სტანდარტული კომპოზიციების გვერდით, გვხვდება ისეთი სცენებიც, რომლებიც წმ. გიორგის „წამებიდან“ არ არის ცნობილი. „შუა საუკუნეების ქართველმა ოსტატებმა... არათუ საკმაოდ ადრე მოიძიეს და გადმოიტანეს ბიზანტიური სამყაროდან წმ. გიორგის ესა თუ ის იკონოგრაფიული ტიპი, არათუ თავისებურად გადაიაზრეს და გადაამუშავეს გავრცელებული ტრაფარეტული სქემები, არამედ რიგ შემთხვევაში მათ თავად შექმნეს ამ წმინდანის ორიგინალური მხატვრული სახე, ან კიდევ თემატიკითა და იკონოგრაფიულად სრულიად ახალი მოდელი.“⁵⁹ წმ. გიორგის სახელზე აგებული ეკლესია–მონასტრების კედლებზე მრავლად გვხვდება „ქრისტეს მხედრის“ ცხოვრების ამსახველი ეპიზოდების სრული ციკლი. თავისი მნიშვნელობითა და შესრულების ინდივიდუალურობით განსაკუთრებით აღსანიშნავია ტბეთის, საფარის, ზარზმის, უბისის, აღიშის, აჭის, ნაკიფარის, ვანის, იკვის, ბორჯომის

⁵⁹ თემურ საყვარელიძე, წმ. გიორგის “წმინდა ქართული იკონოგრაფიული ვერსიები”, ხელნაწერი გვ. 2

და ფავნისის ეკლესიები.⁶⁰ წმ. გიორგის „წამების“ ყველა უმნიშვნელოვანესი ეპიზოდია გამოსახული მესტიის წმ. გიორგის საკურთხეველისწინა ჯვარზე (XI ს-ის ქართული ოქრომჭედლობის ერთ-ერთი უბრწყინვალესი ნიმუში).⁶¹ მესტიის ჯვრის ოსტატმა, ლიტერატურული მონაცემების მიხედვით, გადაამუშავა და პლასტიკურად შეკრა მოჭედებლობის ერთიანი დეკორატიული სისტემა. რუსი მკვლევარის, ვიქტორ ლაზარევის, სიტყვებით, „ქართველები უკვე X–XI საუკუნეებიდან იცნობდნენ გიორგის ცხოვრების გაუმჯობესებულ დიოკლეტიანესეულ რედაქციას. სწორედ ეს რედაქცია დაედო საფუძვლად ჩვენთვის ცნობილ ყველაზე ადრინდელ ძეგლს წმ. გიორგის ცხოვრების ციკლით – XI ს-ის 20–30–იანი წლების ე. წ. მესტიის ჯვარი.“⁶²

საქართველოში წმ. გიორგის სასწაულმოქმედი, ზებუნებრივი ძალის ამსახველი სცენები, ღვთივეკურთხეული გმირის გამარჯვებული სახე, ყოველთვის სჭარბობს წამების ეპიზოდებს, რაც, როგორც ჩანს, ქართული საბრძოლო პათოსიდან მომდინარეობს. ცნობილი კომპოზიცია – ცხენზე ამხედრებული წმ. გიორგი, რომელიც შუბით გმირავს გვირგვინოსან მეფე დიოკლეტიანეს – ვიქტორ ლაზარევის მიერ აღიარებულ იქნა „წმინდა ქართულ იკონოგრაფიულ ვერსიად.“⁶³ ქრისტიანულ იკონოგრაფიაში ამ სასწაულის ორი რედაქცია არსებობს. ერთში ცხენოსანი წმ. გიორგი შუბით (ან ხმლით) ებრძვის გველეშაპს, ხოლო მეორე შემთხვევაში ბოროტების სიმბოლოდ ცხენის ფეხქვეშ გართხმული ურჯულო მეფე დიოკლეტიანეა წარმოდგენილი. საყურადღებოა, რომ წმ. გიორგის მიერ გველეშაპის მოკვლის სასწაული ადრინდელ ქართულ სახვით მასალაში არ გვხვდება. ის უფრო გვიანდელია მაშინ, როცა მეორე რედაქციის (წმ. გიორგის მიერ დიოკლეტიანეს განგმირვა) უადრესი მაგალითები სწორედ საქართველოში მოიძებნება – მარტვილის ტაძრის დასავლეთ ფასადის რელიეფი (VII ს) და წებელდის კანკელი (VII–VIII სს-ები). ჩვენში, საუკუნეების მანძილზე, სწორედ მეორე ვერსია იყო გაბატონებული, განსხვავებით სხვა ქრისტიანული ქვეყნების ხელოვნებებისაგან, სადაც იგი მხოლოდ ერთეული ნიმუშების სახით არის წარმოდგენილი. გ. ჩუბინაშვილის თქმით, ეს სასწაული,

⁶⁰ Е. Привалова, Павниси, თბილისი, 1977

⁶¹ Г. Н. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство, თბილისი, 1959წ. გვ. 450–477

⁶² ვ. ლაზარევის ნაშრომი – „Новый памятник...“ კრებულში „Русская средневековая живопись“, მოსკოვი, 1970წ. გვ. 79.

⁶³ თემურ საყვარელიძე, წმ. გიორგის “წმინდა ქართული იკონოგრაფიული ვერსიები”, ხელნაწერი გვ. 4.

ესოდენ პოპულარული ქართულ ხელოვნებაში, განსაკუთრებით X–XI სს–ების ქართულ ჭედურობაში, სიმბოლური დატვირთვის მქონე კომპოზიციაა და არა ლიტერატურულ წყაროებზე დაფუძნებული ცხოვრებისეული ეპიზოდი. არსად, წმ. გიორგის ცხოვრების არცერთ რედაქციაში, მსგავსი ეპიზოდი არ არის მოთხრობილი. ის არ წარმოადგენს რეალურად მომხდარი ფაქტის ასახვას, არამედ არის განზოგადებული ხატი ბოროტებაზე გამარჯვებული სიკეთისა, რაც სიმბოლურად იდეისათვის მებრძოლი გმირისა და მის ფერხით გათხმული დამარცხებული მტრის გამოსახვითაა შექმნილი.⁶⁴ ზოგ შემთხვევაში ამ კომპოზიციას თან ახლავს ძირს გათხმული მამაკაცის ვინაობის აღმნიშვნელი წარწერა. მაგ.; XI ს–ის ვერცხლის ხატი ზემო სვანეთის სოფ. ნაკიფარის წმ. გიორგის ეკლესიიდან. ცხენის ფეხქვეშ წარმოდგენილია ფარ–ხმალყრილი, უკვე დამარცხებული მამაკაცი, ძვირფასი თვლებით შემკული გვირგვინით, თავთან ასომთავრული წარწერით: „დიოკლეტიანე მეფე უმჯულოი.“ საქართველოში ამ კომპოზიციის სწორედ X–XII სს–ებში მომრავლება, გ. ჩუბინაშვილის აზრით, კიდევ ერთი ფაქტორით აიხსნება. „არაა შემთხვევითი, რომ ჩვენში წმ. გიორგის მიერ დათრგუნული ბოროტი საწყისი გვირგვინოსანი ბიზანტიელი იმპერატორის სახით არის წარმოდგენილი: ქართველი ოსტატებისათვის უცხო არ იყო პოლიტიკური ბრძოლის საკითხები; მათ, ისევე როგორც ჩვენი ქვეყნის მთელ მოწინავე საზოგადოებას, დიდად აღელვებდათ საქართველოზე ბიზანტიის შემოტევა X საუკუნის უკანასკნელი მესამედიდან მოყოლებული. ბოროტი ძალის დათრგუნვა ისეთი უმამაცესი რაინდის მიერ, როგორიც წმ. გიორგია, სრულიად კონკრეტულ და აქტუალურ გამოხატულებას პოულობს პოლიტიკურ მეტოქეში – ბიზანტიის იმპერატორში.“⁶⁵

საქართველოში მრავლადაა წმ. გიორგის ცხოვრების თემატურ–შინაარსობრივი ძიებების შედეგად ქართველი ოსტატების მიერ შექმნილი აშკარად ინდივიდუალური კომპოზიციები. თუმცა ისინი, მაინც საერთო, ზოგადქრისტიანული იკონოგრაფიის ერთი დიდი თემის ერთ–ერთ ვერსიას წარმოადგენენ. არსებობს წმინდა ქართული, უდავოდ საქართველოში შექმნილი, იკონოგრაფიული ვერსიებიც, რომლებიც უცხოა სხვა ქრისტიანული ქვეყნების ხელოვნებისთვის. ასეთია მაგ.; „წმ. გიორგი და სასწაულმოქმედი ხარი.“ სიუჟეტი აშკარად ქართული სინამდვილიდანაა აღებული და

⁶⁴ Г. Н. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство, თბილისი, 1959წ. გვ. 371.

⁶⁵ იხ. იგივე, გვ. 373.

დაკავშირებულია იმ საკულტო ცერემონიასთან, რომელიც წმ. გიორგის ხსენების დღეს იღორში იმართებოდა. სწორედ ეს დიდი სახალხო ზეიმი, ადგილობრივი ცხოვრებისეული რეალობა (წმ. გიორგის მიერ ეკლესიის გალავანში დატოვებული ხარის დაკვლა და მისი ნაწილების, როგორც საუკეთესო წამლის ყოველგვარი ავადმყოფობის წინააღმდეგ, ხალხში დარიგება) დაედო საფუძვლად წმ. გიორგის სრულიად ახალ, ორიგინალურ იკონოგრაფიულ ვერსიას. ნიმუშად მხოლოდ ორი ვერცხლის ხატია შემორჩენილი: ხატი-ტრიპტიქონი, შესრულებული ცაიშელბედიელი მიტროპოლიტის კვირილე ჟვანიძის დაკვეთით (XVI ს-ის II ნახევარი) და ელდათის წმიდა გიორგი, მოჭედილი 1640 წელს, ოდიშის მთავრის, ლევან II დადიანის საოქრომჭედლო სახელოსნოში.⁶⁶ საყურადღებოა ელდეთის ხატის წარწერა, რომელიც წმ. გიორგის გამოსახულებას ერთვის და მთელი კომპოზიციის შინაარსს გადმოსცემს: „წმიდის გიორგის ოდიშის იღორის ხარის მოყვანის სახე გიორგობის დღეს.“ მასში პირდაპირაა აღნიშნული კავშირი ხატის სიუჟეტსა და იღორის საეკლესიო-სახალხო დღესასწაულს შორის. ეს კომპოზიცია უდავოდ ადგილობრივი წარმომავლობისაა და უნიკალურია წმ. გიორგის იკონოგრაფიაში.

ასე რომ, წმ. გიორგის ცხოვრების ამსახველ ქართულ სახვით მასალას – ფრესკულ თუ ჭედურ ძეგლებს, ხატწერის ნიმუშებს, ხელნაწერი წიგნის მინიატურებს, მინანქრულ ფირფიტებსა და ქვაზე კვეთილ რელიეფებს – სიმრავლითა და მხატვრული ღირსებებით მსოფლიო ქრისტიანულ ხელოვნებაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია. გარდა ამისა, თავისი ინდივიდუალური, წმინდა ქართული იკონოგრაფიული ვერსიებით, ქართველმა ოსტატებმა გარკვეული წვლილიც კი შეიტანეს ქრისტიანული იკონოგრაფიის ისტორიაში.

⁶⁶ თემურ საყვარელიძე, წმ. გიორგის “წმინდა ქართული იკონოგრაფიული ვერსიები”, ხელნაწერი გვ. 10–11.

ვეშაპის მლახერავი წმ. გიორგი

ძველი ნამუშევრების ასლები თუ ვარიაციები თანამედროვე ხელოვნებისათვის იყო ეტაპი ოსტატობის დაძლევის გზაზე. იგი ხელს უწყობდა მათი გემოვნების მეტად დახვეწას, მასში ახლებური, საკუთარი დამოკიდებულების შეტანას. ხუთსაუკუნოვანი ინტერვალის შემდეგ, უკვე ჩამოყალიბებული კომპოზიციების ინტერპრეტირებით თანამედროვე ოსტატები ახალ იკონოგრაფიულ ვერსიებს ქმნიან. მათი შემოქმედების მრავალფეროვნება აშკარად მოწმობს მინანქრის ამოუწურავ შესაძლებლობებს, ასევე ავტორთა უშრეტი ფანტაზიის უნარსა თუ მაღალ პროფესიონალურ დონეს, მათ მნიშვნელობას, როგორც შუა საუკუნეების წარმატებული მემკვიდრეების, ასევე სრულიად ორიგინალური სტილის მქონე ნოვატორების.

შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქრის ასლების შექმნის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საგულისხმოა წმ. ნინოს ფოკის დედათა მონასტერში მოღვაწე მონაზონთა შემოქმედება. სამინანქრო სახელოსნოს ხელმძღვანელ დავით კაკაბაძესთან ერთად, ისინი ძველი მემკვიდრეობის სხვადასხვა ეპოქის ნამუშევართა მეტ-ნაკლებად ზუსტ ასლებს ასრულებენ, რის უმთავრეს მიზეზსაც წარსულის მდიდარი ტრადიციების შენარჩუნება და საამაყო მემკვიდრეობის აღდგენა წარმოადგენს. მათ შორისაა, შუა საუკუნეების მინანქართაგან ყველაზე გვიანი, სავარაუდოდ, XV საუკუნით დათარიღებული, ვეშაპის მლახერავი წმ. გიორგის ფირფიტის ზუსტი ასლიც (ილუსტრ.1). მისი დედანი, ბოტკინის კერძო კოლექციიდან, სააქართველოს 1923 წელს დაუბრუნდა და დღესდღეობით დაცულია შ. ამირანაშვილის სახელობის საქართველოს ხელოვნების მუზეუმში.

ასლის ავტორის მიზანს, სავარაუდოდ, არა მხოლოდ ზუსტი ანალოგის გაკეთება, არამედ შუა საუკუნეების მინანქრის ზოგადი მხატვრულ-სტილისტური სურათის შექმნა წარმოადგენდა. შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქრის მიმოხილვის დროს უკვე აღვნიშნეთ, რომ მაღალი სინჯის ოქროზე შესრულებულ მინანქრის ცალკეულ ფირფიტებს, მედალიონებს თუ ჯვრებს

შემოუყვებოდათ მარგალიტის მწკრივი და ამკობდნენ ძველ ხატებს, ხელნაწერთა ყდების მოჭედულობებს და ა. შ. ეს მცირე ზომის ნამუშევრები კომპოზიციურ მთლიანობას ჭედურობასთან ერთად ქმნიდნენ და სრულყოფილ მხატვრულ სახედ მხოლოდ მასთან ერთიანობაში აღიქმებოდნენ. სწორედ ამიტომ, ფოკას მონასტრის ოსტატმა, XV საუკუნის ვეშაპის მლახერავი წმ. გიორგის კომპოზიციისაგან განსხვავებით, მის ანალოგიურ სწორკუთხა ფორმის ფირფიტას მარგალიტების უწყვეტი მწკრივი შემოავლო და ნახევრადძირფასი ქვებით მორთულ ოქროს ჭედურ ჩარჩოში წარმოგვიდგინა. ასლი, თავისი დახვეწილობითა და სიზუსტით, ახლოს დგას ორიგინალთან. ფოკის მონასტრის ოსტატი ზუსტად იმეორებს ყველა დეტალს. იგივეა კომპოზიციური გადაწყვეტა, გამომსახველობის ხერხები, ცხენისა და მხედრის პროპორციები თუ ურთიერთმიმართება, კოლორიტი. ზუსტად არის გამეორებული სახის ღვინისფერი, რომლის დომინირება შუა საუკუნეების ქართული მინანქრის ფერთა გამაში ჯერ კიდევ რუსმა ბიზანტინოლოგმა ნიკოდიმე კონდაკოვმა შენიშნა. ფირფიტის შესრულების მაღალი დონე საფუძველს გვაძლევს მისი ავტორი და ზოგადად ფოკის მონასტრის ოსტატები ჩვენი დროის სამინანქრო ხელოვნების ბრწყინვალე წარმომადგენლებად და ძველი ტრადიციების უბადლო გამგრძელებლებად მივიჩნიოთ.

ჩვენი ყურადღება ფოკას სამინანქრო სახელოსნოში შესრულებულმა, გველეშაპთან მეგრძოლი წმ. გიორგის, კიდევ ერთმა კომპოზიციამ მიიქცია (ილუსტრ.2). იგი საინტერესოა, თუნდაც, მხოლოდ იმის გამო, რომ წარმოადგენს არა ძველი მინანქრის ასლს, არამედ მის ვარიაციას. ნამუშევარში აშკარად იგრძნობა გარკვეული სითამამე, რაც ფოკას ოსტატებისათვის უჩვეულოა.

მრგვალ გულსაკიდში წარმოდგენილი გველეშაპთან მეგრძოლი წმ. გიორგის კომპოზიცია ნაზ ტონალობაშია გადაწყვეტილი. ოქროსფერისა და ღია ყავისფერის სხვადასხვა გრადაციებით შესრულებული მინანქრული ფონი მსუბუქ და ჰაეროვან, ღრუბლებისმაგვარ ეფექტს იძლევა, რომელშიც თითქოს „მიცურავს“ მეგრძოლი წმინდანის ცხენოსანი ფიგურა. ცხენის სითეთრეში ოდნავ შეტანილი ღია მოყავისფრო ტონალობა ცხოველის სხეულს ფონთან აკავშირებს. წმ. გიორგის წითელი ქლამიდა მოსავს. აბჯარი ყვითელი, მწვანე და მუქი ლურჯი ფერებითაა შექმნილი, ბოლოაფრიალებული მოსასხამი შინდისფერია. თვალშისაცემი და შთამბეჭდავია წმინდანის საყელოს სითეთრე,

რომელიც ცხენის ხორცისფერნარევი თეთრი ტონალობისაგან განსხვავებით, სპეტაკი და მზინავია. არანაკლებ საინტერესოა წმ. გიორგის ცოცხალი და მეტყველი სახე. დიდი შავი თვალის გუგები, ზემოთ აზიდული წარბები, თხელი, სწორი ცხვირი, მრგვალი პირი საოცარი დამაჯერებლობით გადმოსცემენ ბრძოლის დინამიკით მიღებულ ემოციასა და დაძაბულობას.

კომპოზიციის ყოველი დეტალი მედალიონის მრგვალ ფორმას მიუყვება და მისი დენადი ხაზების რიტმს იმეორებს. ეს განსაკუთრებით გველეშაპის გამოსახვაში იგრძნობა. მუქი მწვანე, შინდისფერი და ყვითელი ფერებისაგან შექმნილი ურჩხული თითქოს გულსაკიდის ოქროს მოჩარჩოებაზეა გაწოდილი. მისი პატარა სხეული, დაღებუი ხახითა და უდიმდამო მზერით უსუსური და ღონემიხდილია. ფოკის ოსტატს განსაკუთრებულად აქვს აქცენტირებული დამარცხებული, ღონემიხდილი და სასოწარკვეთილი მტრის სახე, რაც, თავის მხრივ, მეტად ამახვილებს ყურადღებას ღვთივკურთხეული მებრძოლის ყოვლისშემძლე ძალაზე, სიკეთის დაუმარცხებლობაზე.

დენადი ხაზებით შექმნილი ცოცხალი და დინამიური ფიგურების მეტყველი იერი მხატვრულ მოტივანობას იძლევა, რომელშიც აშკარად იგრძნობა ავტორის დახვეწილი გემოვნება. კომპოზიცია, უდავოდ, ადასტურებს, რომ ფოკაში მოღვაწე მინანქრის ოსტატები არა მხოლოდ შუა საუკუნეების ნამუშევართა მაღალი მხატვრული ღირებულების ასლებს ქმნიან, არამედ ძველი, ტრადიციული მინანქრის საინტერესო ინტერპრეტაციასაც ახდენენ.

XV საუკუნის „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის“ ფირფიტა თანამედროვე ხელოვანთათვის, უდავოდ, შემოქმედებითად ყველაზე ახლოს მდგომი და საინტერესოა. იქმნება შუა საუკუნეების ოსტატისეული კომპოზიციის ანალოგიური, ორიგინალთან მეტ-ნაკლებად მიახლოებული ნამუშევრები. გარკვეული ვარიაციებისა და მცირედი, ინდივიდუალური ნიუანსების შეტანის მიუხედავად, იგივეა კომპოზიციური გადაწყვეტა, გამომსახველობის ხერხები, ცხენისა და მხედრის პროპორციები თუ ურთიერთმიმართება, კოლორიტი. XV საუკუნის ფირფიტისადმი ინტერესი თუ მისი გავლენა იმდენად დიდია, რომ თანამედროვე ხელოვანთა უმრავლესობას მისაბამი კომპოზიციის მხატვრული სახისაგან თავის დაღწევა უჭირს. მაგალითისათვის განვიხილავთ მარინა ბაბუნაძის „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის“ კომპოზიციას (ილუსტრაცია 3). თანამედროვე ოსტატი ფირფიტას ჭედურ ჩარჩოსი ათავსებს, კომპოზიციას კი

ღია მოყავისფრო მინანქრულ ფონზე წარმოგვიდგენს, რაც, გარკვეულწილად, ორიგინალის ოქროს ფონის მიბაძვითაა გამოწვეული. გარდა ამისა, ოსტატი ცხენის სხეულს დაუდევარი ტიხრებით სერავს. როგორც ჩანს, მისი სურვილი იმ ეფექტის გამოღობაა, რომელიც XV საუკუნის ნამუშევარს ჟამთა გამო მინანქრის დამსხვრევით აქვს მიღებული. ყალყზე შემდგარ ცხენზე ამხედრებულ მეომარ წმინდანს ორივე ხელით შუბი უჭირავს და ცხენის ფერხით გართხმულ გველეშაპს გმირავს. მტრის სხეული, ორიგინალის მსგავსად, ჭრელი – ღურჯი, ცისფერი, თეთრი, წითელი, ღია ყავისფერი ფერების რიტმული მონაცვლეობითაა შექმნილი. ურჩხულის გრძელი კუდი ცხენის უკანა ფეხებზეა შემოხვეული. ანალოგიური ფერებითაა დაწერილი ბოროტების დამმარცხებელი მებრძოლის ქლამიდა და აბჯარი. ბოლოაფრიალებული მოსასხამი მუქი ღურჯი ფერისაა. ტრადიციულია წმ. გიორგის სახის ტიპიც – მეწამულ-ყავისფერი ხეული თმა, რკალის ფორმის წარბები, რომელიც წვრილი ტიხრით მოხაზულ სწორ ცხვირს უერთდება, თვალის დიდი შავი გუბები. შარავანდი ცისფერია წითელ არშიაშემოვლებული. XV საუკუნის ნამუშევრის მსგავსად, აქაც კომპოზიციის ზედა მარჯვენა კუთხესი, ცის პატარა სეგმენტიდან, მაკურთხეველი მარჯვენაა გამოწვდილი, რომელიც წმინდანის დახრილი თავისკენაა მიმართული და მის მოქმედებას ღოცავს.

მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ოსტატი თითქოს ზუსტად მიუყვება ორიგინალს, მთლიანობაში, კომპოზიცია მაინც განსხვავებულ სახეს იხენს. განსხვავებულია კოლორიტული ჟღერადობაც. სხვაგვარად, უფრო გამარტივებულადაც კი, არის შესრულებული სამოსის ნაოჭები, რაც ყველაზე მკაფიოდ მოსასხამის დამუშავებაში იგრძნობა. ორიგინალისთვის დამახასიათებელი მეტყველი სახეები, დინამიკა, გამომსახველობა აქ თითქმის მთლიანადაა დაკარგული. XV საუკუნის ნამუშევრის ტიხართა უხვი ქსელი გამარტივებული, უფრო დაუდევარი და უხეშია. ყოველივე ეს კი სხვაგვარ, ნაკლებად ეფექტურ მხატვრულ მთლიანობას იძლევა.

XV საუკუნის „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის“ ფირფიტის გავლენით არის შესრულებული ნინო ჟღენტის ანალოგიური კომპოზიცია (ილუსტრაცია 4). ზემოთ განხილული ნამუშევრის მსგავსად, აქაც ოსტატის მიზანს შუა საუკუნეების მინანქრისათვის სახასიათო ზოგადი მხატვრულ-სტილისტური

სურათის შექმნა წარმოადგენს: მინანქრული ფორფიტა ჭედულ ჩარჩოშია მოთავსებული. კომპოზიციის ფონი, ორიგინალის ოქროს ფონის მიბადვის მიზნით, ღია მოყვითალო მინანქრითაა დაწერილი. სპონტანული და დაუდევარი ტიხრების ქსელით საგანგებოდ არის დასერილი ცხენის სხეულიც. თუმცა ცალკეულ დეტალთა გადაწყვეტის დროს თანამედროვე ხელოვანს კომპოზიციაში მცირედი ინდივიდუალური ნიუანსებიც შეაქვს: სამოსის დამუშავების დროს გამოყენებულია წვრილი რომბისებური დეტალები; აბჯრის ანალოგიური ორნამენტით არის გაფორმებული ლახვარი, რომლითაც წმინდანი მტერს გმირავს; განსხვავებულია წმ. გიორგის სახის ტიპიც – წაწვეტებული ნიკაპითა და საგრძნობლად გრძელი, ხვეული თმით; უჩვეულოა წმინდანის წითლად შეფაკული დაწვებიც; საერთოდ არის უგულვებელყოფილი კომპოზიციის ზედა მარჯვენა კუთხეში გამოსახულ ცის სეგმენტზე გაბნეული ყვავილები. შუა საუკუნეების ნამუშევრისაგან განსხვავებით, ცხენისა და მხედრის პოზა სტატიკურია და ნაკლებად ეპასუხება სიუჟეტის დინამიკას. სხვაგვარია სამოსის ნაოჭთა შესრულებაც. ტიხართა ქსელი თანამედროვე ოსტატთან გამარტივებულია. რაც შეეხება კოლორიტს, იგი უფრო ღია, ბაც ტონალობაშია გადაწყვეტილი, რაც კომპოზიციას სხვაგვარ უღერადობას ანიჭებს. XV საუკუნის ნამუშევრისეული მეტყველი იერი, გამომსახველობა, დინამიკა თანამედროვე ხელოვანთან სტატიკითა და ნაკლებად შთამბეჭდავი მხატვრული მთლიანობითაა შეცვლილი.

შუა საუკუნეების ნამუშევრის იკონოგრაფიული პრინციპებით არის შესრულებული რევაზ ღაღაშვილის „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგიც.“ (ილუსტრ.5) თადის ფორმის მოჩარჩოებაში, ღია მოყავისფრო მინანქრულ ფონზე წარმოდგენილია ყალყზე შემდგარ ცხენზე ამხედრებული წმ. გიორგი. მებრძოლს ორივე ხელით შუბი უჭირავს და გმირავს ცხენის ფერხთით გართხმულ გველეშაპს. ერთი სიძლიერისა და ინტენსივობის ღურჯი, შავი, წითელი, თეთრი და ყვითელი ფერების რიტმული მონაცვლეობით შექმნილი ურჩხულის ჭრელი, წითელ ფეხებზე შემდგარი სხეულის ბოლო ცხენის უკანა ფეხებზეა შემოხვეული. ზუსტად იგივე ფერთა გამა მეორდება წმ. გიორგის სამოსსა და ცხენის მოსართავებში. მეომარ წმინდანს წითელი ქლამიდა, ყვითლითა და ღურჯით გადმოცემული აბჯარი და ბოლოაფრიალებული მუქი მეწამულ-ყავისფერი მოსასხამი მოსავს. შარავანდი ცისფერია, რომელსაც

არშიად ვერცხლის სქელი ტიხარი შემოუყვება. ტრადიციულია წმ. გიორგის სახის ტიპიც – სახის მრგვალი ოვალი, მეწამულ-ყავისფერი რკალის ფორმის წარბები, რომელიც წვრილი ტიხრით მოხაზულ თხელ ცხვირს უერთდება, თვალის დიდი შავი გუბები, მსუყე, მუქი ყავისფერი წრით შესრულებული ბაგეები, მუქი მეწამულ-ყავისფერი დატალღული თმა. წმინდანის ვინაობის დამადასტურებელი ასომთავრული წარწერა ქარაგმითაა შესრულებული. კომპოზიციის ზედა მარჯვენა კუთხეში, თაღქვეშ, ცის სეგმენტიდან სულიწმიდის სიმბოლო, მტრედია, გამოსახული. მიუხედავად იმისა, რომ, ერთი შეხედვით, თანამედროვე ოსტატი XV საუკუნის ნამუშევარს მიუყვება (ცხენისა და მხედრის პროპორციები, მათი ურთიერთმიმართება), კომპოზიცია განსხვავებულ მხატვრულ მთლიანობას იძლევა. უფრო გამარტივებულად არის შესრულებული სამოსის ნაოჭები, რაც ყველაზე მკაფიოდ აფრიალებული მოსასხამის დამუშავებაში იგრძნობა, განსხვავებულია კოლორიტული ჟღერადობაც.

სულ სხვა ემოციური დატვირთვის მატარებელია რევაზ ღაღაშვილის კიდევ ერთი „გველეშაპთან მებრძოლი წმ. გიორგის“ ერთი შეხედვით შუა საუკუნეების იკონოგრაფიული პრინციპებით შექმნილი კომპოზიცია. (ილუსტრ.6) სინათლის შემოსატანად და ინტენსივობის გასაძლიერებლად, მთელი სიუჟეტი მოწითალი-მონარინჯისფრო ტონალობაშია გადაწყვეტილი. როგორც ჩანს, აქ ოსტატისთვის დომინანტი ფერია. ცეცხლისფერს მასთან იდეური დატვირთვა აქვს. ავტორი წითელის მდიდარ გამას იყენებს – მისი მუქი ტონალობიდან დაწყებული ღია ტონამდე. ყველა სხვა ფერს, მათ შორის თეთრ ცხენსაც კი, წითელი ფერის არსებობა ეტყობა.

თაღის ფორმის გულსაკიდში წარმოდგენილ კომპოზიციაში, ერთი შეხედვისთანავე, აშკარა და თვალშისაცემია ცეცხლისფერი ფონის დომინანტობა. მისი ანალოგიური შეფერილობისაა ცხენის მოსართავეები, წითელი სარტყელი წმ. გიორგის აბჯარზე და სახელოზე. მასთანვეა დაკავშირებული მებრძოლის ბოლოაფრიალებული მოსასხამის ტონალობაც. ნარინჯისფერითაა დაწერილი მებრძოლის ვინაობის დამადასტურებელი ასომთავრული წარწერა ქარაგმით, ცის სეგმენტი მაკუროთხეველი მარჯვენით, აბჯრის ნაწილი და შუბი. წმ. გიორგის სამოსსა და შარავანდში, ასევე გველეშაპის სხეულში, წითელ ფერთან ერთად, ლოკალურად არის დადებული მუქი მწვანის სხვადასხვა გრადაციებიც.

წმ. გიორგის ღირიული, მაგრამ გამომსახველი და მეტყველი სახე, ცხენის საზეიმო, თითქოს ტრიუმფალური მსვლელობა კომპაქტურ და ლაკონურ მხატვრულ მთლიანობად არის წარმოდგენილი. თითოეული დეტალი საერთო მხატვრულ ერთიანობაში მკაცრად გათვლილი და გააზრებულია, რაც შეკრულ და დასრულებულ, სასურათო სიბრტყეზე თავისუფლად გაშლილ კომპოზიციას იძლევა. ფერთან ერთად, ოსტატის მთავარი მხატვრული საშუალება ხაზია. ვერტიკალური, ჰორიზონტალური და დიაგონალური ხაზები ერთმანეთთან გეომეტრიული სიზუსტითაა შეთანხმებული. ცხენისა და წმ. გიორგის სხეულის მეკეთრ ვერტიკალს მსხვილი მახვილის დიაგონალი „აწყნარებს.“ მახვილის ფორმას მისდევს წმ. გიორგის დიაგონალზე მიმართული ფეხიც. ამავე რითმს ეპასუხება წმინდანის ვინაობის დამადასტურებელი წარწერის განლაგება დიაგონალურ ღერძზე. ხაზობრივია გველეშაპის შავ და მოწითალო ფერებში გადაწყვეტილი დაკლავნილი სხეული. ხაზობრივად წარმოდგენილი, ერთი შეხედვით, სტატიკური ფიგურების მიუხედავად, კომპოზიცია საბრძოლო განწყობითაა გამსჭვალული. ავტორი დინამიკას ფერის საშუალების აღწევს, ფერია მისი მთავარი გამომსახველობითი ხერხი. სწორედ ცეცხლოვანი, ინტენსიური წითლით არის შექმნილი სიუჟეტის სიმბოლიკა – დაძაბული ბრძოლა ბნელ და ნათელ ძალებს შორის და ღვთივეკურთხეული სიკეთის ყოვლისშემძლეობა.

შემოქმედებითი გადამუშავების მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა შუა საუკუნეების ტრადიციების ერთ-ერთი თვალსაჩინო გამგრძელებლის ერმილე მაღრაძის “ვეშაპის მლახერავი წმ. გიორგი,” შესრულებული თანამედროვე მსოფლადქმით, თუმცა შუა საუკუნეების ტრადიციიდან გამომდინარე. (ილუსტრ.7) შუა საუკუნეების მაღალი სინჯის ოქროთი შესრულებული ნამუშევრებისაგან განსხვავებით, ეს ფირფიტა ვერცხლისაა. ტექნიკით, ფერადი მინის ტონალობითა და ზოგადი კომპოზიციური მონახაზით იგი უდავოდაა დაკავშირებული XV ს-ის ქართული ტიხრული მინანქრის ამავე სიუჟეტის ხატთან, თუმცა სრულიად განსხვავებულია ემოციური გადაწყვეტის თვალსაზრისით.

ერმილე მაღრაძე დაძაბული ბრძოლის მომენტს წარმოგვიდგენს. ყალყზე შემდგარ ცხენზე ამხედრებული წმ. გიორგი მარჯვენა ზეადმართული ხელით მლახერით გმირავს სრულიად ორიგინალურად წარმოდგენილ ბოროტების

სახეებს, რომელიც ერთდროულად ურჩხულიც არის და ურწმუნო მეფე დიოკლეტიანეც. მსგავსი რამ უცხოა ამ იკონოგრაფიული სცენისათვის. ეს იყო ოსტატის სურვილი გაეერთიანებინა და მეტად გაეძლიერებინა ურწმუნოების სიმბოლო, რაც, სავარაუდოდ, ავტორს სიკეთის ყოვლისშემძლე ძალის გამოკვეთისა და წინ წამოწევისათვის დასჭირდა. მიწაზე გართხმული მეფე დიოკლეტიანეს სხეული გველეშაპის ჭრელ – წითელ, ყვითელ, მუქ ლურჯ, მწვანე და თეთრფარფლებიან გრძელ კუდში გადადის, რომლის ბოლოც ცხენის უკანა ფეხებზეა შემოხვეული. ურჩხულის ტანს ოსტატმა ადამიანის ფეხები დაუკავშირა, ხოლო დიოკლეტიანეს ხელები დრაკონის წითელი ფეხებით დააბოლოვა. მტრის სხეულის სიჭრელე გარე დამაბრკოლებელ ძალთა მრავალფეროვნებაზე მიუთითებს. ჭრელითვეა შემოსილი ამ ბოროტი ძალების დამმარცხებელი წმ. გიორგიც. მისი ქლამიდა წითელია; აბჯარი ყვითელი, წითელი, თეთრი, მუქი ლურჯი და ცისფერი ფერებითაა გადმოცემული; ბოლოაფრიალებული მოსასხამი მუქი ლურჯითაა დაწერილი. ბოროტების გასაძლიერებლად ავტორი კიდევ ერთ დეტალს იძლევა. დიოკლეტიანეს ზურგთან გამოსახულია ჭრელი ფრთა, რომელსაც წმინდანი მახვილით შუაზე კვეთს ანუ თანამედროვე ოსტატის მიერ შექმნილი ურწმუნოების სახეა მიწიერ ცდუნებებს აყოლილი, დაცემული ანგელოზის განსახიერებაცაა. ის, რომ წმინდანს მტერთან ბრძოლის დროს ღვთის მფარველობა აქვს, ამაზე მიუთითებს კომპოზიციის ზედა მარჯვენა კუთხეში ცის მუქი ლურჯი სეგმენტიდან გამოწვდილი მაკურთხეველი მარჯვენა, რომელიც უშუალოდაა მიმართული მეგრძოლის დახრილი თავისკენ და მის მოქმედებას ლოცავს. გ. ჩუბინაშვილის აზრით, წმინდანის თავის დახრაც სიმბოლურია. “ეს არის ქედის მოხრა ღვთაების, ღვთის ნებისა და წინასწარდაკანონებული მოვალეობის წინაშე.”⁶⁷ გარდა ამისა ლახვარი, რომლითაც წმ. გიორგი ურჩხულს გმირავს, ჯვრით ბოლოვდება.

წმ. გიორგი ცხენზე დინამიური, მოძრავი პოზითაა წარმოდგენილი. მეგრძოლი თითქოს ძალას ატანს შუბს, რომ ბოროტება განგმიროს, მეორე ხელით კი მისკენ ეზიდება აღვირს. მის საბრძოლო განწყობას ცხენის მოქმედებაც ეპასუხება. იგი წინა ორი ფეხით ყალყზე დგას და მზად არის მტერს დარტყმა მიაყენოს. ცხენის ამ პოზაში აშკარად ჩანს მისწრაფება

⁶⁷ Г. Н. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство, თბილისი, 1959. გვ. 372

ქროლვისკენ, რომელსაც წმინდანის ბოლოაფრიალებული მოსასხამი აგრძელებს. ერმილე მადრაძის წმ. გიორგი მღელვარე და ემოციურია. შუა საუკუნეების ნამუშევრისათვის დამახასიათებელი სიმშვიდე და გაწონასწორებულობა, რომელსაც კიდევ უფრო “აწყნარებდა” ხატის ერთგვაროვანი, ოქროსფერი ფონი, თანამედროვე ხელოვანთან იმ განწყობითა და ემოციითაა შეცვლილი, რომლითაც რეალურად არის შეპყრობილი მებრძოლი მტერთან შერკინების მომენტში. ნამუშევარი ზუსტად გადმოსცემს კომპოზიციის სიმბოლიკას, “მოცემულს ბრძოლაში, ამ ბრძოლის დაძაბულობაში და მისი წარმატებით დაგვირგვინების რწმენაში.”⁶⁸ ემოციის კიდევ უფრო გასაძლიერებლად, ოსტატი მღელვარე, მოუსვენარ, ტეხილი ხაზებისაგან შექმნილ, დაკბილული სილუეტის მქონე ფონს ქმნის. თანამედროვე ხელოვანს თითქოს ყველაფერი განსაზღვრული აქვს. იგი სიუჟეტს უფრო რეალურად უყურებს და წარმოგვიგდენს შერკინებას სიკეთესა და ბოროტებას, რწმენასა და წარმართობას შორის, ბრძოლის მომენტს, რომელიც, მისივე სიტყვებით, დაუსრულებლად მეორდება. თითქოს ეს არის ეპიზოდი ამოღებული ცხოვრებიდან, რომელიც მშფოთვარე და დინამიურ, მრავალფეროვან სამყაროში ყოველდღიურად თამაშდება. თეთრი ცხენის უკან ცისფერი და მწვანე ფერების არასისტემური შეჭრით წარმოდგენილ ფონზე თევზები და ყვავილებია გაბნეული, წმ. გიორგის ფიგურის გარშემო კი ფონი მაღალ, ხეებით დამშვენებულ მთებში გადადის. ეს არის მინიშნება წყალზე და ხმელეთზე თავისი თევზებითა და მცენარეებით. თანამედროვე ოსტატი სამყაროს მრავალფეროვნებას უხვი ფერადოვანი პალიტრით გადმოსცემს. XV საუკუნის ნამუშევრის კოლორისტული გაბა თითქოს უფრო განსაზღვრულია მაშინ, როცა ერმილე მადრაძესთან მეტი თავისუფლებაა. აქ კოლორიტი გამდიდრებულია ფერთა ნახევარტონების გამოყენებით. კაშკაშა ლურჯი ცისფერში გადადის, ცისფერი მწვანეში. იქმნება ფერთა ერთმანეთში გადაღვენთის მომენტი. XV საუკუნის ნამუშევარში კი მკაფიო კონტურით მოსაზღვრული ლოკალური ფერებია. მეტი მრავალფეროვნების შთაბეჭდილების მიღწევის მიზნით, ერმილე მადრაძე გარდამავალ ტონებთან ერთად ლოკალურ ფერებსაც იყენებს. ეს ფერები ერთმანეთთან საოცარ ჰარმონიაშია. ფონის ლურჯი და მოცისფრო ტონები დახვეწილადაა შეხამებული ღია მწვანესთან. წმ. გიორგის აბჯრის წითელი, ყვითელი, თეთრი, მწვანე და ლურჯი გაბა გველეშაპის კუდში და

⁶⁸ ლ. ზ. Хускивадзе, Грузинские эмали, თბილისი, 1981 გვ. 164

ფონის მორთულობაში მეორდება. ყვითელი მთები, რომელთანაც არაჩვეულებრივადაა შეხამებული მეგრძოლის მოსასხამის მუქი ლურჯი ფერი, გამოხმაურებას მეფე დიოკლეტიანეს სამოსში პოულობს. წმ. გიორგის უკან გამოსახული ყვითელი ტონი თითქოს მეგრძოლის გარემომცველი ნათებაა, რომელიც ასხივებს და ხაზს უსვამს წმინდანის სპეტაკ სულიერ მდგომარეობას. ყოველივე ამის ფონზე, აშკარად გამოიყოფა თეთრი ცხენი, როგორც კომპოზიციის შინაარსობრივი და ფერადოვანი ცენტრი. მეგრძოლის განცდებს აყოლილი ცხოველი სწორედ ის აზრობრივი არსებაა, რომლითაც წმინდანი ბოროტებაზე მაღლდება. ცხენის სითეთრე კი ამ აზრის სიმკვეთრესა და სისუფთავეზე მეტყველებს.

ერმილე მადრაძის “ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგი” ტექნიკით, ფერთა გამოთ, მხედრისა და ცხენის ურთიერთმიმართებით, კომპოზიციის კომპაქტურობით XV საუკუნის ხატის მსგავსია. მეგრძოლის გამომსახველი მხერა უდავოდ ეპასუხება ქართული ტიხრული მინანქრის საუკეთესო გამოსახულებათა მეტყველ იერს. თუმცა ოსტატი მიმართავს სრულიად ნოვატორულ ხერხებსაც. საკუთარი განწყობის უკეთ წარმოჩენის მიზნით, ცვლილებები შეაქვს ტრადიციულად ცნობილ იკონოგრაფიაში, რითაც თავისებურად ამახვილებს ყურადღებას სიკეთისა და რწმენის ყოვლისშემძლეობაზე. ტეხილი ხაზებისაგან შექმნილი მღელვარე ფონი, დაბაბული ბრძოლის მომენტი, რომელიც ფიგურების პოზასა თუ სახის გამომეტყველებაში ისახება, მთლიანობაში იძლევა უაღრესად დინამიურ, საბრძოლო სულისკვეთებით გამსჭვალულ, ემოციურ კომპოზიციას, რომელშიც შესანიშნავადაა ასახული ავტორის დამოკიდებულება სიუჟეტისადმი. ეს ფირფიტა საუკეთესო მაგალითია იმისა, თუ როგორ თანმიმდევრულად გრძელდება და თანამედროვე მსოფლადქმას ხატოვნად უკავშირდება შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქრის სანაქებო ტრადიციები ერთ-ერთი უდავოდ ნიჭიერი მემკვიდრის ხელში.

ნინო გიორგაძე თანამედროვე ქართული მინანქრული ხელოვნების არანაკლებ თვალსაჩინო წარმომადგენელია. ჩვენი ყურადღება მისმა ოთხმა ნამუშევარმა მიიქცია. პირველი, რომელსაც განვიხილავთ, ზოგადი კომპოზიციური მონახაზით, უდავოდ, შუა საუკუნეების ანალოგიურ გამოსახულებას მისდევს. (ილუსტრ.8)

თაღოვანი ფორმის გულსაკიდში წარმოდგენილია ყალყზე შემდგარ ცხენზე ამხედრებული მეომარი წმინდანი, რომელსაც ორივე ხელით შუბი უჭირავს და ცხენის ფეხებთან გართხმულ გველეშაპს გმირავს. წმ. გიორგის მოქმედებას უფლის მფარველობა აქვს. კომპოზიციის ზედა მარჯვენა კუთხეში ცის პატარა სეგმენტიდან მაკურთხეველი მარჯვენაა გამოწვედილი, რომელიც უშუალოდაა მიმართული წმინდანის დახრილი თავისკენ.

კომპოზიცია ღია მოყავისფრო მინანქრულ ფონზეა წარმოდგენილი, რაც ორიგინალის ოქროს ფონის გარკვეული მიბაძვაა. უფრო მეტიც, თანამედროვე ოსტატი ცხენის სხეულს დაუდევარი, სპონტანური ტიხრებით სერავს, რითაც იმ ეფექტს იძლევა, რაც XV საუკუნის ნამუშევარს ჟამთა გამო მინანქრის დამსხვრევით აქვს მიღებული. წმ. გიორგის ოდნავ წაგრძელებული სახის ოვალი, ძალიან პირობითად მინიშნებული წარბები, სწორი ცხვირი, თვალის დიდი შავი გუბები, პატარა მოკუმული ბაგეები და მუქი, ტალღოვანი თმა აქვს. თუ შუა საუკუნეების ნიმუშში სახის ღვინისფერი შეფერილობაა, აქ იგი ხორცისფერია. ოსტატი იმეორებს წმ. გიორგის ჩაცმულობას. მას წითელი ქლამიდა მოსავს. ფირუზისფერი აბჯარი კი ყვითლით და მუქი ლურჯითაა გაფორმებული. ბოლოაფრიალებული მოსასხამი მუქი ლურჯი ფერისაა. წმინდანის შარავანდი ფირუზისფერია, არშიის გარეშე. წითელ ფეხებზე შემდგარი დრაკონი, რომელსაც დამატებით ზურგზე პატარა წითელივე ფრთა აქვს ამოსული, წარმოდგენილია დიდი ჭრელი – წითელი, ყვითელი, ცისფერი, მუქი ლურჯი და თეთრფარფლებიანი ურჩხულის სახით. მისი გრძელი კუდის ბოლო ცხენის უკანა ფეხებზეა შემოხვეული. დრაკონი წარმოდგენილია დაღებული ხახითა და დიდი, დაჭყეტილი თვალით, რომელიც განსაკუთრებულადაა აქცენტირებული მუქი თავის ფონზე.

თავისებური და საინტერესოა გამოსახულების ფერთა გამა. წმ. გიორგის ზეადმართული მარჯვენა ხელის სახელოს შინდისფერი და ყვითელი თეთრი წერტილებით შეფერილობა ქლამიდის შინდისფერ და აბჯრის ყვითელ ლაქებს ეპასუხება. ამ უხვ გამაში ფერთა განაწილების თავისებური ლოგიკაა. გველეშაპის ჭრელ სხეულზე რიტმულად განლაგებული თეთრი ლაქები ცხენის სხეულის სითეთრესა და მოსასხამის თეთრ შესაკრავს ეხმიანება. ფერის განაწილება შეიძლება წავიკითხოთ მუქ ლურჯ, მოშავო, ტონშიც დაწყებული გველეშაპის თავიდან, მისივე სხეულის ფარფლების რიტმი, ცხენის ფაფარი, კუდი და უნაგირი, წმ. გიორგის მოსასხამისა და თმის შეფერილობა. იგივე

შეიძლება, ითქვას ფირუზისფერ, შინდისფერ და ყვითელ ფერებზეც. გველეშაპის სხეულის ფერადოვანი ლაქები ჰარმონიულად ერწყმის წმ. გიორგის სამოსის ფერთა გამას. ფერთა ასეთი განაწილება კომპოზიციურ მთლიანობას უწყობს ხელს.

გულსაკიდის ფორმიდან გამომდინარე, გამოსახულების ყოველ დეტალში ნახევარწრიული და დენადი ხაზები შეინიშნება. კომპოზიციის ზედა ნაწილში წმ. გიორგის ვინაობის დამადასტურებელი მხედრული წარწერაა გამოყვანილი, რომელიც თაღის ფორმას მიუყვება. თაღის ფორმასვე ეპასუხება წმ. გიორგის თავის ოდნავი დახრა. წმ. გიორგის ოდნავ წინ გადმოხრილი პოზა კი ხელს უწყობს მისი ფიგურის ვერტიკალის შემსუბუქებას. კომპოზიცია კომპაქტური და ლაკონურია, გამსჭვალული საბრძოლო განწყობით. ცხენი მოძრაობაშია. იგი წინა ორი ფეხით ყალყზე დგას და თითქოს მზად არის მტერს დარტყმა მიაყენოს. მიუხედავად წმინდანის ზოგადი სიმშვიდისა, კომპოზიცია გარკვეულწილად დინამიურია, რასაც ცხენის პოზა და წმინდანის ბოლოაფრიალებული მოსასხამი განაპირობებს. მხედრისა და ცხენის ურთიერთშეფარდება, კომპოზიციის კომპაქტურობა, ფერთა შეხამება—განაწილება, ზოგადი კომპოზიციურ—სტილისტური მონახაზი ნინო გიორგაძის გულსაკიდს, უდავოდ, შუა საუკუნეების ორიგინალთან აახლოვებს. იგი წარმოადგენს, თანამედროვე ოსტატის მიერ შესრულებული, XV საუკუნის ნამუშევრის წარმატებულ ვარიაციას.

ჩვენი ყურადღება ნინო გიორგაძის კიდევ სამმა, აშკარად ორიგინალურმა, მხოლოდ ავტორისთვის სახასიათო გამომსახველობის მქონე, ნამუშევარმა მიიქცია. ზემოთ განხილული შუა საუკუნეების ვარიაციისაგან განსხვავებით, გვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის კომპოზიცია, ნოვატორული ხერხებითა და თანამედროვეობისათვის სახასიათო გაბედული ხელწერით, სრულიად ინდივიდუალურ მხატვრულ მთლიანობას იძენს. ყოველივე ეს კი ოსტატის მრავალმხრივობასა და ნიჭიერებაზე მეტყველებს. იგი კარგად იცნობს ტრადიციულ ქართულ მინანქარს, თუმცა, ამავე დროს, საკუთარი ხელწერის პოვნისა და ჩამოყალიბების პროცესში, როგორც თანამედროვე ხელოვანი, ძველი იკონოგრაფიული პრინციპების გვერდით, თავისებურ მხატვრულ სახეს იძლევა. სიუჟეტის მისეული აღქმა, გამოსახვის ხერხები, ხელწერა იმდენად განსხვავდება მის მიერვე შექმნილი შუა საუკუნეების ნამუშევრის ვარიაციის ზოგადი

კომპოზიციური მონახაზისაგან, რომ მასში ერთი და იგივე ოსტატის ხელი ძნელი ამოსაცნობიც კი არის.

ხის ოთხკუთხა ბუდის შუა ნაწილში წარმოდგენილია ცხენოსანი წმ. გიორგის, თაღოვან ჩარჩოში ჩასმული, მინანქრული კომპოზიცია. (ილუსტრ.9) ხის ბუდის ოთხივე კუთხეში გამოსახულია წრეში ჩახაზული სხვადასხვა მცენარეული ორნამენტები, ვარდულების სახით, რითაც თითქოს აღნიშნულია სამყაროს ოთხი მხარე თავისი მრავალფეროვნებით. ხის ბუდეზევე, მინანქრული კომპოზიციის აქეთ-იქეთ, ამოტვიფრულია წმ. გიორგის ვინაობის დამადასტურებელი ასომთავრული წარწერა ქარაგმით. რაც შეეხება მთავარ თემას – თეთრ ცხენზე ამხედრებულ წმ. გიორგის – იგი სადა ფოლადისფერ, მინანქრულ ფონზეა წარმოდგენილი. მარცხენა პროფილით გამოსახულ ცხენზე ამხედრებული წმ. გიორგი მთელი ტანით მაყურებლისკენ არის მიბრუნებული. მის მკაცრ ფრონტალურობაში, მკვეთრ ვერტიკალში, აშკარად იგრძნობა სიუჟეტის წარდგენითი, რეპრეზენტაციული ხასიათი და არა ბრძოლის დინამიკა. ამასვე განაპირობებს ცხენის სტატიკური პოზაც. კომპოზიციის ყველაზე საგულისხმო და საინტერესო დეტალი გველეშაპის გამოსახვის თავისებურებაში მდგომარეობს. შეიძლება ნინო გიორგაძის ნოვაციად ჩაითვალოს ურჩხულის სხეულის კომპოზიციის ჩარჩოს გარეთ გატანა და მისი წარმოდგენა შერეულ მასალაში. გველეშაპის სწორი და ორნამენტული სხეული მინანქარშია შესრულებული, ხოლო თავი და კუდის ბოლო, თავისი კაუჭით, ხის ბუდიდანაა ამოყვანილი. ანალოგიურია შუბის გადაწყვეტაც. თეთრი ფერის მინანქარში შესრულებული ტარი ხის ბუდეზე ამოტვიფრული ჯვრით ბოლოვდება. საინტერესო და საგულისხმოა შუბის განთავსებაც. იგი ცხენის უკანა მხრიდან, მეორე პლანზეა გადატანილი, რის გამოც მის გარკვეულ ნაწილს ცხოველის გამოსახულება ფარავს.

მთავარი მხატვრული ხერხი, რაც ერთი შეხედვისთანავე იპყრობს ყურადღებას, დეკორატიულობაა. წმ. გიორგის ორნამენტულად დამუშავებული თმა, ერთმანეთთან მიჯრით მიწყობილი ნახევარწრეებისა და მათში ჩასმული თეთრი წრეების რიტმი აბჯარზე, ასევე ცხენის მორთულობა, მუქ ყავისფერზე თეთრი ლაქებით, გველეშაპის ჭრელი, გეომეტრიული და მცენარეული ორნამენტებით, შექმნილი სხეული – ყოველივე ეს, მთლიანობაში, ხელს უწყობს დეკორატიულობის ზრდას. ორნამენტის, როგორც დომინანტის როლი ყველაზე მეტად ურჩხულის სხეულის გამოსახვაში იგრძნობა. რომ არა ხის ბუდეზე

ამოტვიფრული თავი და კუდი, მისი მინანქრული ნაწილი შეიძლება აღგვექვა მხოლოდ და მხოლოდ დეკორატიულად გაფორმებულ სარტყლად, რომელზედაც ცხენი დგას.

ფერთა გამა ძუნწია, თუმცა დეკორატიულობის გამო ნაკლებად შესამჩნევი. ძირითადად დომინირებს თეთრი და მუქი ყავისფერი ტონები. მუქ შინდისფერს ოსტატი მხოლოდ მოსასხამის დამუშავებაში იყენებს. წმინდანის ოქროსფერ შარავანდს ნარინჯისფერი ტონი გადაჰკრავს. ბაცი მწვანეა გამოყვებელი გველეშაპის სხეულის დეკორში. მინანქრულ კომპოზიციას ხის ბუდესთან ოსტატი არა მხოლოდ სიუჟეტით, არამედ ფერთაც აკავშირებს. მინანქრული ფონის ფოლადისფერი შეფერილობა ჰარმონიულად ეთანხმება და ერწყმის მოჩარჩოების ხისფერ ტონალობას.

კომპოზიცია იმდენად ავსებს სასურათო სიბრტყეს, რომ შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს წმ. გიორგის შარავანდის ზედა ნაწილი მოჩარჩოებით ჩამოიჭრა. მთლიანობაში კომპოზიცია მაინც საკმაოდ შეკრული და კომპაქტურია. თანამედროვე ოსტატი თავისებურ გამოსახვის საშუალებებსა და მხატვრულ ხერხებს მიმართავს. ჩვენთვის ცნობილი შუა საუკუნეების გამოსახულებისაგან განსხვავებულია მხედრისა (მკაცრად ფრონტალური) და ცხენის (მარცხენა პროფილით) დაყენება, პლანების შეთავსება და ტონალური განაწილება. სიუჟეტის იდეის წარმოსაჩენად, შემოქმედი არა ბრძოლის დინამიკას, არამედ რეპრეზენტატულ ფორმას ირჩევს. ფრონტალურად წარმოდგენილი მეომარი წმინდანი, ცხენის სტატიკური პოზა, თვით შუბიცი კი, რომელიც მებრძოლს თითქოს უბრალოდ, მსუბუქად უჭირავს ხელში, ავტორის მთავარ მხატვრულ ხერხთან – დეკორატიულობასთან – ერთად, წარდგენით და საზეიმო, ამავე დროს, ამაღლებულ ხასიათს ატარებს. გველეშაპის გამოსახვის ნოვატორული მიდგომით, კერძოდ, მისი მინანქრული ჩარჩოს გარეთ გატანითა და ნახევრად ხის რელიეფში წარმოდგენით, ოსტატი ამძაფრებს მტრის ბოროტების საზღვრებს, რაც, ამავედროულად, კიდევ უფრო ამახვილებს ყურადღებას გარედან შემოსული ურწმუნოების დამმარცხებელი, იდეისა და რწმენისთვის მებრძოლი, წმინდანის ყოვლისშემძლე ძალაზე.

არანაკლებ საინტერესოა ტონდოს ფორმის გულსაკიდში წარმოდგენილი „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის“ ნინო გიორგაძისეული ინტერპრეტაციაც. (ილუსტრ.10) ლურჯ ფონზე მარცხენა პროფილით წარმოდგენილი ცხენი და

მასზე ამხედრებული წმ. გიორგი მთლიანად ავსებენ სასურათო სიბრტყეს. კომპოზიციაში ყოველი დეტალი თუ მონაკვეთი მხატვრულად გათვლილი და გააზრებულია. ოსტატი ითვალისწინებს მოჩარჩოების მრგვალ ფორმას და გამოსახულებათა სილუეტს მას უქვემდებარებს. ჭრელი, ორნამენტულად დამუშავებული გველეშაპი, ცხენის ფეხების გასწვრივ, პარალელურ ზოლად მიუყვება გულსაკიდს. გულსაკიდის მოხაზულობისვე გამოძახილია წმ. გიორგის შარავანდი და რკალის ფორმის მოსასხამი. მთავარ მხატვრულ საშუალებას, თანამედროვე ხელოვანისათვის, აქაც, ზემოთ აღწერილი კომპოზიციის მსგავსად, დეკორატიულობა წარმოადგენს. გველეშაპის შესრულების დროს, ოსტატი იმდენად არის გართული მისი ორნამენტული დამუშავებით, რომ სრულიად ივიწყებს სიუჟეტის იდეას. დამარცხებული, მომაკვდავი და სასოწარკვეთილი მტრის ნაცვლად, ცხენის ფეხებთან მხოლოდ და მხოლოდ დეკორატიული, შავ დიდ ნახევარწრეებში ჩასმული პატარა თეთრი წრეებით გაფორმებული, ზოლია გამოსახული. გველეშაპის დადებულ ხახაზე მხოლოდ პირობითად არის მინიშნებული ღახვრით, რომლითაც მებრძოლი ურჩხულს გმირავს. დეკორატიული ნახევარწრეებით, წრეებითა და კლაკნილი ხაზებითაა დამუშავებული წმ. გიორგის აბჯარი, თმა და ცხენის ფაფარი. ორნამენტულად არის დამუშავებული ცხენის კუდიც, რომელიც იქვე წარმოდგენილი, მებრძოლის ვინაობის დამადასტურებელი, მხედრული წარწერის ნაწილს, გაგრძელებას წარმოადგენს.

წინა კომპოზიციის მსგავსად, ფერთა გამა, აქაც, თავშეკავებულია – ლურჯი, შავი, თეთრი და ყავისფერი ფერებისაგან შექმნილი. ფიგურების დამუშავებაში აშკარაა ხაზობრიობა და სიბრტყობრიობა, რაც განსაკუთრებით წმ. გიორგის აბჯარსა და გველეშაპის ორნამენტულ სხეულში იგრძნობა. საკმაოდ სქემატურია წმინდანის ბოლოაფრიალებული მოსასხამიც. თუმცა, ამავდროულად, თანამედროვე ოსტატი, ცხენის გულ-მკერდისა და ფეხების გასწვრივ, მოცისფრო-მოლურჯო ჩრდილებს დებს, რითაც არბილებს ცხენის სხეულის მკაცრ სითეთრეს და გარკვეულ მოცულობასაც სძენს.

ჩვენი ყურადღება ნინო გიორგაძის „ვეშაპის მღახვრავი წმ. გიორგის“ კიდევ ერთმა კომპოზიციამ მიიქცია. (ილუსტრ.11). მეომარი წმინდანი ხალიჩისებური ორნამენტით მოჩარჩოებულ, თაღოვან ჩარჩოშია წარმოდგენილი, რომელიც, თავის მხრივ, სწორკუთხედშია ჩასმული. სწორკუთხედის ზედა

კუთხეები სამყურა მცენარეების გამოსახულებებითაა შევსებული. თაღის სქელი მოხარჩოების გეომეტრიული ორნამენტი, ორივე მხრიდან შემოვლებული წვრილი გრეხილითა და ჩარჩოს ზედა ნაწილში წარმოდგენილი სამყურა მცენარეებით, მდიდრულად და საზეიმოდ გამოიყურება.

მუქ შინდისფერ მინანქრულ ფონზე გამოსახულია მარცხენა პროფილით წარმოდგენილ ცხენზე ამხედრებული მეომარი წმინდანი. ტრადიციული იკონოგრაფიის ანალოგიურია წმ. გიორგის სახის მრგვალი ოვალი, რკალის ფორმის წარბები, თვალის დიდი შავი გუგები, წვრილი ცხვირი, პატარა ბაგეები და შავი ხეული თმა. წმინდანის შარავანდი ღია ყავისფერია თეთრ არშიაშემოვლებული. წმ. გიორგის ღია ყავისფერი ქლამიდა მოსავს. აბჯარი გადმოცემულია მუქი ღურჯი, თეთრი, ზურმუხტისფერი და ყვითელი ფერებით. ბოლოაფრიალებული მოსასხამი მუქი ღურჯითაა შესრულებული. მარჯვენა ზეადმართულ ხელში წმინდანს ჯვრით დაბოლოებული შუბი უჭირავს, რომლის დიდ ნაწილს ცხენის გამოსახულება ფარავს. ყალყზე შემდგარი ცხენის ფეხებთან გამოსახული გველეშაპი ტრადიციულად სხვადასხვა – ზურმუხტისფერი, თეთრი და ყავისფერი – ტონებითაა დამუშავებული. ურჩხულის დეკორატიულობა ზურმუხტისფერ ფონზე თეთრი და ყავისფერი კლაკნილი ხაზების, ასევე პატარა თეთრი წერტილების რიტმული განლაგებითაა შექმნილი. კომპოზიციის ზედა ნაწილში, მეგრძოლის გამოსახულების აქეთ-იქეთ, თაღქვეშ, გამოყვანილია განმარტებითი წარწერა ასომთავრული ქარაგმით.

თანამედროვე ოსტატი ფერს საკმაოდ კანონზომიერად ანაწილებს და მის რიტმულ მოძრაობას ქმნის. კომპოზიცია ყავისფერი, ზურმუხტისფერი და თეთრი ტონების მონაცვლეობითაა აგებული. გველეშაპის სიჭრელის იდენტური ფერთა გამოთ არის გადაწყვეტილი მისი დამმარცხებელი წმინდანის ქლამიდა და აბჯარი. ღია ყავისფერი ტონის რიტმს, გველეშაპის ჭრელი სხეულიდან წმ. გიორგის კაბის კალთისა და მკლავების შეფერილობის ჩათვლით შარავანდის ღია მოყავისფრო ტონალობა ასრულებს. იგივე დინამიკაა ზურმუხტისფერის განაწილებაშიც. გველეშაპის სხეულის ზურმუხტისფერი შეფერილობა წმ. გიორგის აბჯრისა და მოსასხამის, ასევე ცხენის ფაფარისა და ფლოქვების შესრულების დროს არის გამეორებული. მესამე, თეთრი ფერის რიტმულ მოძრაობაში – დაწყებული გველეშაპის სხეულიდან მეგრძოლის აბჯრის დეკორისა და შარავანდის არშიის ჩათვლით – რა თქმა უნდა, ცხენის სითეთრე

დომინირებს, რომელიც განსაკუთრებით მკვეთრად არის აქცენტირებული მუქ შინდისფერ ფონზე.

ნინო გიორგაძის ეს ნამუშევარი, გამოსახვის ხერხებითა და ფორმათა დამუშავების მხრივ, საგრძნობლად განსხვავდება ზემოთ განხილული მისივე ნამუშევრებისაგან. მხოლოდ მისთვის სახასიათო ხელწერის წინა ორი კომპოზიციისაგან განსხვავებით, სადაც მთავარი აქცენტი უტრირებული და დისპროპორციული ფიგურების დეკორატიულ დამუშავებაზე იყო გადატანილი, აქ, ოსტატის მთავარ მიზანს, დახვეწილი ფორმების შექმნა და პლანების შეთავსების პრობლემის გადაწყვეტა წარმოადგენს. ორნამენტული მოტივებით გატაცება ამ კომპოზიციაშიც აშკარად იგრძნობა. უფრო მეტიც, თაღვანი ჩარჩოს გეომეტრიული მოჩარჩოება, მათ თავზე გამოსახული სამყურა მცენარეებით, გამორჩეულია მაღალი მხატვრული დონით. მოჩარჩოების დეკორს ეპასუხება წმ. გიორგის თმის დამუშავება და გველეშაპის სხეული, თუმცა, სხვა მხრივ, კომპოზიციის ფიგურატიული ნაწილის შესრულებაში, განსხვავებული პრინციპებია გამოყენებული – მოცულობითი ფორმები, უფრო მოწესრიგებული პროპორციები. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საყურადღებოა ცხენის გამოსახულება. მისი თეთრი სხეული ალაგ-ალაგ დადებული ზურმუხტისფერი ლაქებით საკმაოდ მოცულობითად გამოიყურება. კიდევ უფრო საგულისხმოა ფაფარის დამუშავება. მუქი ღურჯი, ხშირი ფაფარის გასწვრივ თანამედროვე ოსტატი მის ნახევარტონს, ზურმუხტისფერს, დებს, რომელიც, თავის მხრივ, მსუბუქად გადადის ცხენის სითეთრეში. ყოველივე ეს კი სიფაფუკის შთაბეჭდილებას იძლევა. თითქოს იგრძნობა კიდევ ფაქტურა, მისი მსუბუქი, ჰაეროვანი ვარდნა ცხენის კისერზე. იგივე პრინციპითაა დამუშავებული წმინდანის ბოლოაფრიალებული მოსასხამი. ზემოთ განხილული ნამუშევრების კონტურულ-სქემატური მოსასხამებისაგან განსხვავებით, აქ მოცულობა იგრძნობა, თუმცა საგულისხმოა მისი სოკოსებრი მოხაზულობა, ტრადიციული დეტალი წამოდებული შუა საუკუნეების ხელოვნებიდან. მოცულობითობას ნინო გიორგაძე თანამედროვე მინანქრული ხელოვნებისათვის ესოდენ დამახასიათებელი, ფერწერული ტექნიკის, გამოყენებით აღწევს. ახალი გამომსახველობის ძიებაში, კონკრეტული მხატვრული ჩანაფიქრიდან გამომდინარე, ტიხრულ მინანქართან ერთად, ოსტატი იმ ხერხებსაც მიმართავს, რომლებიც ფერწერისთვისაა დამახასიათებელი. სუფთა ფერების გვერდით მათი გრადაციების დადებით, ფერთა ერთმანეთში გადაღვენით, კომპოზიციის

კონკრეტული დეტალი სულ სხვა ეფექტს იძენს, რომელიც საგრძნობლად განსხვავდება მკვეთრად მოსაზღვრულ არეში წარმოდგენილი ტიხრული მინანქრის ტექნიკით შექმნილი ინტენსიური და ლოკალური ფერებისაგან.

ნინო გიორგაძის ნამუშევრები კიდევ ერთხელ ადასტურებენ მინანქრის ამოუწურავ შესაძლებლობებს, ასევე კონკრეტული ოსტატის მაღალ შემოქმედებით დონესა თუ მისი ფანტაზიის მრავალფეროვნებას. ეს კომპოზიციები საუკეთესო მაგალითია იმისა, თუ როგორი მრავალმხრივი, ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული მხატვრული სახის შექმნა შეუძლია ღირებულ, ნიჭიერ შემოქმედს. ერთი და იგივე სიუჟეტის წარმოჩენა სხვადასხვა სტილისტური ხერხებით – ზოგან უტრირებული და გამარტივებული, თითქმის სქემატურობამდე დაყვანილი, ფორმები გამდიდრებული დეკორატიული მოტივებით, ზოგან კი მოცულობითი, მოწესრიგებული პროპორციები; სიუჟეტის იდეის გადმოცემა ხან დინამიური, საბრძოლო განწყობით, ხან კი რეპრეზენტული, საზეიმო ხასიათით, მათი გაერთიანება კომპაქტურ და ლაკონურ მხატვრულ ერთიანობაში – ყოველივე ეს, ვარირებულ იკონოგრაფიულ გადაწყვეტასთან ერთად, წარმოადგენს კიდევ ნინო გიორგაძის მთავარ ღირსებას.

საინტერესოა რევაზ რევაზიშვილის „ვეშაპთან მებრძოლი წმ. გიორგის“ კომპოზიციაც. (ილუსტრ.12) თავისებური სტილისტური მიდგომით, თანამედროვე ოსტატი სიუჟეტის საკმაოდ განსხვავებულ მხატვრულ სახეს ქმნის.

არასწორი ოთხკუთხედის ფორმის გულსაკიდში წარმოდგენილი კომპოზიცია გამოსახვის ორიგინალობით გამოირჩევა. იკონოგრაფიულად, როგორც წესი, პირში ღახვარჩაცემული, დამარცხებული და მომაკვდავი გველეშაპი ცხენის ფეხებთან არის გაწოლილი. აქ კი ურჩხულის სხეული ცხენის სიმაღლეს უტოლდება და გადმოცემულია არა მისი განგმირვის მომენტი, არამედ შერკინების წინა წამი. სასოწარკვეთილი და დონემიხდილი მტრის ნაცვლად, თანამედროვე ოსტატი ურჩხულის ძლიერ და ენერგიულ სახეს ქმნის, რომლის გრძელი სხეულის დიდი ნაწილი ცხენის ფეხებთან არის დაგრეხილი, თითონ კი მთელი ტანით წმინდანისკენ მიიწევს. მართალია გველეშაპის მოთავსება თავისებურია, მაგრამ ტრადიციულია სხეულის დამუსხავება, შესრულებული ძველი, შუა საუკუნეების ანალოგიური კომპოზიციისათვის დამახასიათებელი ხერხებით. ურჩხულის ჭრელი სხეული მწვანე, შავი, წითელი

და თეთრი ლაქების რიტმული მონაცვლეობითაა შექმნილი. განსაკუთრებით მეტყველი და გამომსახველია მწვანეზე მოცემული დიდი შავი თვალი და გრძელი წითელი ენა. მტრის სიძლიერეს კიდევ უფრო უსვამს ხაზს ცხენის თავის მკვეთრი ბრუნი. ცხოველი თითქოს თვალს არიდებს მის სიმაღლეზე, ვერტიკალურად გამოსახულ ურჩხულს. ურწმუნოების ძალა, თავის მხრივ, მისი დამმარცხებელი სიკეთის ყოვლისშემძლეობაზე მეტყველებს. ღვთივკურთხეული წმინდანი მთლიანად ბრძოლით მიღებული ემოციითა და დაძაბულობითაა გამსჭვალული. წმ. გიორგის მარჯვენა ზეადმართულ ხელში ხმალი უჭირავს, რომელიც მის თავთან, შარავანდის გასწვრივაა გამოსახული. თანამედროვე ოსტატი შერკინების წინა მომენტს წარმოგვიდგენს. მეგრძოლს ქარქაშიდან უკვე ამოღებული ხმალი ხელში მტკიცედ უჭირავს და მზად არის მისკენ მომავალ მტერს დარტყმა მიაყენოს. მოქმედების ადეკვატულია წმინდანის სახის გამომეტყველებაც. მოკუმულ ბაგეებში და დიდ შავ თვალებში ბრძოლით მიღებული ემოციაა ასახული. მარცხენა ხელში წმ. გიორგის მრგვალი ფარი უჭირავს, რომელიც ღია და მუფი მწვანე ფერებითაა შექმნილი. ფარის უკან ხმლის ქარქაშია გამოსახული. წმ. გიორგის ღია წითელი ქლამიდა მოსავს, აბჯარი მთლიანად შავი ფერისაა, ბოლოაფრიალებული მოსასხამი კი წითელი. თუმცა სამოსის გადაწყვეტაში მეტი სიმარტივეა (აბჯრის მარტივი დამუშავება, ბოლოაფრიალებულ მოსასხამში ტიხრების იშვიათად, ძუნწი გამოყენება). სახის ტიპი ტრადიციულია – შავი რკალის ფორმის წარბები, რომლებიც ოქროს წვრილი ტიხრით მოხაზულ თხელ ცხვირს უერთდება, თვალის დიდი შავი გუგები, პატარა ტუჩები, შავი დატალღული თმა. წმინდანის მოქმედებას უფლის მფარველობა აქვს. კომპოზიციის ზედა მარცხენა კუთხეში, ცის სეგმენტში, გამოსახულია მაკურთხეველი მარჯვენა, რომელიც უშუალოდაა მიმართული მეგრძოლის დახრილი თავისკენ.

ოსტატი ფონად შუა საუკუნეებისათვის დამახასიათებელ ოქროსფერ მინანქარს იყენებს, მაგრამ არა გლუვს, არამედ სხვადასხვა ინტენსივობის მატარებელს. გველეშაპის სხეულის გამაში გამოყენებული ყველა ფერი გამოდახილს წმ. გიორგის სამოსსა და საბრძოლო აღჭურვილობის ტონალობაში პოულობს. ურჩხულის თავის მწვანე შეფერილობა ზუსტად მეორდება წმ. გიორგის ფარის შეფერილობაში. გველეშაპის ჭრელი სხეულის წითელი და შავი ლაქები კი მეგრძოლის აბჯრისა და ბოლოაფრიალებული მოსასხამის ტონალობის ანალოგიურია. მათ შორის კი განსაკუთრებითაა გამოკვეთილი

ცხენის სითეთრე. იმ ცხოველის სისპეტაკე და ბრწყინვალება, რომლის დახმარებითაც ღვთივკურთხეული წმინდანი ბოროტებაზე ამაღლდა.

გველეშაპთან მებრძოლი წმ. გიორგის რევაზ რევაზიშვილისეული ინტერპრეტაცია ნათელი და ცოცხალი, საზეიმო პალიტრის, ასევე თავისებური მხატვრული მთლიანობის გამო, უფრო ზღაპრულ იერს ატარებს, ვიდრე ეს ზოგადად მსგავსი სიუჟეტის კომპოზიციას ახასიათებს.

თანამედროვე ქართული მინანქრული ხელოვნების ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო და სახასიათო წარმომადგენელია ზაზა ლოდია. მკვეთრად ნოვატორული გამოსახვის საშუალებებით იგი მისთვის დამახასიათებელ, სრულიად ინდივიდუალურ ნამუშევრებს, საკუთარ ხელწერას ქმნის, რომელიც რადიკალურად განსხვავდება ყველა დანარჩენისაგან. მინიმალური „ხმაური“ და ლაკონიზმი, ძირითადად სიბრტყობრივი და გეომეტრიული, გამარტივებული და უტრირებული ფორმები უზომოდ გამომსახველ და შთამბეჭდავ მხატვრულ მთლიანობას იძლევა.

მისი „ვეშაპთან მებრძოლი წმ. გიორგი“, ერთი შეხედვით, მარტივი და პრიმიტიული კომპოზიციას, მოულოდნელი პერსონაჟებით. (ილუსტრ.13) იგი არ შეიძლება, მივაკუთვნოთ რომელიმე იკონოგრაფიულ ტიპს. ეს არის სრულიად დამოუკიდებელი, ინდივიდუალური მიდგომა, სიუჟეტის ავტორისეული ხედვა და აღქმა.

თაღოვან ფორმაში წარმოდგენილ კომპოზიციას ზაზა ლოდია ჰორიზონტალურად ორ ნაწილად ყოფს. მუქი, ქუფრით ღურჯო ცის ფონზე გამოსახულია ზოლებიან ცხენზე ამხედრებული მეომარი წმინდანი, ქვედა რეგისტრში კი მიწაზე გართხმული დიოკლეტიანე. პირველი, რაც ერთი შეხედვისთანავე იპყრობს ყურადღებას, დისპროპორცია და სახეთა საოცარი, თვალში საცემი გამომსახველობაა. წმ. გიორგისა და ბიზანტიელი იმპერატორის დიდთავიანი ფიგურები უკისროდ გადადის მომრგვალებულ, სქემატურად მოხაზულ ტანში. ოსტატისთვის პროპორციების დაცვა არ არის მნიშვნელოვანი. მისი მთავარი მხატვრული ღირსება ფორმათა უტრირება და დისპროპორციაა, რაც აძლიერებს ემოციას და ხელს უწყობს ხასიათის მისეული აღქმის წარმოჩენას. ავტორის სრულიად ორიგინალურ ხედვაზე მიუთითებს შავ-თეთრ ზოლებიანი ცხენი, როგორც ნიშანი სამყაროს ცვალებადობისა, მუდმივი ჭიდილისა შავ-ბნელ და ნათელ ძალებს შორის.

წმ. გიორგი ფრონტალურად, მთელი ტანით არის წარმოდგენილი. ცალი ხელით ადვირს ეზიდება, მეორე გვერდზე გაწვდილ ხელში კი ფარი უჭირავს, რომელზედაც ჯვარია გამოსახული. ოსტატი თეთრი გამონათებებით განსაკუთრებით უსვამს ხაზს წმინდანის სპეტაკ, უცოდველ სახეს. თვალშისაცემია „დაბერილი“ დაწვები, რომლის დამუშავება თეთრას გარშემო ხორცისფერი ტონით ხდება. ხორცისფერთვება დამუშავებული დიდი მორკალული ცხვირი და პატარა, მოკუმული ბაგეები. აქცენტირებულია ფართოდ გახელილი, ცხვირთან მიტყუპებული თვალები ზემოთაზიდული წარბებით. საინტერესოა „ორნამენტულად“ გადმოცემული თმა. მისი ბოლოები საგანგებოდაა დაკბილული და პირობით ხასიათს ატარებს. წმინდანს თავს ადგას მონაცრისფრო-მოცისფრო თეთრ არშიაშემოვლებული შარავანდი. მებრძოლის აბჯარი თეთრი, ყვითელი და მწვანე გეომეტრიული ფორმებითაა შექმნილი. ამგვარად გადაწყვეტილი წმ. გიორგის სახე დიდი უშუალობითა და სისადავით, ამავე დროს, გამომსახველობის დიდი სიძლიერით, სისპეტაკით გამოირჩევა. განსხვავებით მისგან, დიოკლეტიანე მიწისფერია. ავტორი არა ბრძოლის მომენტს, არამედ უკვე დამარცხებულ იმპერატორს წარმოგვიდგენს. მის საიმპერატორო სამოსზე მინიშნებაა მხოლოდ. სასოწარკვეთილი მტერი ცხენის ფეხებთანაა დაცემული. აქვე გვია მისი ხმალიც. წმინდანმა მას შუბი პირდაპირ პირში ჩასცა. გასამძაფრებლად ოსტატი სისხლის გუბესაც გამოსახავს. უკვე დამარცხებული, მომაკვდავი იმპერატორის სახეზე უსაზღვრო სასოწარკვეთილება, უძლურება და ტანჯვაა ასახული. ქვემოთ დაშვებული, მიბინდული თვალები, „დაკრეჭილი“ კბილები მის უსუსურობაზე მეტყველებს. დიოკლეტიანეს ფიგურა კიდევ უფრო მეტად არის დამძიმებული ფერით. თავად მიწისფერი დიოკლეტიანე მუქ ყავისფერ მიწაზეა დაცემული. კომპოზიციის ამ რეგისტრს კუთხეებში მწვანე ზოლები მიუყვება ზედ სამყურა მცენარეებით ანუ მინიშნებაა ბუნებაზე, რომელიც, ამავედროულად, ხალიჩისმაგვარ ეფექტსაც ტოვებს.

კომპოზიცია მკაცრადაა აგებული. შუბიც კი, რომლითაც დიოკლეტიანეა განგმირული, კომპოზიციის ზუსტად შუაში, ვერტიკალურადაა, გამოსახული, თუმცა ოსტატი ფერით მას არ გამოყოფს. მევეთრად არ არის აქცენტირებული არც სასურათე სიბრტყის გაყოფა ჰორიზონტალურ ორ თანაბარ რეგისტრად. კომპოზიციური გადაწყვეტის მრავალფეროვნება იძლევა ზაზა ლოდისეულ მხატვრულ მთლიანობას, სადაც, სივრცის გაშლასთან ერთად, არანაკლები

მნიშვნელობა ფერს ენიჭება. მუქი ფონი არსად არ არის ყრუ და გაუმტარი. მას სიღრმის და ნათების ეფექტი აქვს, ზოგან მიმქრალიც არის. არც სრული სიერცის განცდაა და არც სრული სიბრტყის. იგი ყველანაირი ინტენსივობის ფერს იჭერს. ქვედა რეგისტრი საშინელ აფორიაქებას იწვევს. ანტიღვთიურობის, მარადიული მარცხის გასამძაფრებლად ოსტატს მოქუფრულ, დაბინდულ მიწაზე შავი ფერიც შეაქვს. დაცემული და სასოწარკვეთილი დიოკლეტიანეს ფიგურა ამ პირქუშ გამაში სიკვდილისა და უძლურების განწყობას ქმნის, მაშინ, როცა თითქმის იგივე ინტენსივობის პალიტრით შესრულებული ზედა რეგისტრი სულ სხვა ემოციურ დატვირთვას ატარებს. მუქი ღურჯი ცის ფონზე წარმოდგენილი წმ. გიორგი ზეციურის, მიღმიერი რეალობის საიდუმლოს მისტიურ განცდას ბადებს. ეს არის თანამედროვეობის ერთ–ერთი თვალსაჩინო ნიმუში, ეპოქის გამოდახილი, თამამი გადაწყვეტის შედეგი, სადაც ოსტატი ბოლომდეა გათავისუფლებული წინასწარდაკანონებული გამოსახვის საშუალებებისაგან. მეტი უშუალოებითა და ემოციით გადმოცემული მარტივი და უტრირებული ფიგურები მკაცრი ფრონტალურობით საკმაოდ რეპრეზენტულია და „მონუმენტურადაც“ გამოიყურება. ერთი შეხედვით სტატიკურ კომპოზიციაში ცხენის თეთრი და შავი ზოლების დინება მოუსვენარ რიტმს ქმნის. თანამედროვე სამყაროს ხედვიდან გამომდინარე სხვა ემოციური დატვირთვისა და გადაწყვეტის მრავალმნიშვნელოვანი, ურთიერთსაწინააღმდეგო მიმართულებები საოცარი გამომსახველობით წარმოგვიგდენს სიუჟეტის იდეას – სასოწარკვეთილ, უძლურ, დამარცხებულ ბოროტებაზე აღზევებული კეთილშობილი და სპეტაკი სიკეთის ყოვლისშემძლე ძალას.

წმ. გიორგის ფიგურა – ხატი

თანამედროვე ქართულ მინანქრულ ხელოვნებაში, შუა საუკუნეების მსგავსად, ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის კომპოზიციის პარალელურად, არანაკლებ არის გავრცელებული წმ. გიორგის ფიგურა – ხატი, გამოსახული წელამდე, ან მკერდამდე, ან ფეხზე მდგომი მთელი ტანით. ძლევამოსილი და ტრიუმფალური, ქრისტიანობის მცველი ჭაბუკი რაინდი წარმოდგენილი საომარი სამოსითა და აღჭურვილობით მახვილით ან ხმლით და ფარით, ან მკერდთან მიტანილი ჯვრით მარჯვენა ხელში.

შუა საუკუნეების იკონოგრაფიული პრინციპებისა და სტილისტური მონახაზის თანამედროვე ინტერპრეტაციას წარმოადგენს რევაზ ღალაშვილის ოვალურ გულსაკიდზე, ღია მოყავისფრო, მინანქრულ ფონზე შესრულებული წმ. გიორგის ფიგურა – ხატი მკერდამდე, ფრონტალურად. (ილუსტრ.14) გამოსახულების ორივე მხარეს, მუქი ლურჯი მინანქრით, გამოყვანილია წმინდანის განმარტებითი ასომთავრული წარწერა ქარაგმით. შესრულების სიფაქიზითა და დახვეწილობით კომპოზიცია, უდავოდ, თანამედროვე ქართული მინანქრული ხელოვნების ერთ-ერთი საუკეთესო ნამუშევართაგანია. წმინდად გამოყვანილი ტიხრები, ჰარმონიულად განაწილებული მდიდრული კოლორიტი, შუა საუკუნეების მინანქართან დაკავშირებული კომპოზიციის ზოგადი სტილისტური მონახაზი შთაბეჭდავ მხატვრულ მთლიანობას იძლევა.

წმ. გიორგის ლურჯი ქლამიდა მოსავს, რომლის სახელოსაც წითელი არშია აქვს შემოვლებული. აბჯარი მთლიანად ყავისფერია, მოსასხამი კი – შინდისფერი, მკერდთან შეკრული შინდისფერივე სამაგრიტ. ჭაბუკი მეომარი საბრძოლო ატრიბუტებითაა წარმოდგენილი. ქრისტეს მხედარს მარცხენა ხელში ფარი უჭირავს, მარჯვენაში კი მუქი ყავისფერი ღახვარი, რომლის ბასრი პირი ზემოთკენ არის მიმართული. ტრადიციულია ფარის ნახევრადოვალური ფორმა და მორთულობა. მუქ ყავისფერ ფარს, რომელიც შინდისფერი წრეებითაა გაფორმებული, შემოვლებული აქვს საკმაოდ სქელი, ხვეული ტიხრებით ორნამენტულად დამუშავებული, ლურჯი არშია. განსაკუთრებით

გამომსახველად არის გამოყვანილი წმინდანის სახის ნაკვთები. შავი გრძელი წარბები ტიხრით მოხაზულ სწორ ცხვირს უერთდება, ბაგეები მსუყე მეწამულ-ყავისფერი წრითაა შესრულებული, თვალის ქვემოთ დახრილი ფორმა დიდი შავი გუგებით განსაკუთრებულადაა აქცენტირებული ღია მოყავისფრო შეფერილობის სახეზე და გამოსახულებას სევდანარევე იერს ანიჭებს. ხვეულ შავ თმას დეკორატიულად დამუშავებული გვირგვინი ამშვენებს. მუქ ლურჯ გვირგვინს, რომლის ცენტრალური ნაწილიც ნახევარკალის ფორმით არის ამოწეული სარტყლის საერთო ზედაპირიდან და აქცენტირებულია მეწამული წრით, უწყვეტ ზოლად ყავისფერი კლაკნილი მიუყვება. წმინდანის საკმაოდ დიდი შარავანდი ოქროსფერნარევი ღია ყავისფერი შეფერილობისაა. მის არშიად ოსტატს სქელი ვერცხლის ტიხარი აქვს გამოყენებული.

შთამბეჭდავია ფერთა განაწილება. ძირითადად თბილ ფერებში გადაწყვეტილ კომპოზიციაში, სადაც ფონისა და შარავანდის ღია მოყავისფრო ტონალობა დომინირებს, ფერთა შეთანხმების თავისებური ლოგიკა მოიძებნება. ფარის სილურჯე წმ. გიორგის ქლამიდისა და გვირგვინის შეფერილობაში მეორდება. აბჯრის ყავისფერის იდენტური ფერითაა შესრულებული ფარის შუა ნაწილი და გვირგვინის მორთულობა. მოსასხამის შინდისფერი კი გამოხმაურებას გვირგვინისა და ფარის გაფორმებაში გამოყენებულ შინდისფერივე წრეებში პოულობს.

მოსასხამის ნაოჭთა ასხმა, აბჯრის, ფარისა და გვირგვინის დეკორატიული მორთულობა დიდი სიზუსტით გამოყვანილი ტიხრებითაა შესრულებული. მინანქრის ტექნოლოგიის ფლობის თვალსაზრისით მაღალი ოსტატობით გამორჩეული, დახვეწილი კოლორიტის, პროპორციების მეტ-ნაკლები დაცვით შესრულებული წმ. გიორგის ღირიული გამოსახულება შთამბეჭდავ მხატვრულ მთლიანობას იძლევა. თანამედროვე ოსტატი ქრისტიანობის მცველი რაინდის უზომოდ მეტყველ და თბილ სახეს ქმნის, რომელიც თავისი უშუალობის წყალობით, თითქოს პირდაპირ კონტაქტში შემოდის მაყურებელთან.

განსხვავებული ემოციური დატვირთვა აქვს წმ. გიორგის კიდევ ერთ რევაზ ღაღაშვილისეულ ფიგურა-ხატს. (ილუსტრ.15) კომპოზიციის ზოგადი, მკაცრად გათვლილი სტილისტური მონახაზით, დახვეწილობითა და შესრულების მაღალი დონით ნამუშევრები, უდავოდ, ერთმანეთის მსგავსია, თუმცა აშკარად განსხვავებულია გამომსახველობის თვალსაზრისით. ფერთა

ცივი პალიტრიტა და თემისადმი უფრო მეტად მისტიური, ირეალური მიდგომით, თანამედროვე ოსტატი ქრისტეს მხედრის უფრო მკაცრ სახეს ქმნის.

მედალიონში, ფირუზისფერ მინანქრულ ფონზე, წელს ზევით, ფრონტალურად წმ. გიორგის ფიგურა-ხატია წარმოდგენილი ტრადიციული ჩაცმულობითა და საბრძოლო ატრიბუტებით. ქლამიდა ცისფერ და ყავისფერ ფერებშია გადაწყვეტილი მუქი ლურჯი სახელოთი. აბჯარი მთლიანად ლურჯია, მოსასხამი კი შინდისფერი, რომელიც მკერდთან იკვრება. „ქრისტეს მხედარს“ მარჯვენა ხელში წვრილი ლახვარი უჭირავს, მარცხენაში კი ნახევარადოვალური ფარი. ლურჯშემოვლებული ღია ნაცრისფერი ფარის ცენტრალური ნაწილი დიდი წითელი წრიტაა აქცენტირებული, რომლის გარშემოც, სიმეტრიის სრული დაცვით, წვეთის ფორმის ლურჯი, თითქოს ცენტრალური წითელი წრიდან გამომავალი, სხივებია განლაგებული. ფარის ლურჯ ნაწილზე შინდისფერი მოსასხამის ბოლოა გადმოფენილი. განსხვავებას ავტორი ძირითადად ცივი ფერით ქმნის. გამომსახველია ფირუზისფერისა და წითელნარევი ყვითლის შეხამება, რაც გარკვეულ განწყობას იძლევა. არანაკლებ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს წმინდანის სხეულის უფრო მეტად წარმოჩენა. წმ. გიორგის ოდნავ წაგრძელებული სახის ოვალის აქვს. შავი, რკალის ფორმის, აზიდული წარბები ტიხრით მოხაზულ თხელ ცხვირს უერთდება, ბაგეები მსუყე წითლიტაა დაწერილი. თვალების ქვემოთ დახრილი ფორმა ზემოთ განხილული წმ. გიორგის ფიგურა-ხატის თვალების მოხაზულობის ანალოგიურია. ქვემოთ დახრილი ფორმის თვალები, დიდი შავი გუბებით, აქაც სევდანარევი და ოდნავ არბილებს კიდევ მებრძოლის სიმკაცრეს. მუქ დატალღულ თმას ლურჯი, სარტყლის ფორმის გვირგვინი ამშვენებს, რომლის ცენტრალური, ნახევარრკალის ფორმით ამოწეული, ნაწილი წითელი წრით არის აქცენტირებული. დიდი შარავანდი ღია მოყავისფრო-მოყვითალო შეფერილობისაა, რომელსაც, არშიის სახით, სქელი ტიხარი შემოუყვება. წმინდანის განმარტებითი წარწერა გამოსახულების აქეთ-იქეთ ტიხრებით არის გამოყვანილი ასომთავრული ქარაგმით და ცისფერ მინანქრულ ფონზე არც თუ ისე მკაფიოდ იკითხება.

ზუსტად გათვლილი და გაანალიზებული, პროპორციების დაცვით შესრულებული წმ. გიორგის გამოსახულება, ავტორის დახვეწილი და ფაქიზი ხელწერით, მინანქრის ხელოვნების ფლობის მაღალი დონითა და მდიდრული კოლორიტით, უდავოდ, თანამედროვე მინანქრული ხელოვნების ერთ-ერთი

საუკეთესო ნამუშევართაგანია. ძირითადად ცივ და პირქუშ ფერებში გადაწყვეტილ კომპოზიციაში ფონის, აბჯრის, ქლამიდისა და ფარის ლურჯ, ცისფერ, ნაცრისფერ ტონალობებში აქცენტების სახით არის გამოყოფილი შარავანდის ოქროსფერი და მოსასხამის შინდისფერი შეფერილობა. წმინდანის სახის ცისფერნარევი შეფერილობა, კომპოზიციის ზოგად სტილისტურ თავისებურებებთან ერთად, ძლევამოსილი და ტრიუმფალური, ქრისტიანობის მცველი ჭაბუკი რაინდის საკმაოდ ამაყ სახეს, მკაცრ მხატვრულ მოტივობას იძლევა, გამსჭვალულს საბრძოლო სულისკვეთებით.

შუა საუკუნეების იკონოგრაფიული პრინციპების თანამედროვე ვარიაციას წარმოადგენს რევაზ რევაზიშვილის ფიგურა-ხატიც. (ილუსტრ.16) მრგვალ მედალიონში, მუქ ზურმუხტისფერ, გამჭვირვალე მინანქრულ ფონზე ფრონტალურად გამოსახულია ჭაბუკი რაინდი მკერდამდე. მის ორივე მხარეს წვრილი ტიხრებით წმინდანის ვინაობის დამადასტურებელი მხედრული წარწერაა გამოყვანილი, რომელიც იმდენად არის შერწყმული მინანქრულ ფონთან, რომ, ერთი შეხედვით, ძნელი აღსაქმელია. წმ. გიორგის მწვანე ქლამიდა და ლურჯი მოსასხამი მოსავს. მოსასხამი მარჯვენა მხართან თეთრი სამაგრითაა შეკრული. მეგრძოლს მარჯვენა ხელში დიდი ზურმუხტისფერი ჯვარი უჭირავს, რომელიც მკერდთან აქვს მიტანილი. იგი ნათლად გამოიკვეთება ყვითელი ტაბლიონის ფონზე. ყვითელ ტაბლიონს წითელი არშია შემოუყვება, რომელიც ზურმუხტისფერი თვლებითაა გაწყობილი. სამი დიდი ზურმუხტისფერივე წრეა გამოსახული ტაბლიონის ყვითელ ნაწილშიც. საგულისხმოა ოთხი წითელი წრის გამოყენებაც ჯვრის მკლავების გასწვრივ. თითქოს ტაბლიონის გაგრძელებას წარმოადგენს წმ. გიორგის ფირუზისფერი წრეებით გაფორმებული ყვითელი სამკლავე, რომელსაც წითელი არშია შემოუყვება. თვლებით გაწყობილი ტაბლიონის მდიდრულ და დეკორატიულ იერს, კომპოზიციის მარჯვენა ნაწილში, წმინდანის ლურჯი მოსასხამის გაფორმება აწონასწორებს. სამ რიგად განლაგებულ დიდ თეთრ წყვილედ წრეებში უფრო მცირე ზომის წითელი წრეებია ჩასმული, რომელთაც, თავის მხრივ, მოყვითალო ელფერი დაჰკრავს. განსაკუთრებით საინტერესოა წმინდანის სახის გამომეტყველება. ცალკეული ნაკვთების მცირე ვარირებით, თანამედროვე ოსტატი განსხვავებულ ეფექტს იძლევა. სქელი წარბები, თხელი, ტიხრით მოხაზული ცხვირი „სამყურა“ ნესტოებით, დიდი შავი გუგების მარჯვნივ

მიმართული მზერა, პატარა ტუჩები, გრძელი, ხვეული თმა – გამომსახველია. ნაკეთების შემომსაზღვრელი სქელი ხაზი განსაკუთრებულადაა გამოკვეთილი მსხვილ კისერზე. სახის ოვალი კუთხოვანია, რაც გამოსახულებას მეტ სიხისტეს ანიჭებს. ოდნავ გამოწეული ქვედა ყბა აქცენტირებული ნიკაპით, თხელი ცხვირი „სამყურა“ ნესტოებით წმინდანის სახეს ძლიერ და ნებისყოფიან იერს აძლევს. შარავანდი ღურჯია მწვანე არშიაშემოვლებული.

საინტერესოა ფერთა განლაგება. თითქმის ერთ ტონალობაში, მსგავსი ფერებითაა გადმოცემული მინანქრული ფონი, წმ. გიორგის შარავანდი და მოსასხამი, თუმცა ეს მათ აღქმას ხელს არ უშლის. შარავანდსა და ფონს ერთმანეთისგან საკმაოდ სქელი ღია მწვანე არშია მიჯნავს, ღურჯ მოსასხამს კი მხრისა და მკლავის გაყოლებაზე მდიდრული მორთულობა მიუყვება, რაც ფონსა და მოსასხამს შორის გამყოფის ფუნქციას ასრულებს. მუქი მწვანისა და ღურჯის დომინანტობასთან ერთად, მკაფიო აქცენტების სახით არის წარმოდგენილი წითელი, თეთრი და ყვითელი ფერებისგან შექმნილი ტაბლიონისა და წმინდანის მოსასხამის მორთულობა. თუმცა ყველაზე ნათელი და აქცენტირებული წმ. გიორგის სახეა, მისი ძლიერი და ნებისყოფიანი გამომეტყველება. რეზი რევაზიშვილის წმ. გიორგის ფიგურა–ხატი, უდავოდ, შუა საუკუნეების ტრადიციებიდან მომდინარე, ძველი მინანქრული ხელოვნების ზოგადი კომპოზიციური მონახაზით შექმნილი გამოსახულებაა, სადაც სახის ცალკეული ნაკეთების ვარირებით ის განწყობაა მიღწეული, რაც თანამედროვე ოსტატისათვის ძლევადასაძრავი, ქრისტიანობის მცველი ჭაბუკი რაინდის საბრძოლო სულისკეთებისა და ტრიუმფის გამომხატველია.

ჩვენი ყურადღება მიიქცია თეა გურგენიძის მიერ შესრულებულმა წმ. გიორგის ფიგურა–ხატმაც. (ილუსტრ.17) ზოგადი კომპოზიციური მონახაზით, ნამუშევარი, უდავოდ, შუა საუკუნეების მინანქრულ ხელოვნებასთანაა დაკავშირებული, თუმცა შემდგომი დაკვირვების შედეგად შესაძლებელი ხდება ცალკეულ დეტალთა განსხვავებების გამოვლენა, რაც არც თუ ისე იშვიათია.

თანამედროვე ოსტატმა ოთხკუთხა ფორმის მინანქრულ ფირფიტას ზედაპირიდან ამოხეჩილი, მსხვილი წნული შემოავლო. გარდა ამისა, მან მინანქარი სქელ, გლუვ და სადა, მხოლოდ ცენტრალური გამოსახულების გვერდებზე სიმეტრიულად მოთავსებულ თითო–თითო მცენარეული ორნამენტით გაფორმებულ, ჭედულ ჩარჩოში მოათავსა. ჩარჩო ზუსტად იმეორებს მინანქრული

ფირფიტის სწორკუთხედ ფორმას და მის მსგავსად, წნულით არის შემოვლებული. წმ. გიორგის მინანქრული გამოსახულების ჭედურ ჩარჩოში ჩასმით, თანამედროვე ოსტატი შუა საუკუნეების მინანქრული ხელოვნების ზოგადი მხატვრულ-სტილისტური სურათის ანალოგიურ განწყობას იძლევა, რადგან ძველად, ძირითად შემთხვევაში, მინანქრის ცალკეული ფირფიტები, ხატები თუ მედალიონები კომპოზიციურ მთლიანობას სწორედ ჭედურობასთან ერთად ქმნიდნენ და სრულყოფილ მხატვრულ სახედ მხოლოდ მასთან ერთიანობაში აღიქმებოდნენ.

მოყვითალო მინანქრულ ფონზე, ფრონტალურად, წარმოდგენილია ქრისტიანობის მცველი ჭაბუკის – წმ. გიორგის – წელსზევითი გამოსახულება. ფონის ოქროსფერი შეფერილობა, სავარაუდოდ, შემთხვევითი არ არის. თანამედროვე ოსტატი ამით, პირველ რიგში, შუა საუკუნეების მინანქრული ხელოვნებისათვის სახასიათო ოქროს ფონის ეფექტს ქმნის და ამავდროულად, კომპოზიციის მინანქრულ ნაწილს ჭედური ჩარჩოს ტონალობას უკავშირებს. X საუკუნიდან მოყოლებული, ყველა ტიხრული მინანქრის ნიმუში ოქროს ფონზე იყო წარმოდგენილი, რაც ფიგურის უფრო მკაფიოდ წარმოჩენას უწყობდა ხელს.

წმ. გიორგის გამოსახულება სრულად ავსებს სასურათო სიბრტყეს. ვინაობის დამადასტურებელი ასომთავრული ქარაგმული წარწერა, რომელიც წითელი მინანქრითაა შესრულებული და მებრძოლის ფიგურის აქეთ-იქეთ არის გამოყვანილი, ჩამოჭრილია კომპოზიციის შემომსახვრელი სქელი წნულით. წმ. გიორგის ცისფერი ქლამიდა მოსავს. მისი ოქრომკედით მოქარგული მდიდრული ლურჯი მოსასხამი მარჯვენა მხართან თეთრი შესაკრავითაა დამაგრებული. მოსასხამის მორთულობა ასიმეტრიულად გაბნეული თეთრი, მეწამულ-ყავისფერი და ცისფერი წრეებისგან შედგება, რომლებშიც, თავის მხრივ, ყვითელი და მეწამულ-ყავისფერი პატარა წრეებია ჩასმული. თვლებით გაწყობილი ყვითელი ტაბლიონის ფონზე, რომელსაც მეწამული არშია შემოუყვება, წმინდანს ლურჯი ჯვარი უჭირავს. მკერდთან მიტანილი ჯვარი ნათლად არის გამოკვეთილი ყვითელი ტაბლიონის ფონზე. წმინდანის სახეს მოყავისფრო, შუა საუკუნეების ქართული მინანქრული ხელოვნებისათვის სახასიათო ღვინისფერთან მიახლოებული ელფერი დაჰკრავს. პატარა თვალები პატარავე შავი გუგებით მარჯვნივაა მიმართული, სხვადასხვა ზომის რკალის ფორმის წარბები ტიხრით მოხაზულ სქელ ცხვირს უერთდება. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს, მებრძოლს სულ ოდნავ, ერთი შეხედვით შეუმჩნევლად, თავი მარჯვნივ აქვს

მიბრუნებული, რასაც მის მხერასთან ერთად მარჯვენა წარბის შედარებით უფრო მოკლე ხაზიც ადასტურებს. „ქრისტეს მხედარს“ პატარა, მოკუმული ტუჩები აქვს, თმა ტრადიციულად დატალღულია და გრძელი, შავი მინანქრით დაწერილი. შარავადი ფირუზისფერია მწვანე არშიაშემოვლებული.

კომპოზიციის ზოგადი მონახაზით, თეა გურგენიძის წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი ახლოს დგას რეზი რევაზიშვილის, ზემოთ უკვე განხილულ, ანალოგიურ გამოსახულებასთან. ბევრი საერთოა ქლამიდისა და მოსასხამის შესრულებასა თუ მორთულობაში. თუმცა თეა გურგენიძესთან, სამოსის გადაწყვეტის დროს, მეტი სიმარტივეა. გარდა ამისა, რეზი რევაზიშვილისეული ორნამენტული მოტივების მკაცრი სიმეტრია, აქ თავისუფალი და თითქოს დაუდევარი განლაგებით იცვლება. მცირედი ვარირებით ოსტატები განსხვავებულ მხატვრულ სახეებს ქმნიან. რეზი რევაზიშვილის წმ. გიორგი უფრო ძლიერი და ნებისყოფიანია. სახის კუთხოვანი ოვალი მას მეტ სიხისტეს ანიჭებს. ოდნავ გამოწეული ქვედა ყბა აქცენტირებული ნიკაპით, თხელი ცხვირი „სამეურა“ ნესტოებით მეტროძლს სიმკაცრეს მატებს. თეა გურგენიძესთან კი მეტი უშუალობაა. სახის მრგვალი ოვალი, ნაკეთების შემომსახდრელი რბილი კონტური, სახის მოყავისფრო, ღვინისფერთან მიახლოებული შეფერილობა გამოსახულებას უფრო ღირიულს ხდის. ცალკეულ დეტალთა ვარირების მიუხედავად, ორივე ოსტატი ინარჩუნებს გამოსახულების მთავარ იდეას – ქრისტიანობის მცველი ჭაბუკი რაინდის მუდამ საბრძოლო სულისკვეთებით გამსჭვალულ, ძლეუამოსილ სახეს.

ძველი ტრადიციებითა და ხერხებით ქმნის წმ. გიორგის ფიგურა-ხატს თანამედროვე მინანქრული ხელოვნების ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი, ერმილე მაღრაძე. (ილუსტრ.18) სახის, აბჯრის და ა. შ. გამოსახვის მხრივ, იგი შუა საუკუნეების ნამუშევართა შთაგონებით არის შესრულებული, თუმცა განსხვავებულ სახეს იძლევა.

ელიფსური ფორმის მედალიონზე, რომელსაც გრეხილი შემოუყვება, წარმოდგენილია წმ. გიორგის მუხლზევითი გამოსახულება. ფონი მინანქრისაა ღია ყავისფერი და ყვითელი ფერების გრადაციებით შექმნილი. წმ. გიორგი ფასშია წარმოდგენილი, მხოლოდ თავი აქვს ოდნავ მარცხნივ გადახრილი. მარცხენა ხელში ფარი უჭირავს, მარჯვენაში კი ღახვარი, რომლის ბასრი პირი ზემოთ არის მიმართული. ღახვარი დიაგონალურად კვეთს წმინდანის სხეულს

და სხვადასხვა ფერებისგანაა შექმნილი. გამოყენებულია ცისფერი და მეწამული ფერები. საინტერესოა ფარის გადაწყვეტა. მისი ფორმა და დამუშავება განსხვავებულია შუა საუკუნეების ნახევრადოვალური ფარებისაგან. ცენტრში მუქ მწვანე ფონზე წარმოდგენილია მეწამულ არშიაშემოვლებული მწვანე ჯვარი. ჯვრის გარშემო, ყვითელგულიანი მეწამული ყვავილებია გაბნეული. ფარის მეწამულ ნაწილში, ერთმანეთის მიყოლებით, ყვითელი ნახევარსფეროებია განლაგებული, მათ შუაში კი თითო-თითო დიდი თეთრი წრეა ჩასმული. ფარის მსგავსად, მდიდრულია წმ. გიორგის აბჯარიც. იგი მეწამული, ყვითელი, ცისფერი და ლურჯი ფერებისგანაა შექმნილი, მოსასხამი მუქი ლურჯითაა დაწერილი. კომპოზიციის მარჯვენა ნაწილში წმ. გიორგის სიმბოლო – მთვარეა – გამოსახული. თავის გადახრით, მოსასხამის დაკბილული, თითქოს „ჩამოშლილი“ კიდეებით, თანამედროვე ოსტატს კომპოზიციაში გარკვეული დინამიკა შეაქვს. წმ. გიორგის დატალღული თმა აქვს. ტრადიციულია მისი წრით მონიშნული თვალები, ოდნავ კეხიანი ცხვირი, მორკალული თხელი შავი წარბები. თითქმის ერთ ტონალობაშია შესრულებული მინანქრული ფონი და წმ. გიორგის სახე, თუმცა სახე უფრო ღიაა. მათ ერთმანეთისაგან მიჯნავს ცისფერი შარავანდი, რომელსაც მეწამული არშია შემოუყვება. წმინდანის სახის გამომეტყველება მშვიდი და გაწონასწორებულია, თუმცა ამავედროულად სევდიანიცაა, რასაც კიდევ უფრო ამძაფრებს თავის გადახრა. წმ. გიორგის გამოსახულების აქეთ-იქით მუქი ლურჯით განმარტებითი ასომთავრული წარწერაა შესრულებული ქარაგმით, მედალიონის ზედა და ქვედა ნაწილში კი მეწამული და მუქი ლურჯი ბერძნული წარწერებია, რომლებიც ელიფსის რკალურ ფორმას მიუყვებიან. ეს წარწერები კრავენ და ასრულებენ კომპოზიციას.

ერმილე მაღრაძის წმ. გიორგი თავისი საბრძოლო ატრიბუტებით მეომარი წმინდანია. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, თანამედროვე ოსტატი მებრძოლის საოცრად ღირიულ სახეს ქმნის.

კოლორიტის თვალსაზრისით საინტერესო და გამომსახველია გიგა იაკობაშვილის მიერ შესრულებული წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი. (ილისტრ.19) ოვალურ მედალიონზე, ყავისფერ მინანქრულ ფონზე, ფრონტალურად, მკერდამდე გამოსახულია მებრძოლი წმინდანი. მარჯვენა ხელში ქრისტეს მხედარს ღახვარი უჭირავს, რომლის ბასრი პირი ზემოთკენ არის მიმართული.

წმინდანის მარცხენა მხარის გაყოლებაზე კი ნახევარკალის ფორმის ფარია წარმოდგენილი. ყავისფერ ფარს ლურჯი არშია შემოუყვება, რომელიც წითელი, ყვითელი, თეთრი და ფირუზისფერი წრეებითაა გაფორმებული. დიდი ცისფერი წრითაა აქცენტირებული ფარის ცენტრალური ნაწილიც, რომელშიც პატარა თეთრი წრეა ჩასმული. ცენტრალური წრის გარშემო ყვავილის მუქი ყავისფერი ფურცლებია განლაგებული, რომელიც ჰარმონიულადაა შეთანხმებული ფარის ღია ყავისფერ ტონალობასთან. წმ. გიორგის ლურჯი ქლამიდა მოსავს ცისფერი საყელოთი და ცისფერივე არშიით სახელოსთან. მკერდთან გაფსკენილი მოსასხამი წითელია. წმ. გიორგის სახის წაგრძელებული ოვალის და წვრილი კისერი ყავისფერითაა დაწერილი. სწორი, თითქოს ერთმანეთში შეზრდილი წარბები თხელ და კეხიან, ტიხრით მოხაზულ ცხვირს უერთდება. თვალის თეთრი გარსის ფონზე, განსაკუთრებულადაა აქცენტირებული შავი გუგების მარჯვნივ მიმართული მხერა. მსუყე, შავი მინანქრით დაწერილი პირის ქვემოთკენ დახრილი ფორმა სწორ, ერთმანეთთან მიახლოებულ წარბებთან ერთად, წმინდანის გამომეტყველებას სევდიან, მეღანქოლიურ იერს ანიჭებს. გრძელ, შავ, ხვეულ თმას, შუბლზე ჩამოყრილი სამი კულულოთ, ოქრისფერი გვირგვინი ამშვენებს. დიდი შარავანდი გამჭვირვალე ზურმოხტისფერითაა შესრულებული. მეგრძოლის გამოსახულების აქეთ-იქეთ, ასომთავრული ქარაგმით, წმინდანის განმარტებითი წარწერაა გამოყვანილი.

ერთი შეხედვისთანავე აშკარაა, რომ კომპოზიციაში მთავარ მხატვრულ საშუალებას ფერი წარმოადგენს. ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული, ხან კი მონათესავე, ნახევარტონებისაგან შექმნილი ფერთა პალიტრა, გემოვნებითაა განაწილებული. სახისა და კისრის ყავისფერი შეფერილობა გამოხმაურებას ფარის ცენტრალური ნაწილის ყავისფერში პოულობს. ფონის მუქი ყავისფერი კი ფარის დეკორატიული მორთულობის, კერძოდ, ყვავილის ფურცლების, ანალოგიურია. საოცრად შთამბეჭდავია მცენარის მუქი ყავისფერი ფურცლების განლაგება ფარის ღია ყავისფერ ფონზე. სხვადასხვა ინტენსივობის ერთი და იგივე ფერი დიდი გემოვნებითაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, ხოლო მათ შორის ზღვარი კიდევ უფრო მკაფიოდ არის აქცენტირებული მცენარის ფურცლების შემომსახდრელი ოქროს ტიხრით. ფარის დეკორში კომპოზიციაში არსებული ყველა ფერია გამოყენებული. ქლამიდის საყელოსა და სახელოს ზურმოხტისფერი, მოსასხამის წითელი და გვირგვინის ყვითელი შეფერილობის

ანალოგიური თითო-თითო ზურმუხტისფერი, წითელი და ყვითელი წრეები ამშვენებს ფარის ლურჯ სარტყელს. წმ. გიორგის სახის ყავისფერისა და ფონის მუქი ყავისფერის ანალოგიური ფერებით ფარის ცენტრალური ნაწილის გაფორმენაზე კი უკვე ზემოთ ვისაუბრეთ. ფერთა გამაში განსაკუთრებულად არის აქცენტირებული შარავანდის გამჭვირვალე ზურმუხტისფერი შეფერილობა. თავისი ინტენსივობით, იგი ერთი შეხედვისთანავე იპყრობს ყურადღებას. შარავანდის დომინანტობა მისი დიდი ზომითაცაა განპირობებული.

კომპოზიციის გადაწყვეტაში არანაკლებ თვალშისაცემია დენადი და მომრგვალებული ხაზების გამოყენება. ყველაფერი გულსაკიდის ოვალურ ფორმას იმეორებს და მიუყვება. კერძოდ, წმ. გიორგის სახის ოვალი, ფარის მოხაზულობა, მხრების ფორმა, დეკორატიული წრეები, განსაკუთრებით კი შარავანდი.

გემოვნებით შერჩეული, მდიდრული დეკორი, დახვეწილი ხელწერა გამომსახველ მხატვრულ მთლიანობას იძლევა. ფერთა ნათელი, საზეიმო პალიტრის მიუხედავად, თანამედროვე ოსტატი ქრისტიანობის მცველი რაინდის საოცრად ღირიულ, სევდიან სახეს ქმნის, რაც წარბების ერთმანეთთან მიახლოებული, თითქოს ერთმანეთთან შეზრდილი განთავსებითაა განპირობებული.

ჩვენი ყურადღება გიგა იაკობაშვილის კიდევ ერთმა წმ. გიორგის ფიგურა-ხატმა მიიქცია. (ილუსტრ.20) გულსაკიდზე, რომლის ფორმაც გამოსახულების სილუეტს მიუყვება, ვერცხლის ფონზე, ფრონტალურად მთელი ტანით წარმოდგენილია ფეხზე მდგომი მეომარი წმინდანი.

ტრადიციულია წმ. გიორგის საომარი ჩაცმულობა და აღჭურვილობა. ქრისტეს მხედარს ღია ყავისფერი ქლამიდა მოსავს, რომლის მკლავები და კალთა მუქი ყავისფერითაა დაწერილი. აბჯარი ლურჯია, მოსასხამი კი წითელი, რომელიც შეკრულია მკერდთან და წელზე. მარჯვენა ხელში მებრძოლს ღია ყავისფერი, სქელი ლახვარი უჭირავს, რომლის ბასრი პირი ზემოთკენ არის მიმართული. ლახვრის ტარი დამატებით ღია ყავისფერში ჩასმული ლურჯი ფერითაა გაფორმებული. მეწამულ-ყავისფერი რომბით არის აქცენტირებული ლახვრის ბასრი პირიც. წმ. გიორგი მარცხენა ხელით წაგრძელებული ოვალის ფორმის ყავისფერ ფარს ეყრდნობა, რომელიც ლურჯი ზიგზაგისმაგვარი მოხაზულობის მცენარეულ ორნამენტში ჩასმული, მეწამულ-ყავისფერი

ნახევარკალითაა გაფორმებული. მეწამულ-ყავისფერ ნახევარკალში, თავის მხრივ, ჩასმულია თეთრი წრე. მებრძოლს წელზე ყავისფერ ქარქაშში ჩადებული ყავისფერტარიანი ხმალი აქვს შემორტყმული. ხმალი განთავსებულია ფიგურის უკანა მხარეს, მეორე პლანზე, რის გამოც მის დიდ ნაწილს წმინდანის გამოსახულება ფარავს. წმ. გიორგის სახის წაგრძელებული ოვალი აქვს მკაფიოდ აქცენტირებული ნიკაპით. თვალის პატარა გუგების მხერა მარჯვნივაა მიმართული. რკალის ფორმის წარბები ტიხრით მოხაზულ ცხვირს უერთდება. ტიხრითვეა გამოყვანილი პატარა ბაგეები. გრძელ ტალღოვან თმას სამი კულულოთ შუბლზე, ტიხრით გამოყვანილი სქემატური გვირგვინი ამშვენებს. შარავანდი ღურჯია, რომელსაც სქელი, შავი არშია შემოუყვება. მებრძოლის გამოსახულების აქეთ-იქეთ, შინდისფერი და ღია ყავისფერი მინანქრით, ვინაობის დამადასტურებელი ასომთავრული წარწერაა შესრულებული.

კომპოზიციის განხილვის დროს, ერთი შეხედვისთანავე, თვალშისაცემია მისი დაუდევარი შესრულება. ეს განსაკუთრებით იგრძნობა ხელების გამოყვანაში, ასევე სახის ოვალის მოხაზულობაში. დაუდევრად გამოყვანილი ტიხრებითაა დამუშავებული სახის ნაკეთები და აბჯრის დეკორი. გიგა იაკობაშვილის წმ. გიორგი თავისი საბრძოლო განწყობილებითა და ატრიბუტებით მეომარი წმინდანია. იგი მუდამ მზად არის მტერთან შესარკინებლად.

სადა ოქროს ფონზე გამოსახა წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი მანუჩარ ოქროცვარიძემ (ილუსტრ.21). ოთხკუთხა ფორმის გულსაკიდზე, რომლის კიდეები მომრგვალებულია, წარმოდგენილია მეომარი წმინდანის გამოსახულება წელამდე, ფრონტალურად. ქრისტეს მხედრის აქეთ-იქეთ, კომპოზიციის ზედა ნაწილში, შავ წრეებში, წმინდანის ვინაობის დამადასტურებელი ასომთავრული წარწერაა ჩაწერილი ქარაგმით.

წმ. გიორგის, ერთმანეთის გვერდიგვერდ მიჯრით განთავსებული, ნახევარწრეებით გაფორმებული, მოყვითალო აბჯარი მოსავს. აბჯრის ქვეშ მოჩანს ქლამიდის ნაცრისფერი მკლავი მოყვითალო სახელოთი, რომლიც ცენტრიც შავი რომბითაა აქცენტირებული. მოსასხამი შინდისფერია კისერთან თეთრი შესაკრავით დამაგრებული. ყვითელი აბჯრის ფონზე, მკაფიოდ არის გამოკვეთილი შავი ჯვარი, რომელიც წმინდანს მკერდთან აქვს მიტანილი. მარცხენა ხელში მებრძოლს დიაგონალურად წარმოდგენილი ხმალი უჭირავს

ზემოთკენ მიმართული ბასრი პირით. წმ. გიორგის სახის მრგვალი ოვალი აქვს, გრძელი, შავი, შეჭმუხნული წარბები ტიხრით მოხაზულ ცხვირს უერთდება. თვალის შავი გუგების მზერა მარცხნივაა მიმართული. თხელი ცხვირი „სამყურა“ ნესტოებით, მოკუმული ბაგეები და შეჭმუხნილი წარბები მებრძოლის გამომეტყველებას მკაცრსა და ძლიერს ხდის. წმ. გიორგის გრძელი, ხვეული შავი თმა აქვს. შარავანდი მუქი ზურმუხტისფერითაა დაწერილი. გამყოფ ფუნქციას, შავ თმასა და სიშავეში გადასულ მუქ ზურმუხტისფერ შარავანდს შორის, თმის შემომსაზღვრელი ტიხარი ასრულებს.

თანამედროვე ოსტატი ქრისტიანობის მცველი რაინდის საბრძოლო სულისკვეთებით გამსჭვალულ სახეს ქმნის. წმინდა მებრძოლი, აღჭურვილი ჯვრითა და ხმლით, მუდამ მზად არის მტერთან შესარკინებლად, რადგან ღვთივკურთხეულს ბოროტების წინააღმდეგ ყოველთვის უფლის მფარველობა აქვს.

ვერტიკალურად გაგრძობილ გულსაკიდზე, რომლის ზედა და ქვედა გვერდებს რკალის ფორმა აქვს, მანუხარ ოქროცვარიძე წმ. გიორგის ფიგურა-ხატს წარმოდგენს ფრონტალურად, მთელი ტანით (ილუსტრ.22). მეომარ წმინდანს შავი ქლამიდა მოსავს, აბჯარი აგურისფერითაა დაწერილი და ნახევარწრეების რიტმული მონაცვლეობით შექმნილი დეკორითაა გაფორმებული. მხოლოდ თეძოსთან არის გამოყენებული ფირუზისფერი მინანქარი. მოსასხამი შინდისფერია მკერდთან ფირუზისფერი შესაკრავით დამაგრებული. მარჯვენა ხელი წმინდანს მკერდთან აქვს მიტანილი, რომელშიც ჯვარი უჭირავს. ჯვრის მკლავების გადაკვეთის ადგილზე პატარა შინდისფერი წრით აქცენტირებული წვრილი, ტიხრით მოხაზული ჯვარი ნახევარწრის ფორმის ტიხრების მონაცვლეობით შექმნილ აგურისფერ აბჯარზე იკარგება და ძნელად აღსაქმელია. მარცხენა ხელით მებრძოლი ფარს ეყრდნობა. მარცხენა ხელშივე წვრილი ღახვარი უჭირავს, რომლის ბასრი ფირუზისფერით დაწერილი პირი ზემოთკენაა მიმართული. ფარის ნახევარწრიული მოხაზულობა ქვემოთკენ წვრილდება. ფირუზისფერ-შემოვლებული აგურისფერი ფარის ცენტრში ფირუზისფერი წრეა ჩახაზული. აგურისფერი და შინდისფერი წრეებია განლაგებული ფარის ფირუზისფერ არშიაზეც. ყველაზე საინტერესო, კომპოზიციის ქვედა ნაწილში, შავი, დაკლაკნილი, დამარცხებული გველეშაპის გამოსახვაა, რომელზედაც წმ. გიორგი ორივე ფეხით დგას. ურჩხულის კუდშია

ჩარჭობილი ფარის წვერიც. წმ. გიორგის სახის მრგვალი ოვალი აქვს, წარბები და ცხვირი ერთი ტიხრითაა მოხაზული, თვალის შავი გუგების მზერა მარჯვნივაა მიპყრობილი, ტუჩები მსუყე, შავი მინანქრითაა დაწერილი. ტრადიციულად ხვეულია გრძელი შავი თმა. შარავანდი მოცისფრო-ნაცრისფერითაა შესრულებული. მებრძოლის გამოსახულების აქეთ-იქეთ, კომპოზიციის ზედა ნაწილში, შავ წრეებში განმარტებითი ასომთავრული წარწერაა შესრულებული ქარაგმით.

საინტერესოა ფერთა განაწილება. წმ. გიორგის აბჯრის აგურისფერს ფარის ცენტრალური ნაწილის ტონალობა ეპასუხება. ფარის ფირუზისფერი სარტყლის ანალოგიური ფერითაა დაწერილი წმ. გიორგის აბჯრის დეკორი თემოს გაყოლებაზე, მოსასხამის შესაკრავი და ლახერის ბასრი პირი. შავი ფერის რიტმს დაწყებულს გველეშაპის სხეულიდან, ქლამიდისა და წმ. გიორგის თმის ფერის ჩათვლით, შავი წრეები ასრულებენ.

მანუხარ ოქროცვარიძის წმ. გიორგი თავისი საბრძოლო ატრიბუტებითა და ჩაცმულობით მეომარი წმინდანია. თანამედროვე ოსტატმა, მებრძოლის ტრიუმფის გასაძლიერებლად, უკვე დამარცხებული გველეშაპის სასოწარკვეთილი, შავი სხეული გამოსახა, რითაც კიდევ უფრო გაუსვა ხაზი ძლიერი და გამარჯვებული, ღვთივკუროთხეული წმინდანის ყოვლისშემძლე ძალას.

დასკვნა

ჩვენს მიერ განხილულ ნამუშევართა მრავალფეროვნება აშკარად მოწმობს თანამედროვე ქართველ მინანქრის ოსტატთა განსაკუთრებულ ინტერესს წმ. გიორგის თემისადმი. შუა საუკუნეების მსგავსად, თანამედროვე ქართულ მინანქრულ ხელოვნებაშიც, მრავლადაა ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის კომპოზიცია. არანაკლებ პოპულარულია წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, გამოსახული წელამდე ან მკერდამდე, ან ფეხზე მდგომი მთელი ტანით. საქართველოში არ მოიძებნება თითქმის არც ერთი, მინანქარში მეტ-ნაკლებად აქტიურად მოღვაწე ხელოვანი, რომელსაც „ქრისტეს მხედრის“ ძღვემამოსილი და ტრიუმფალური სახე არ შეექმნას. თეთრ ცხენზე ამხედრებული მეომარი წმინდანი – სიკეთისა და რწმენის სიმბოლო, დაუმარცხებელი გმირი – ხელოვანთათვის ისევ მთავარ თაყვანისცემისა და შემოქმედებითი მუხტის მიმცემ ობიექტად რჩება, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს წმ. გიორგის უდიდეს პოპულარობას, მის კულტს საქართველოში. სწორედ ამიტომ, თანამედროვე ქართული მინანქრის უაღრესად მდიდარი თემატიკიდან, ჩვენ ყურადღება წმ. გიორგის გამოსახულებებზე შევაჩერეთ. მათი განხილვა-ანალიზი არა მხოლოდ თანამედროვე ქართული მინანქრის ნოვატორული იდეებისა და მხატვრული მეტყველების გამოვლენის შესაძლებლობას იძლევა, არამედ, ამავე დროს, ძველ, ტრადიციულ ხერხებთან გარკვეულ კავშირსაც გამოკვეთს. ერთი შეხედვისთანავე აშკარაა, რომ თანამედროვე ხელოვანთათვის შემოქმედებითად ყველაზე ახლოს მდგომი და საინტერესო XV საუკუნის „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის“ ფირფიტაა. შუა საუკუნეების ოსტატისეული კომპოზიციური გადაწყვეტა, გამომსახველობის ხერხები, ცხენისა და მხედრის პროპორციები თუ ურთიერთმიმართება, კოლორიტი თანამედროვე ხელოვანთათვის მისაბადი და შემდგომი ძიებების თვალსაზრისით მთავარი სტიმულის მიმცემი გამოდგა. იქმნება XV საუკუნის „ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგის“ ზუსტი ასლები. მათი შესრულების მაღალი დონე, ზუსტი ხედვა საფუძველს გვაძლევს მათ შემსრულებლებზე ვისაუბროთ, როგორც ძველი ტრადიციების ბრწყინვალე გამგრძელებლებზე. ამავედროულად არის ძიებებიც. კომპოზიციაში გარკვეული

ვარიაციებითა და მცირედი, ინდივიდუალური იდეისა თუ გამოსახვის ხერხების შეტანით იქმნება აშკარად შუა საუკუნეების ტრადიციებთან დაკავშირებული, თუმცა სრულიად ინდივიდუალური ნამუშევრები. ძიებების დროს ვლინდება, როგორც ახალი, დიდი გამომსახველობის მქონე კომპოზიციები, ასევე ზოგ შემთხვევაში არც თუ გამორჩეული, ზოგჯერ ხელოსნური ნამუშევრებიც კი. XV საუკუნის ფირფიტისადმი ინტერესი, მისი გავლენა თანამედროვე ხელოვნებაში იმდენად დიდია, რომ მათ უმრავლესობას მისაბადი კომპოზიციის მხატვრული სახისაგან თავის დაღწევა უჭირს, რის გამოც იქმნება კიდევ მრავალი ერთმანეთის მსგავსი, ორიგინალთან დაკავშირებული, შემოქმედებითად ნაკლებად საინტერესო ნამუშევარი.

თანამედროვე ქართულ მინანქრულ ხელოვნებაში უდავოდ მოიძებნება რამოდენიმე, მკვეთრად ნოვატორული იდეებისა და მხატვრული მეტყველების, საკუთარი ხელწერის მქონე ოსტატი. მხოლოდ ამა თუ იმ ხელოვანისათვის სახასიათო გამომსახველობის ხერხები, მიღწეული ფორმათა ძიებით, კოლორიტის თავისებურებითა და იკონოგრაფიული დამოუკიდებლობით, სრულიად განსხვავებულ მხატვრულ მოღიანობას იძლევა. მთავარი იდეის გადმოსაცემად, ნოვატორი ოსტატები ხშირად საგანგებოდ არღვევენ რეალურ თანაფარდობას და უტრირებასაც მიმართავენ. ისინი თავს უფლებას აძლევენ, რელიგიური სიუჟეტის გადაწყვეტის დროს, მეტად თავისუფალნი და დამოუკიდებელნი იყვნენ. ერთი და იგივე ოსტატი თავის ნამუშევრებში, რომლებშიც აშკარაა საერთო, სახასიათო ხელწერა, თითქოს გარკვეულწილად სხვადასხვა მიზნებს ისახავს. თითოეულ ნამუშევარში იგრძნობა მუდმივი ძიების სურვილი, რაღაც ნიუანსი, რომელიც შემდგომში ახალი სახის შესაქმნელად სტიმულის მიმცემი ხდება. ახალი ფორმებისა და გამომსახველობის ძიების პროცესში თანამედროვე ოსტატები ხშირად იმ მხატვრულ ხერხებს მიმართავენ, რომლებიც ფერწერისთვისაა დამახასიათებელი. კონკრეტული მხატვრული ჩანაფიქრიდან გამომდინარე, ფერთა გამაში მრავლად არსებული სუფთა ფერების გვერდით გვხვდება მათი გრადაციებიც. ყოველივე ეს იძენს სრულიად ახალ გამომსახველობას, მხატვრულ მეტყველებას, მიღწეულს ფორმათა პერმანენტული ძიებით. მისი ავტორი კი, უდავოდ, შეიძლება მივიჩნიოთ თანამედროვე ხელოვნების ზოგად პრინციპებთან დაკავშირებულ, თვითმყოფად ინდივიდად.

თანამედროვე ქართულ მინანქრულ ხელოვნებაში არანაკლებ საინტერესოა კომპოზიციის ურთიერთმიმართება ჩარჩოსთან. ჩვენს მიერ განხილული ნამუშევრები აშკარად მეტყველებენ ჩარჩოს, როგორც მთავარი მხატვრული სახის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილის, განსაკუთრებულ ფუნქციაზე. ძველი ტრადიციების მიმდევარი ოსტატები არა მხოლოდ შუა საუკუნეების ნამუშევართა ზუსტი ანალოგის შექმნით კმაყოფილდებიან, არამედ მიზნად ისახავენ წარმოადგინონ ძველი მინანქრული ხელოვნების ზოგადი სურათი. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, შუა საუკუნეების ცალკეული ფირფიტები კომპოზიციურ მთლიანობას ჭედურობასთან ერთად ქმნიდნენ და სრულყოფილ მხატვრულ სახედ მხოლოდ მასთან ერთიანობაში აღიქმებოდნენ. შესაბამისად თანამედროვე ოსტატი მის მიერ შექმნილ ასლს ხშირ შემთხვევაში მარგალიტების უწყვეტ მწკრივს ავლებს და ნახევრადვირფასი ქვებით მორთულ ჭედულ ჩარჩოში კომპაქტურად ათავსებს. განსაკუთრებით მეტყველია ჩარჩო ცალკეულ ნოვატორ ხელოვანთან. ზოგ შემთხვევაში იგი მინანქრულ კომპოზიციასთან არა მხოლოდ ფერთა თუ ფორმით, არამედ სიუჟეტის მხრივაც არის დაკავშირებული და მის ორგანულ ნაწილს წარმოადგენს.

ჩვენ შევეცადეთ, შეგვეჩია ნამუშევრები, რომლებიც ჩვენივე აზრით წარმოგვიდგენენ, როგორც შუა საუკუნეების ტრადიციების გამგრძელებლების, ასევე ინდივიდუალური სტილის მქონე ნოვატორების მეტ-ნაკლებად წარმატებულ კომპოზიციებს. მათი განხილვა-ანალიზი, უდავოდ, მეტყველებს მინანქრის ამოუწურავ შესაძლებლობებზე, მის მრავალფეროვნებაზე, ასევე თანამედროვე ოსტატთა უშრეტი ფანტაზიის უნარსა თუ მაღალ პროფესიონალურ დონეზე, რომელთაც დაამტკიცეს, რომ შეუძლიათ იყვნენ, როგორც შუა საუკუნეების ტრადიციათა წარმატებული მემკვიდრეები, ასევე საინტერესო ნოვატორებიც, რომელთაც შესწევთ უნარი ახალი სიტყვა თქვან ზოგადად თანამედროვე მინანქრის განვითარებაში.

Résumé

L'art des émaux en Géorgie a une tradition profonde. Les anciens émaux géorgiens datent de VIII-XV siècles et avec leur valeur artistique, variété, richesse et quantité sont l'un des plus importants et particuliers au monde. C'est exactement en Géorgie qu'on trouve les premiers exemplaires anthropomorphiques. Le plus grand émail au monde est géorgien – icône de Sainte Vierge de Khakhoulî. De nombreux plaques et médaillons créés sur le sujet religieux parlent de l'excellence et le haut niveau artistique de ce domaine en Géorgie. Pour la démonstration de son excellence il suffit seulement le portier de Khakhoulî, connu dans la littérature scientifique comme « le musée » des émaux cloisonnés. A partir du XV siècle, à cause de la situation politique très complexe, la tradition des émaux cloisonnés a été abandonnée. Sa restitution n'a commencé qu'après un long intervalle, à partir des années 40 du XX siècle. Les émaux peu populaires au début ont eu, peu à peu, un succès important et à partir des années 90 cette branche a commencé un développement actif en tant qu'une branche vedette de l'art moderne. Elle se distingue par sa variété thématique. A côté du sujet religieux, les bijoux et compositions décoratives ne sont pas moins importants. Dans l'objectif de tracer les parallèles avec des émaux du Moyen Âge, de ce thématique très varié des émaux modernes nous avons décidé de nous arrêter sur le thématique religieux de Saint Georges. Saint Georges sur un cheval blanc – symbole de bonté et de foi, héros invincible – était toujours l'objet de vénération primordiale en Géorgie parmi de nombreux Saints. Chez nous il est très difficile de trouver un Saint, martyr ou religieux, qui serait égal au « Cavalier du Christ » par sa popularité. C'est pourquoi, nous avons considéré intéressant les interprétations du culte de Saint Georges et de son image iconographique vues et créés par les artistes contemporaines avec une perception moderne.

Naturellement, la restitution de la tradition, tout au début, se produisait en copiant des œuvres du Moyen Âge. A côté des copies exactes sont créées leurs variations. Les œuvres du Moyen Âge sont la source d'inspiration des artistes contemporains, une sorte d'exemple pour créer une œuvre parfaite, ce qui donne une forte impulsion du point de vue artistique. En même temps, apparaissent des œuvres artistiques entièrement indépendantes. Chaque artiste a de différents moyens d'expression, types et aspect, la manière de chacun se distingue par son charme et expression caractéristique. Ils se servent de couleurs et de lignes à leur manière, suite à

la conception artistique, ils donnent un privilège à l'une d'elles. A la recherche d'une nouvelle expression, les artistes contemporains utilisent des techniques artistiques caractéristiques à l'art pictural. Le problème pictural dans la technologie des émaux est un phénomène contemporain. Il était déjà connu dans les Moyens Âges, mais il n'a pas pu se développer en Géorgie. Actuellement, suite à la conception artistique concrète, il a acquis une importance significative. Dans ces recherches continues, dans le développement se manifeste les possibilités inépuisables des émaux, ainsi que la fantaisie inexhaustible des artistes contemporains, dont, les œuvres choisies serviront d'exemple. Leur analyse nous donne la possibilité de parler de haut niveau professionnel des artistes contemporains, qui ont prouvé qu'ils peuvent être des héritiers dignes des traditions du Moyen Âge et des novateurs intéressants.

ბიბლიოგრაფია

1. შ. ამირანაშვილი, ხახულის კარედი, გამომცემლობა „ხელოვნება“
თბ.1972
2. Ch. Amiranachvili, Les emaux de Georgie, Paris1962
3. ბატონიშვილი ვახუშტი აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის
ცხოვრება, ტ. IV. თბილისი, 1973წ
4. ე. გაბიაშვილი, წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში,
თბილისი, 1991წ.
5. ია გიგოშვილი, ქართული მინანქარი მსოფლიოში უნიკალურია, კვირის
პალიტრა 23–29 თებერვალი 2004წ.
6. მედეა გოგსაძე, ქართული მინანქარი – საუკუნოვანი ტრადიციის
თანამედროვე გაგრძელება, „მერიდიანი“ 17–24 იანვარი. 2001წ.
7. ავთანდილ გიორგობიანი, წმინდა გიორგის კულტი, „რელიგია“ 1993წ.
№3–4.
8. დავით გორელი, რამდენიმე სიტყვა ფშავ-ხევსურულ
დრესასწაულებზე, „ივერია“, 1886წ. №242.
9. კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I,
თბილისი, 1960წ.
10. გ. ლაზარების ნაშრომი – „Новый памятник...“ კრებულში „Русская
средневековая живопись“, მოსკოვი, 1970წ.
11. ა. ლეკიაშვილი, წმ. გიორგის ქართული კულტის საკითხისათვის,
საენათმეცნიერო კრებული, თბილისი 1979წ.
12. მარინა მიზანდარი, ტიხრული მინანქრის ტრადიცია გრძელდება,
„ხელოვნება“ 1992წ.
13. Е. Привалова, Павниси, თბილისი, 1977
14. თემურ საყვარელიძე, წმ. გიორგის “წმინდა ქართული
იკონოგრაფიული ვერსიები”, ხელნაწერი
15. ა. შანიძე, სვანური კულტის ტერმინი ჯგრაგ, „მაცნე“, ენის სერია, №2,
1973.

16. ლ. ზ. ჟუსკივადზე, გრუზინსკიე ემალე, ტბ. “მეცნიერება” 1981 გ.
17. ლეილა ჟუსკივადზე, “Средневековые перегородчатые эмали”, (IV международный симпозиум по груз. Искусству) ტბ. მეცნიერებაჲ 1983 გ.
18. ლეილა ჟუსკივადზე, შუა საუკუნეების ტიხრული მინანქარი, გამომცემლობა „ხელოვნება“ 1984 წ.
19. ლეილა ჟუსკივადზე, საქართველოს როლი შუა საუკუნეების მინანქრის ხელოვნების ჩამოყალიბებისა და განვითარების პროცესში, ისტორიულ–ფილოლოგიური ჟურნალი „Academia“ ტომი 1. 2001წ.
20. ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII. თბილისი 1984წ.
21. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი I, თბილისი 1960წ
22. Г. Н. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство, ტბ. “Сабчота საქართველო” 1959 გ.

ილუსტრაციების სია

- ილუსტრაცია 1 – სტუდია „ფოკანი“, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ოქრო, 14,5×11,8 სმ.
- ილუსტრაცია 2 – სტუდია „ფოკანი“, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ოქრო
- ილუსტრაცია 3 – მარინა ბაბუნაძე, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, სპილენძი, თითბერი, 9×7 სმ.
- ილუსტრაცია 4 – ნინო ჟღენტი, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, სპილენძი, თითბერი, 11×9 სმ.
- ილუსტრაცია 5 – რევაზ ღაღაშვილი, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი, 3,2×2,8 სმ.
- ილუსტრაცია 6 – რევაზ ღაღაშვილი, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი, 3,2×2,8 სმ.
- ილუსტრაცია 7 – ერმილე მაღრაძე, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი, 8,7×9,5 სმ.
- ილუსტრაცია 8 – ნინო გიორგაძე, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, მოოქროვილი ვერცხლი, 4,5×3,7 სმ.
- ილუსტრაცია 9 – ნინო გიორგაძე, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი, ხე, 3,2×2,8 სმ.
- ილუსტრაცია 10 – ნინო გიორგაძე, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, მოოქროვილი ვერცხლი 3,5 სმ.
- ილუსტრაცია 11 – ნინო გიორგაძე, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი, 8,5×8,5 სმ.
- ილუსტრაცია 12 – რევაზ რევაზიშვილი, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი
- ილუსტრაცია 13 – ზაზა ლოღია, ვეშაპის მლახვრავე წმ. გიორგი, ვერცხლი, 11,5×8 სმ.
- ილუსტრაცია 14 – რევაზ ღაღაშვილი, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, ვერცხლი, 3,5 სმ.
- ილუსტრაცია 15 – რევაზ ღაღაშვილი, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, მოოქროვილი ვერცხლი, 5 სმ.

ილუსტრაცია 16 – რევაზ რევაზიშვილი, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, ვერცხლი, 4 სმ.

ილუსტრაცია 17 – თეა გურგენიძე, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, სპილენძი, თითბერი, 3,5×2,8 სმ.

ილუსტრაცია 18 – ერმილე მაღრაძე, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, ოქრო, 4×3 სმ.

ილუსტრაცია 19 – გიგა იაკობაშვილი, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, ოქრო, 5 სმ.

ილუსტრაცია 20 – გიგა იაკობაშვილი, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, ვერცხლი

ილუსტრაცია 21 – მანუჩარ ოქროცვარიძე, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი, ოქრო

ილუსტრაცია 22 – მანუჩარ ოქროცვარიძე, წმ. გიორგის ფიგურა-ხატი,

მოოქროვილი ვერცხლი.

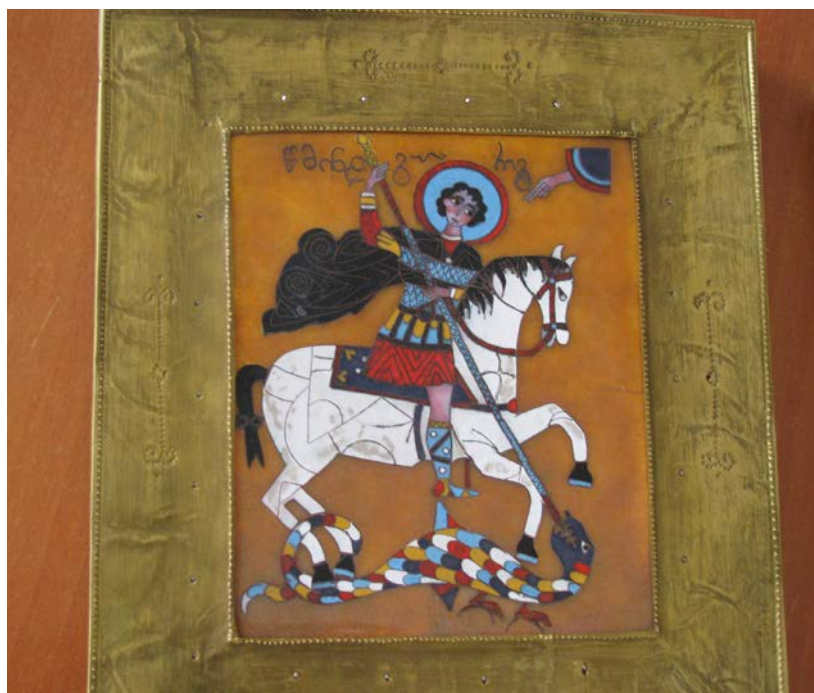
ილუსტრაცია 1

ილუსტრაცია 2

ილუსტრაცია 3

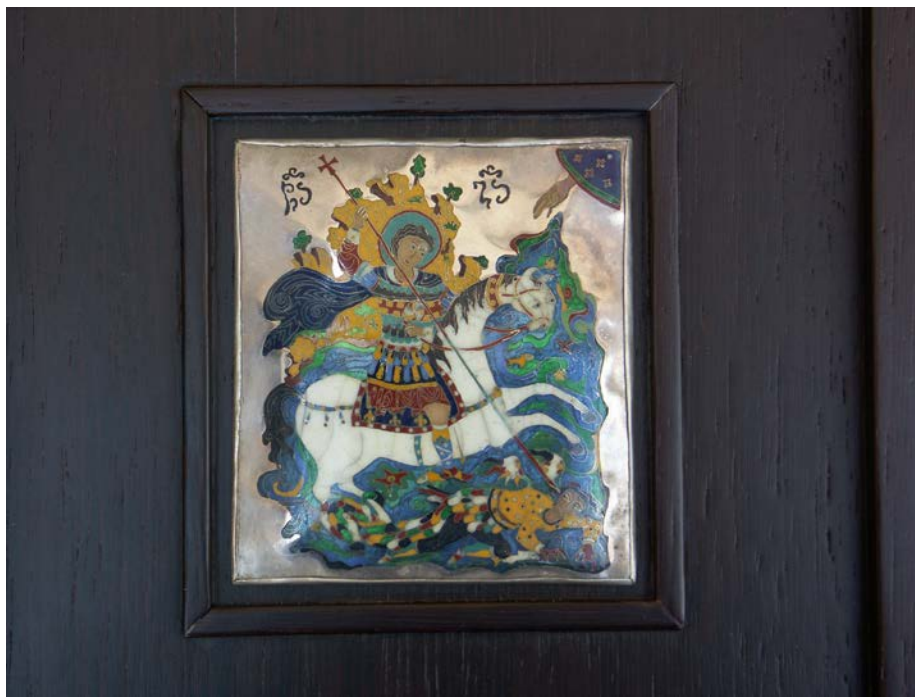
ილუსტრაცია 4

ილუსტრაცია 5

ილუსტრაცია 6

ილუსტრაცია 7

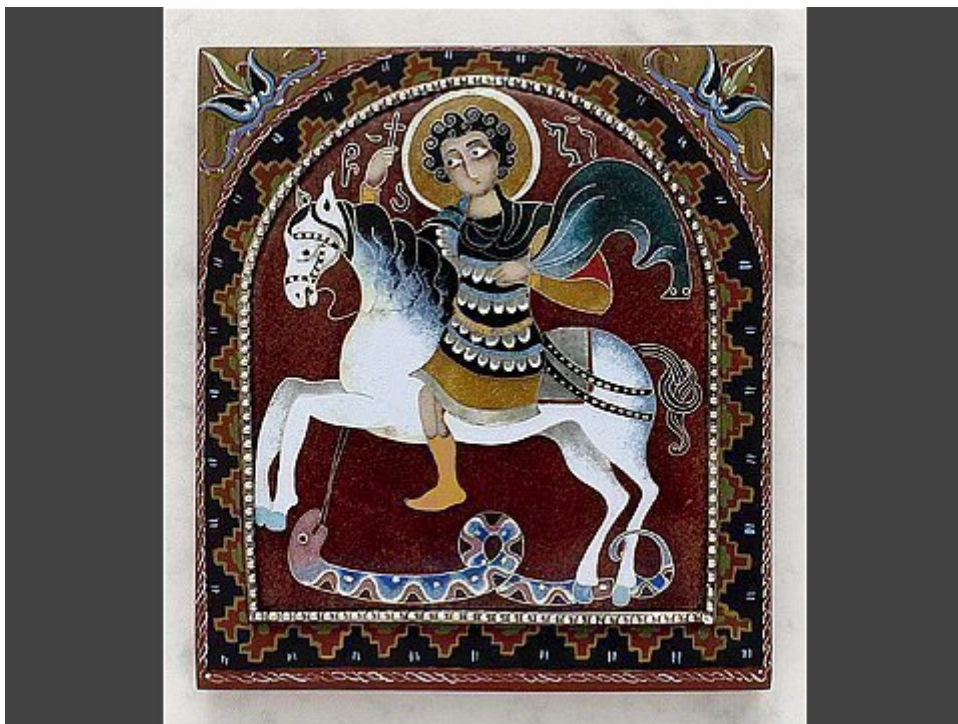
ილუსტრაცია 8

ილუსტრაცია 9

ილუსტრაცია 10

ილუსტრაცია 11

ილუსტრაცია 12

ილუსტრაცია 13

ილუსტრაცია 14

ილუსტრაცია 15

ილუსტრაცია 16

ილუსტრაცია 17

ილუსტრაცია 18

ილუსტრაცია 19

ილუსტრაცია 20

ილუსტრაცია 21

ილუსტრაცია 22

სარჩევი

1. შესავალი	გვ. 1 – 10
2. წმ. გიორგის კულტი საქართველოში	გვ. 11 – 33
3. ვეშაპის მლახვრავი წმ. გიორგი	გვ. 34 – 55
4. წმ. გიორგის ფიგურა – ხატი	გვ. 56 – 68
5. დასკვნა	გვ. 69 – 71
6. რეზიუმე ფრანგულ ენაზე	გვ. 72 – 73
7. ბიბლიოგრაფია	გვ. 74 – 75
8. ილუსტრაციების სია	გვ. 76 – 77
9. დანართი	გვ. 78 – 99